

II.

Finans- og tolldepartementet kan frita for etterstempling pakningar med sigarar, sigarettar, røykjetobakk og skråtobakk som før desse satsar gjeld er levert ut som selde frå tilvergingsbedrifter eller frå firmaer med løyve til å stemple innførde tobakkvarer på eige lager og som har avgiftsplikt i samsvar med dei avgiftssatsar som gjeld på utleveringsdagen.

III.

Finans- og tolldepartementet får fullmakt til å gjera slike brigde i dei for stempelavgift av sigarar, sigarettar og røykjetobakk fastsette verdiklassar og avgiftssatsar som det finn fyremålstenleg.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig vedtatt.

Enst.: Innstillingen blir å offentliggjøre etter Finansdepartementets nærmere bestemmelse.

Protokollen blev opplest og vedtatt.

Møtet hevet.

Møte forlukkede dører
mandag den 5 februar 1940 kl. 10.

President: Magnus Nilssen.

Dagsorden:

1. Innstilling fra den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite angående utenriksminister Kohts redegjørelse i Stortingets møte den 8 januar 1940 (innst. S. C.).
2. Referat.

Presidenten: Presidenten foreslår at dette møte holdes for lukkede dører — og anser det forslag som bifalt.

Videre foreslår presidenten at Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer, samt representanter for de Oslo-aviser og pressekontorer som

innkalles til fortrolige møter i Utenriksdepartementet, og videre utenriksråd Bull og ekspedisjonssjef Tostrup, gis adgang til møtet, — og anser også dette forslag som bifalt.

Statsråd Hindahl overbrakte 2 kongelige proposisjoner, som straks referertes.

Referat:

1. Kgl. prp. om unnlatelse av å sette i kraft den av Stortinget 14 juni 1939 vedtatte forhøyelse av grunntollen for «Jord etc B 10, porselen eller biskuit, ikke annensteds nevnt, underpost b 2: to — eller flerfarget, forgylt, forsølvet eller dekorert med farge.»
2. Kgl. prp. om forhøyelse av det ekstraordinære tillegget til gjeldende innførselstoll.

Enst.: Nr. 1 og 2 sendes finans- og tollkomiteen.

Presidenten: Representanten Andrá, som har vært permittert, har atter tatt sete.

Sak nr. 1.

Innstilling fra den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite angående utenriksminister Kohts redegjørelse i Stortingets møte den 8 januar 1940 (innst. S. C.).

Saken i sin alminnelighet ble undergitt debatt.

Hambro (Komiteens formann): Det er ganske bemerkelsesverdig at Stortinget siden krigssituasjonen i Europa inntrådte, ikke en eneste gang alvorlig og utelukkende har diskutert landets og Regjeringens utenrikspolitikk. Når det har vært tilfellet, skyldes det vel i første rekke at om de store linjer i Norges selvgitte utenrikspolitikk i denne tid er der enighet mellom alle. Den nøytralitetspolitikk som Norge er henvist til å føre, den vilje til å bli utenfor enhver stormaktskonflikt som til stadighet har vært manifestert i norsk politikk, den er selvsagt tilstede i like høi grad som før. Og til utenriksledelsens forsøk på å finne den rette balanse i de vanskelige handelspolitiske og andre forhold til de to stridende stormaktsgrupper i vest og syd, til

dens redebonhet til å diskutere enhver modalitet som kan sikre landets nøytralitet uten å bringe oss i altfor store friksjoner til noen av kantene, har der sikkert på alle hold i Stortinget vært almindelig tilslutning. Det er om de forskjellige modaliteter for denne politikk, og det er om de forskjellige vanskeligheter som har reist sig for vårt land, de vidtrekkende komplikasjoner som er en følge av det russiske angrep på Finnland, at der er nyanser i opfatningen, som det tør være noenlunde betydningsfullt å få lagt til rette på forskjellige måter.

I utenriksministerens redegjørelse for lukkede dører blev inngående behandlet de handelspolitiske drøftelser med Tyskland og England, og de vanskeligheter man hadde møtt på forskjellige måter. I de uker som er gått siden, har jo disse forhandlinger skredet frem. Hvor langt de er kommet idag, vet Stortinget ikke, men efter de opplysninger som utenriksministeren i forrige uke har gitt i utenrikskomiteen, har jo England under de vanskelige forhandlinger som har vært ført, gjort lempninger på en rekke krav som var nevnt i utenriksministerens redegjørelse her for lukkede dører, — og drøftelser om en handelsavtale med Tyskland står umiddelbart for døren, og er formodentlig allerede begynt.

Vi er alle på det rene med de overordentlige vanskeligheter som er forbundet med navigeringen i det meget trange farvann, som er levnet vårt utenriksstyre til dets politiske seilas. Og vi er alle villig til å anerkjenne både den uhyre arbeidsevne som utenriksministeren til stadighet viser, og hans kloke judisium på en hel rekke områder under disse forhandlinger og under det stadige press vårt utenriksstyre har vært gjenstand for fra begge sider. Det er en given ting at for vårt land er de fri tilførsler og den så vidt mulige fri handel til begge sider av avgjørende betydning. Som utenriksministeren understreket i sin redegjørelse: Nøytralitetspolitikken stiller folkerettslig ingen krav til en stat om at den skal oprettholde handel eller en viss prosent av sin handel med nogen krigførende makt; men det er ingen tvil underkastet at hvis Norge skulde stanse enhver handel med nogen krigførende gruppe, vilde det bli oppfattet, ikke som et brudd på landets nøytralitet, men det vilde direkte bli oppfattet som en uvennlig handling hvis konsekvenser kunde bli vidtrekkende og til stor skade for landet.

Det er mulig at handelsavtalen med England burde ha vært stillet mer direkte i forbindelse med flåteavtalen. Utenriksministeren mente at man fra engelsk side her ikke hadde opptrådt som man skulde og man bur-

de. Sikkert er det i ethvert fall at Norge i alt vesentlig satte flåteavtalen i kraft uten å ha opnådd de kompensasjoner som skulde være resultatet av flåteavtalen. Det blev nevnt av utenriksministeren i hans redegjørelse at man hadde sagt til Rederforbundet at det skulde vise nogen langsomhet nu i å la sine skib befrakte av England; men i det store og hele tatt har jo England hatt det fulle utbytte av flåteavtalen, hvor vi har hatt forholdsvis lite igjen for den. Nu tror jeg at det er mulig at dette ikke utelukkende skyldes ond vilje fra engelsk side, slik som den ærede utenriksminister synes å gå ut fra. Der er, som han flere ganger har hatt anledning til å konstatere, et meget sviktende samarbeide mellom de forskjellige engelske departementer og administrasjonsgrener. Blokadedepartementet, og Ministry of Supplies, departementet for den økonomiske krigsførsel, samarbeider ikke sig imellem og samarbeider heller ikke i nogen særlig grad med det britiske utenriksdepartement. Det er så markert at når f.eks. Ministry of Supplies har hatt sine representanter i Oslo, sier de likefrem at de kan ikke forhandle noget med den engelske legasjon, for den representerer Utenriksdepartementet. Og de må ha spesiell tillatelse fra sitt departement for overhodet å tre i forbindelse med Utenriksdepartementets representanter. Nu kan det naturligvis være en bevisst politikk: det kan i mange tilfelle være uhyre bekvemt å være i den situasjon, hvis man møter en bestemt motstand og blir nødt til å gjøre et tilbaketog, å si at dette departement hadde ikke vært i kontakt med Utenriksdepartementet. Og det vil sikkert i mange tilfelle være helt korrekt. Det gjelder bare at vi på vår side ikke lar oss drive og ikke lar oss true, men holder så fast som mulig ved den varetagelse av våre egne interesser som i virkeligheten er det eneste en hvilken som helst fremmed stat respekterer. Og jeg tror man må ha lov til å si at i det store og hele har utenriksministeren vist en bestemt vilje til likeoverfor England å markere de norske interesser ved å yde den sterkest mulige motstand mot enhver «pression» som han mener har vært utilbørlig. Det forekommer mig når jeg leser omhyggelig igjennem utenriksministerens redegjørelse at han muligens av og til ser dette sitt forhold til England — jeg hadde nær sagt, altfor sagemessig, mens han har sett sitt forhold til Tyskland under en noget mer moderne synsvinkel. Det har fått et typisk uttrykk i hans bemerkning på side 6 i talen: «Eg hadde til slutt med harde ord tvinga meg til å få ein engelsk ombodsmann hitsend;» — Jeg er ikke sikker på at det ikke er litt av en illusjon å tro at man i denne si-

tuasjon *tvinger* England noget særlig ved hårde ord fra Utenriksdepartementets side. Men jeg er helt enig med utenriksministeren i den realitet, at der har foreligget en hel del tilfelle, hvor det har vært nødvendig fra norsk side å gjøre en meget bestemt motstand mot det som har vært forsøkt. Og overalt hvor den motstand har vært markert tilstrekkelig sterkt fra norsk side har det jo også vist sig, at den annen part har vært villig til lempninger. Der er fra begge sider en utvilsom bløffepolitikk, et forsøk på å tvinge oss så langt som det er mulig, til den ytterste margin av nøytralitet.

Den ærede utenriksminister synes å mene, at man på engelsk side svært gjerne vil trekke Norge inn i krigen. Jeg deler ikke den oppfatning; jeg tror at der er meget sterke ansvarlige krefter innen begge de krigførende maktgrupper som ikke ønsker å trekke de nordiske land inn i krigen. Men det er ganske sikkert og åpenbart, at for Tyskland har det en meget stor reel betydning, at Norge *ikke* kommer med i krigen, mens det for England og Frankrike i ethvert fall kunde synes å ha en ganske stor betydning, om en kunde få Norge og Sverige trukket inn i krigen, idet man derigjennem i første rekke kunde få stanset malmtilførselen fra Sverige til Tyskland, og i særdeles mange av de handelspolitiske drøftelser som føres, er jo utvilsomt det underliggende moment ønsket fra britisk side om i størst mulig utstrekning å vanskeliggjøre malmtilførselen til Tyskland.

Utenriksministeren dvelte i sin redegjørelse ved de tilfelle av krigsforlis som hadde funnet sted langs den norske kyst, og hvorav i ethvert fall et enkelt utvilsomt er foregått innenfor det norske nøytralitetsfarvann. Jeg vet ikke om utenriksministeren har noe å føie til det han sa i sin redegjørelse dengang, men det som tildels har vanskeliggjort, såvidt en kan skjønne, Utenriksdepartementets arbeide i denne sak er, at den norske presse altfor redbon har satt i overskrifter og i meddelelser, at vedkommende skib var torpedert innenfor det norske nøytralitetsfarvann, mens de vidnesbyrd man har, ikke gir noe som helst bevis for, at en torpedering har funnet sted, og at skibet ikke kan være støtt på en mine. Man er der ved et helt nytt område for den internasjonale rett. Det har tildels fra engelsk side vært søkt hevdet, at en nøytral stat skulde ha et eventuelt erstatningsansvar for krigsforlis innenfor dens havområde, — fordi den ikke hadde passet på å tilintetgjøre eller fiske op de miner som har vært strødd. Man har i diskusjonen i presse og tidsskrifter kunnet finne forbilleder fra privatretten som syntes å gjøre dette antagelig.

På tysk side har spørsmålet ikke opstått, fordi den rekke forlis der har vært i danske farvann bevislig har vært forårsaket ved tyske miner. En rekke tyske fartøier er sunket innenfor dansk nøytralitetsområde, fordi de har rent på tyske miner. Utenfor vår kyst er forholdet mere komplisert. Der har formodentlig både tyske og engelske miner drevet inn, og noen umiddelbar plikt til å tilintetgjøre dem har man fra norsk side åpenbart ikke, og noen almindelig beskyldning for, at Norge ikke er i stand til å verne sitt nøytralitetsområde har man i virkeligheten meget vanskelig for å forfekte fra engelsk side, all den stund den samlede britiske flåte jo ikke har vært i stand til å beskytte det britiske nøytralitetsområde mot torpedoangrep fra tysk side. Men det er klart at enhver krigsulykke innenfor norsk nøytralitetsområde bringer vårt land i en utsatt stilling og bringer vanskeligheter for vår utenriksledelse.

Imidlertid vover jeg fremdeles å ha den oppfatning, at i forholdet til vestmaktene og til Tyskland vil alle de vanskeligheter som oppstår, la sig løse av vår utenriksledelse på samme måte som hittil. Det er efter mitt skjønn ikke i dette forhold faren ligger for vårt lands nøytralitet, det er i forholdet til den finsk-russiske konflikt og de tilbakevirkninger denne konflikt kan ha på vårt forhold til vestmaktene i aller første rekke.

Den ærede utenriksminister uttalte i sitt foredrag her, at det kanskje ikke hadde vært nødvendig å sende ut en nøytralitetserklæring, «den staten som ikkje går med i ein krig, er sjølvsagt nøytral.» Men så fortsetter han:

«Men så var det no det, at Tyskland sjølv ikkje ville kalle den militære ågangen mot Polen for krig, og det kunne difor vera nyttig for oss å slå fast, at *vi* rekner dette for krig.»

Jeg tror at fortolkningen av årsakene til vår nøytralitetserklæring ikke er helt riktig. Tyskland erklærte ikke Polen krig, og Polen erklærte ikke Tyskland krig, men i sin påkallelse av vestmaktenes assistanse mot det tyske angrep gav jo den polske regjering som også senere i en rekke noter uttrykk for, at det *var* krig. Og når utenriksministeren syntes å ville si i sitt innlegg i Stortinget, at den nøytralitetserklæring som den norske regjering utsendte den 1 september, skulde dekke også senere opstående kriger — og det er vanskelig å lese hans uttalelser anderledes — er jo det ingenierte riktig. Den erklæring som blev utstedt av Regjeringen den 1 september lyder:

«Vi har vedteki å halda uppe fullkommen nøytralitet for Noreg i den krigen som har broti ut mellom Polen og Tyskland.»

Og i den nøytralitetserklæring som blev utstedt av den norske regjering den 3 september, blev det på samme måte uttalt at Norge har vedtatt å holde sig nøytral i den krig som er brutt ut mellom Vestmaktene på den ene side og Tyskland på den annen side. Derav kan overhodet ikke i og for sig dras noen som helst følgeslutninger for en senere utbrutt vebnet konflikt mellom to andre stater. Utenriksministeren uttalte, at når man ikke erklærte Norge nøytralt i kampen mellom Russland og Finnland, så var det av psykologiske grunner. Jeg hadde virkelig håpet at det også var av virkelig politiske realitetsgrunner. Vi har ikke utferdiget noen offisiell kunngjørelse om at Norge betrakter sig som nøytralt, men både i taler av utenriksministeren og statsministeren og i noten til Russland er gitt uttrykk for at Norge betrakter sig som værende forpliktet til å iaktta alle nøytralitetsens forskrifter efter Haagerkonvensjonen. Der er mig bekjent ingen annen stat som har påtatt sig slike forpliktelser. Jeg nevnte i møtet for åpne dører at mens det i den norske trontale stod at der «er utbrutt krig» mellom Russland og Finnland, stod der i den svenske trontale det korrekte, at Finnland «befinner sig i vebnet konflikt med Russland». Mens der i den norske note til Russland tales om nøytraliteten og de almindelige forpliktelser efter Haagerkonvensjonene, uttales det i den svenske note alene at den svenske regjering optrer efter nøytralitetens grunnsetning. Det er klart at en stat har rett til å verne om sin nøytralitet eller å overholde en nøytralitet på den måte den selv finner passende. Det er også mulig at det er en meget sikker rettesnor når man vil være nøytral, å iaktta Haagerkonvensjonene, men Norge har i konflikten mellom Russland og Finnland ingen forpliktelse i så henseende uten den det selv har påtatt sig. Man har her det eiendommelige tilfelle, ikke alene at der ikke er erklært krig, men at den sovjet-russiske regjering først i note til Folkeforbundet av 5 desember og siden i telegram til Folkeforbundet av 11 desember uttrykkelig har erklært at den ikke befinner sig i krig med Finnland, og efter sin anerkjennelse av Kuusinsens regjering er den formelt avskåret fra å erklære krig. Den finske regjering har ikke ønsket å etablere en offisiell krigstilstand nettop av hensyn til visse spørsmål om tilførsler, til blokade som ikke kan erklæres folkerettslig legalt når der ikke er etablert krig, og av forskjellige andre tekniske grunner. Jeg er helt enig i at en liten stat ikke kan trekke for langtrekende konsekvenser av dette, men jeg har for min del ingen tvil om at den norske regjering kjølige holdning til Finnland under

denne konflikt og store undfallenhet i øieblikket innebærer den største fare for landets nøytralitet. Man kan jo bare sammenligne tonen i trontalene i de to land, man kan sammenligne tonen i notene avsendt fra den svenske og fra den norske regjering. Den ærede utenriksminister gav en meget dramatisk fremstilling av denne note og hvorledes den blev overrakt her, og det er jo helt klart at det fremkalte en overordentlig nervøsitet hos ham og hos Regjeringen. Jeg må bekjenne at jeg fant det og finner det lite stemmende med Norges verdighet og med de krav til solide og grundige overveielser som må stilles til en regjering, og ganske særlig til en regjering som er en mindretallsregjering og under sin varetagelse av de utenrikspolitiske interesser plikter å opetre ikke bare på sine egne vegne, men på alle gruppers vegne, at vår regjering besvarte denne note kl. ½ 1 om formiddagen umiddelbart efter at den var blitt overlevert, og såvidt man kan dømme, uten å ha samråd sig med Sverige, som hadde fåt en tilsvarende note. Den svenske regjering fikk noten den 6 januar og den svenske regjering svarte den 10 januar efter å ha behandlet denne note på samme måte som man behandler enhver annen note. Jeg tror at den regjering, som i disse tider lar sig for sterkt påvirke av skremsler fra noen stat, den utsetter sig for et stadig sterkere trykk fra alle stater.

Jeg har tidligere hatt anledning til å tale om hvor beklagelig jeg finner den holdning Regjeringen har inntatt til arbeidet for å skaffe frivillige til Finnland fra Norge. Man har i høi grad søkt å utnytte Stortingets uttalelse av 31 mai 1938 på en måte som den efter mitt skjønn ikke hjemler adgang til. Man har talt som om Stortinget hadde fattet et vedtak om at Norge under alle forhold som overhodet tenkes kunde, alene hadde en oppgave: å være nøytral, og det til og med efter Haagerkonvensjonene. Det Stortingets vedtak sier er, at

«Stortinget fastslår landets rett til å iaktta og holde en ubetinget nøytralitet i enhver krig, som det ikke selv godkjenner som noen folkeforbundsaksjon.»

Der er altså gjort visse reservasjoner, og der er alene slått fast vår rett til å holde landet nøytralt og ingen art av plikt. Det sier forøvrig også sig selv at ingen nasjonalforsamling kan vedta en blankottalelse om at landet under alle tenkelige forhold og til enhver tid skal være nøytralt. Og hvad er nu forholdet? — Og jeg tror at det er temmelig maktpåliggende å holde seg det for øie. Norge har, som den ærede utenriksminister gjorde oppmerksom på i sin redegjørelse, stemt for en

opfordring til alle stater om å yde Finnland all den materielle og humanitære hjelp de kan, og for en uttalelse om at alle stater som er medlemmer av Folkeforbundet, skal avholde sig fra enhver optreden som kan lette det russiske angrep på Finnland eller vanskeliggjøre det finske forsvar. Deri ligger dog en viss art av forpliktelse, selv om det helt er overlatt til vårt eget skjønn, hvorledes vi vil fortolke dette. Man skal ingen illusjoner gjøre sig om Finnlands evne til å forsvare sig i det lange løp. Ansvarlige menn i Finnland regner med i dag, at hvis ikke Finnland får hjelp av folk, kan Finnland ikke holde sin front i mer enn 3 à 4 uker, de er nødt til å forkorte den meget vesentlig, og derigjennem vil faren for de andre nordiske land bli større og større.

Der var i midten av forrige uke et samlet antall av svenske og norske frivillige i Finnland av ikke mer enn 5300 mann. Alle de beretninger som har gått i pressen om det store antall fra Sverige, er grotesk overdrevne. Der var 5300 mann, hvorav kanskje 300 var norske. Der er adskillig flere under opplæring i Sverige og flere svensker i Finnland — men i Norge skjer der overordentlig lite. Regjeringen har uten noen som helst lovlig hjemmel søkt å stanse all annonsering, hvad de har den fulleste legitime adgang til, gjennom private henvendelser til de folk som har stått for dette arbeid, den har søkt å stanse opprettelsen av andre kontorer hvor frivillige kunde melde sig. Det blev uttalt av den ærede utenriksminister, og det har også vært uttalt av statsministeren, at man hadde under overveielse å nekte norske vernepliktige permisjon for å gå til Finnland — det blev sagt: av hensyn til Norges eget forsvar. Det er ikke bona fide. Regjeringen vet, iethvertfall vet Forsvarsdepartementet det, at enhver frivillig som drar, har undertegnet en erklæring om at de frivillige som samlet tropp — og det forbehold er også tatt overfor Finnland — vender tilbake i samlet fylking i samme øieblikk faren for krig inntreffer for Norge, og det blir almindelig mobilisering i Norge. Og jeg vil spørre den ærede forsvarsminister: Hvilke soldater tror han eventuelt blir de beste i Norge, hvilke soldater tror han at man blir nødt til å benytte som befalingsmenn og tilitsmenn, hvis ulykken skulle ramme Norge? Jo, de som har vært frivillige i Finnland. I Sverige har det vært kunngjort at hver 10de vernepliktig får permisjon til å dra. Hos oss har man forbudt en slik ting som Finnlands flagg på bilene i Oslo, da våre drosjechauffører vilde arbeide for Finnland. Det skyldes visstnok Justisdepartementet. Helt grotesk blir jo denne angst, som står i en så eiendom-

melig motsetning til den angst som vises i vårt naboland, overfor de frivillige som nu drar — de få som kommer avgårde. De har søkt om å få med sig den lille sangboken som våre soldater får, fordi deres kamerater som var dradd, efter mønster av de svenske og finske kamerater hadde bedt om å få med et par salmer og fedrelandssanger, det lille hefte hvor der står: «Ja vi elsker», «Gud signe vårt dyre fedreland» og «Vår Gud han er så fast en borg», det er vel ikke mere enn 20 sider. Det blev høitidelig nektet dem som farlig for landets nøytralitet, da det var trykt i hærens trykkeri. Tror man at disse ting undlater å bli bemerket i våre naboland? Tror man at de virker styrkende for Norges prestisje noe sted? Man la ganske sikkert merke til rundt om i vårt land at president Kallio i sin tale understreket betydningen av hjelpen fra Sverige, men han nevnte ikke hjelpen fra Norge. Av gode grunner.

Jeg tror at det er helt nødvendig å tenke lenger frem enn Regjeringen har villet gjøre i dette tilfelle, idet den svarer at den ikke stiller hypotetiske spørsmål og heller ikke innlater sig på å løse dem. Det stod i den norske trontale at den norske regjerings opgave er i et hvert tilfelle å holde Norge utenfor krigerske forviklinger. Hvad ligger der i disse ord? Tror noen at det ikke berører Norge og Sverige hvis Russland bryter gjennom den finske front? Tror noen at Sverige i det lange løp da kan holde sig utenfor? Jeg for min del har en relativt liten tro på det. Og, hr. president, er det noen som virkelig for alvor tror at de russiske mål stanser med Finnland? Hvorfor har man fra russisk side lagt en så uhyre stor vekt på å få Fiskerhalvøya? Ganske utvilsomt — som det blev uttalt under forhandlingene i Moskva — for å ha fri marsj vest over til Kirkenes og til fjordene. Og tror noen at man i Russland ikke er opmerksom på den lettsindighet hvormed det i Norge har vært talt mange ganger om de isfrie havner og om Finnmark? Man må være merkelig forblindet hvis man tror at ingen fare opstår for Norge i det øieblikk Finnland er nedkjempet og Norge har stått så udeltagende som Norge offisielt har stått, til tross for all den gavmildhet som har vært vist av private på enhver kant, og til tross for den sterke stemning som gjennom alle samfundslag i Norge er kommet til uttrykk. Jeg tror at det er kortsynt og at det er beklagelig, at denne frykt for Russland og for noter fra Sovjet-regjeringen har vært så bestemmende som den har vært, for den norske regjering. Det innbyr til stadig sterkere press, og det kan komme til å føre oss op i ganske betydelige vanskeligheter.

Vi vet at Regjeringen har svart på henvend-

delse fra England og Frankrike at den ikke vil motsette sig transit av krigsfornødenheter til Finnland. Nei, det skulde også bare mangle. Selve Haagerkonvensjonene hjemler den aller fulleste rett til transit. Og hvis man mener, som det også er gitt uttrykk for fra regjeringshold, at Finnlands kamp er Nordens kamp, hvor kan man da vært så kortsynt at man ikke yder all den bistand som kan ydes, til oprettholdelse av det forsvar som i virkeligheten er hele Nordens forsvar? Man har i Sverige vært helt opmerksom på disse ting, og når det blev sagt her at regjeringsskiftet i Sverige skyldtes viljen til å oprettholde Sveriges nøytralitet, da er det i høi grad en sannhet med modifikasjoner. Den betingelse som var satt av de andre partier for å gå inn i den svenske regjering, var at dens program var bare to ting: Styrkelse av landets forsvar og styrkelse av landets beredskap. Derfor uttaler også den svenske trontale at alle andre spørsmål har vært stillet i annen rekke, og at bevilgningene er skåret ned på alle områder, og at reformarbeidet har måttet utsettes, fordi dette er livsbetingelsen for Sverige. Og dette forhold er ikke bare et nordisk forhold, det er et forhold som rekker meget langt ut over. Jeg tror at man i noen grad hos oss undervurderer den overordentlig sterke følelse der er hos det britiske folk og i de britiske Dominions i anledning av overfallet på Finnland og i anledning av den kamp de der står midt oppe i. Vi er tilbøielige til å betrakte som til en viss grad barnslige mange uttrykk for engelsk oppfatning i denne sak. Men for den engelske bevissthet er det en utvilsom sannhet, at den kamp som føres av England og Frankrike, er en kamp for visse felles internasjonale ideer, det er en kamp mot angrepspolitikken, og det er umulig å bringe nogen normal mann i den vestlige del av verden til å forstå at den ting å behandle en stat slik som Tyskland behandler Polen, å strø ut miner i strid med folkeretten, å torpedere nøytrale fartøier og beskytte dem med maskingeværer, det er — efter en vurdering i et lite, nøytralt land — nøiaktig det samme som å bringe skibene inn til Kirkwall og kontrollere posten. Og når det fra fremskutt hold i Norge gang på gang blir gitt uttrykk for den oppfatning at den ene part er omtrent som den annen part, og at de er begge like farlige for de små nøytrale stater, skaper det en uvilje som stikker meget dypt, og som gir en god basis for dem som ønsker å tvinge små stater med i krigen. Hvor omhyggelig vi enn iakttar den offisielle nøytralitet, som er og må være landets politikk, er vi nødt til av og til å vedkjenne oss like overfor oss selv og også overfor andre at vi ikke har gitt avkall på enhver

moralsk eller politisk vurderingsevne. Det er en oppfatning som er uhyre almindelig i den britisktalende verden, at der ikke skulde være nøytrale i denne tid, og det er en begrunnet oppfatning. Etter Folkeforbundspaktens artikkel 10 har alle undertegnende stater garantert enhver medlemsstats integritet. Hos oss har man utelukkende diskutert artikkel 16 for å gjøre sig kvitt enhver forpliktelse til sanksjoner. Men man har overhodet ikke behandlet artikkel 10, som garanterer alle medlemsstats integritet, og som vel var ett av de bærende ledd den gang freden blev sluttet og man forsøkte å bygge op et internasjonalt samfund.

Jeg tror at man skal være litt varsom med denne vurdering i fleng, som om det for norsk folkeopinion var identiske ting de tekniske krenkelser av de nøytrales rettigheter og de blodige voldshandlinger rettet mot nøytrale. Der kan meget lett vokse op en stemning som sier at når man f.eks. i Norge betrakter det ene som fullkommen likeverdig med det annet, hvorfor i all verden skal vi da fortsette med å vise en hensynsfullhet og ikke gå frem på den samme måte? Der er i England nok av brutale individer også i politikken, som gjerne vil være med på en slik aksjonslinje. Jeg tror vi skal være meget forsiktig med å gi den næring, og jeg tror vi skal være meget forsiktige også med å delta i fredsaksjoner som, selvom Regjeringen står ganske utenfor dem, kan virke ytterst beklagelige for Norge.

Jeg vil gjerne spørre her: Er det med Regjeringens konsens, er det med samtykke av Regjeringen, at biskop Berggrav gjør sine forskjellige aksjoner og reiser i Holland og i andre land, ledsaget av en herre fra det tyske propagandaministerium, og drøfter krigsmål? Man må ikke tro at det er helt likegyldig for oppfatningen i England og i Frankrike, fordi man ser det som et ledd i en slags støtteaksjon like overfor den annen part, som man står helt uforstående overfor, når man ser på Polens, på Tsjekkoslovakias, på Finnlands skjebne. Og biskop Berggrav er ikke den eneste; men hvis slike aksjoner ikke er skjedd i konsens med Regjeringen, så tror jeg man burde stanse en del av de folk som reiser rundt, hvad enten det er professorer eller biskopper eller idrettsmenn eller andre, for jeg tror ikke at de i særlig grad gagnar Norges stilling i øieblikket. Vi er nødt til å være forferdelig varsomme når vi optrer utadtil, og det er ikke bare de ansvarlige statsmenn som er nødt til dette, men enhver som optrer med et navn på Norges vegne og med en appell vidt ut. Man skal jo huske at den norske kirke er en statskirke, og formelt er Kongen kir-

kens overhode, derfor tillegges det en viss vekt hvad der slik skjer. Jeg vet at man både i London og i Paris følger disse ting med meget våken oppmerksomhet og med en stadig stigende undring, og at man også ser med en stadig stigende undring på vårt offisielle forhold til Finnland.

Jeg ber Regjeringen om å holde sig fra ethvert forsøk på å gripe inn like overfor de frivillige. De gjør den beste gjerning noen kan gjøre for Norge, de skaffer sig på den for staten billigste måte den best mulige militære utdannelse; det er de som sammen med våre sjøfolk oprettholder Norges prestisje i en tid da vi har overordentlig sterkt behov for å ha en viss prestisje ute. Jeg vet at de nordiske kvinneorganisasjoner i denne tid forbereder en henvendelse til statsmaktene med en bønn om at de nøytrale stater skal rette forestillinger til Sovjet-regjeringen om å stanse disse bombardementer av kvinner og barn og sykehus, jeg vet at inntrykket av Regjeringens holdning er slik at kvinnene spør: Vil Regjeringen motsette sig det, vil den betrakte det som et brudd på landets nøytralitet at vi er med på å komme med slike forestillinger? Der skapes den opfatning, og det er ikke heldig at den skapes. Man har tidligere sett regjeringer være med på å protestere mot både det ene og det annet når det er tilstrekkelig langt borte, men avholde sig fra det når det ligger like ved. Jeg tror man skal være meget forsiktig med det. Jeg tror at man skal være fullt rede til å vedkjenne sig sin overbevisning, også når det gjelder en makt som er så nær ved som Russland er i dette øieblikk, og jeg tror at vi utsetter oss selv langt mer ved å innta en holdning som blir oppfattet som altfor undfallende. Og jeg vil gjerne spørre den ærede forsvarsminister, når vi nu har sett finnenes evne til motstand, når vi har sett hvilken betydning både faste befestede linjer og improviserte forsvarsanlegg har: Er det gjort noe som helst langs vår øst-grense for å skaffe forsvarslinjer for Norge, eller har Regjeringen alene tenkt sig at man skal evakuere hele Finnmark og formodentlig Troms fylke både med den sivile befolkning som ønsker å komme derfra, og med tropper, uten å gjøre noe annet? Det er nødvendig i denne tid å vite noe om de muligheter som ikke lenger ligger i diktningens verden, men som er trengt oss like inn på livet. Etter hvad vi mener å vite i utenrikskomiteen, har Regjeringen overhodet ikke drøftet, hverken innen Regjeringen eller med Sverige, disse to lands stilling, hvis det ene av dem blir angrepet eller er nødt til å komme inn i krigen. Det er nødvendig å drøfte dette. Det er for sent å følge den linje statsministeren antydte under trontaledebat-

ten, at hvis Norge blir angrepet, skal man kanskje danne en samlingsregjering og opta disse spørsmål til drøftelse. Det er tidligere man må opta dem til drøftelse. Jeg tror at det meget vel kan hende at Norges nøytralitet kommer til å briste på grunn av vårt forhold til konflikten i øst, jeg tror at det er på det punkt at også det eventuelle trykk fra Vestmaktene kan komme til å bli så sterkt at det bringer oss i den aller største fare, og jeg tror at det er riktig at vi på forhånd både overveier og drøfter det og ikke later som om vår stilling ikke er alvorlig: for den er ganske overordentlig alvorlig i mer enn en henseende, og den lettsindige tro på at der ikke kan opstå noen særlige vanskeligheter for oss fordi finnene alltid kan greie det, tror jeg er meget skjebnesvanger. Jeg tror en nordisk politikk som sier at vi er villige til å forfekte vår nøytralitet inntil den siste finne er falt, det er en overordentlig farlig og en overordentlig kortsynt politikk.

Jeg vil til slutt bare igjen understreke, at med disse ord mener jeg ingeniunde at Norge skal gå til noen art av krigersk aksjon. Det er i vårt folk — like sikkert som der er en meget sterk sympati for det finske folk — en utpreget uvilje mot at vårt land blir trukket inn i krigerske forviklinger, men slik som jeg ser det, medfører nettop den politikk Regjeringen her søker å følge, den største fare for eventuelle krigerske forviklinger.

Joh. Ludw. Mowinkel: Hvis det foredrag som utenrikskomiteens ærede formann holdt, var ment som en veiledning for Regjeringens politikk, synes jeg Regjeringen må ha nokså vanskelig for å oppfatte i hva retning veiledningen gikk. Der var f. eks. et ganske bredt innlegg omkring Norges nøytralitet. Der var deler av foredraget som tydelig pekte på ønsket om en mer aktiv og positiv inngripen, men samtidig var der en avslutning om at krigerske forviklinger måtte Regjeringen søke å holde oss fri fra. Med hensyn til nøytralitetsspørsmålet hadde hr. Hambro øyensynlig med utbytte for seg lest Ræstads store og visstnok fra et juridisk synspunkt meget gode utredning om nøytralitet hvoretter vi i den finsk-russiske konflikt slett ikke behøver å være nøytrale. Men samtidig hadde jeg et sterkt inntrykk av at hr. Hambro, til tross for at han på mange måter ga sin tilslutning til disse rent teoretiske betraktninger, dog mente at vi måtte være nøytrale. Jeg har tidligere både skriftlig og muntlig stått overfor litt av en diskusjon om denne rent teoretiske side av spørsmålet, men jeg har avvist den som ganske unyttig. All den stund den norske Regjering har er-

klært at den vil følge nøytralitetsreglene og betrakter i så henseende konflikten mellom Sovjet og Finnland som en krig, så er det jo ganske formålsløst å diskutere en annen linje, og jeg må gi professor Castberg rett, når han i sin interessante utredning skriver følgende, hvormed han sterkt understreker vår stilling som nøytrale:

«Det må etter min mening være klart at selv om den finske regjering for sitt vedkommende aksepterer visse deler av denne teori, nemlig at det ikke er krigstilstand som foreligger i forholdet mellom Finnland og Russland, så kan dette ikke være bindende for utenforstående stater. I det øyeblikk den kamp som føres har alle de faktiske kjennetegn som ellers skaper krigstilstand i folkerettslig mening, må utenforstående stater være berettiget til å betrakte kampen som krig og trekke alle konsekvenser herav. De utenforstående stater må være berettiget til å bringe til anvendelse hele den del av sin interne lovgivning som forutsetter at der består krig mellom fremmede stater. Norge må f. eks. være berettiget til å bringe til anvendelse sine nøytralitetsregler av 1938.»

Og det er det Norge har gjort, og da synes jeg det er ganske formålsløst å diskutere om Norge ikke behøvde å gjøre det. Norge har altså valgt den stilling at det også fremdeles vil være nøytralt i den konflikt som pågår mellom Sovjet og Finnland, og i virkeligheten har heller ingen tatt avstand fra at slik skal og bør det være. Jeg innrømmer at hr. Hambro på dette område var nokså uklar, men dog synes jeg konsekvensen var at han også mente at vi burde være nøytrale.

Det har vært talt om den forskjell som der her var mellom Sverige og Norge. Også det er en professorprosedyre, for gang på gang har Sverige understreket, at også det vil være nøytralt, vil følge nøytralitetsprinsippet, og det er i virkeligheten det det gjør.

Hva nå forholdet til de krigførende stormakter angår, så er det akkurat som under siste krig: Regjeringen og Utenriksdepartementet i særdeleshet er nødt til å føre en balansepolitikk som er overmåte pinlig, ikke minst fordi begge parter har så lett for å påstå, at Utenriksdepartementet ikke er fullt nøytralt i forholdet til hver enkelt av dem. Den tyske side vil gjerne påstå at den norske Regjering viser engelske sympatier, og den engelske regjering vil lett si det motsatte. Dette er noe vi meget godt kjenner til fra den forrige krig, og som selvfølgelig har måttet gjenta seg også under denne. Og særlig kommer dette sterkt fram under de handelsforhandlinger som føres, fordi begge parter gjennom handelsforhandlinger vil oppnå det mest mulige til fordel for seg selv og til skade for den annen part. Og dette blir desto sterke-

re [etterhvert?] som handelskrigen har utviklet seg til i virkeligheten kanskje å bli det viktigste i selve krigsførselen mellom de to parter. Jeg har tidligere beklaget at tonnasjeavtalen ikke ble knyttet sterkere sammen med handelsavtalen. Utenriksministeren beklaget jo også nettopp dette. Han hadde håpet at tonnasjeavtalediskusjonen og handelsavtalediskusjonen skulle gå hånd i hånd, og han mente det var et vonbrot fra britisk side at så ikke skjedde. Men spørsmålet er om ikke vi selv skulle ha holdt tonnasjeavtalediskusjonen litt mer tilbake, for på den måte å få diskusjonene litt mer parallelle enn tilfellet er blitt, og derved utnytte den veldige verdi som for oss vis-a-vis Storbritannia ligger i vår mektige handelsflåte. Imidlertid har man jo under handelsforhandlingenes videre utvikling søkt å utnytte dette så godt som det har vært mulig, og det er riktig, som også utenrikskomiteens formann var inne på, at man har retardert leveransen av tonnasje så lenge at det har vakt atskillig utålmodighet på britisk side. Nå, jeg håper imidlertid at resultatet av det hele blir at vi nå når fram til en noenlunde tilfredsstillende handelsavtale med England. Men det er ganske gitt at det press som vi har vært utsatt for fra Storbritannias side også under denne krig, må få enhver norsk utenriksminister til å reagere, og det kan ofte være nokså fristende å bruke ganske kraftige ord når man vet på hvilken måte det press ofte utøves. Det er imidlertid naturligvis en veldig forskjell på de to maktens krigsførsel hvor det gjelder handelspolitikken. Visstnok medfører innbringelsen til Kirkwall fare. Det er ikke ganske som hr. Hambro synes å mene, at man bare bringer skipene inn og undersøker posten, nei, i virkeligheten medfører innbringelsen til Kirkwall og andre kontrollhavner en meget stor fare, idet det meget ofte hender at de skip blir utsatt for angrep som da vanskelig kan karakteriseres som et brudd på vår rett som nøytral, all den stund skipene da befinner seg ute med britisk prisemannskap eller ledsaget av britiske krigsfartøyer. Det var såvidt jeg har forstått tilfellet med den store svenske båt «Pajala», eller hva den het, som nå ble torpedert like ved innløpet til Kirkwall. Den var under kontroll av en britisk bevæpnet tråler, og ble dirigert under dennes ledsagelse inn til Kirkwall. Her er det jeg mener vi igrunnen har anledning til å bebreide Storbritannia, og Storbritannia selv skulle i høyeste grad ha interesse av at ikke for meget tonnasje blir skutt ned. De slepte dette svenske skip som var på reise fra Sør-Amerika til Göteborg med maislast, altså helt nøytralt, og som sikkert hadde stillet de nødven-

dige papirer til Storbritannias disposisjon på forhånd, inn til Kirkwall, med den følge som dette ikke var det første eksempel på. Men de tyske torpederinger er meget verre, og her synes jeg nok at den norske Regjering, såvidt jeg har kunnet følge det, *ikke reagerer sterkt nok*. Det går nå over alle grenser. I forrige krig hadde man da den formelle side i orden, at Tyskland hadde meddelt at alt omkring Storbritannia var faresone, og at de ville skyte ned alle skip. I år påberoper Tyskland seg fremdeles at de iakttar folkeretten like overfor nøytrale skip, og at den ulykke som tilfaller de nøytrale skip, utelukkende skyldes Storbritannias krigførsel. Men det kan ikke lenger sies å være tilfellet. Det må nå ansees vitnefast at de skyter ned på det åpne hav skip som slett ikke engang er i Englands tjeneste. Vi hadde i forrige uke et tilfelle med bergensbåten «Songa» på vei fra De forente stater til Holland, fra nøytralt land til nøytralt land. Det ble stoppet i Atlanterhavet av en u-båt, og etterat u-båtkapteinen hadde krevd og blitt nektet en urimelig erklæring fra kapteinen, skjøt de båten ned, og overlot besetningen til dens skjebne. Kanskje ennå verre er tilfellet med det danske skip «Vidar», som i følge med et annet dansk skip ganske rolig ble beskutt fra luften av tyske fly. Skipet går til grunne, og en hel del av mannskapet blir drept. Jeg synes nok det kunde være verd overveielse om ikke disse nordiske land, ja gjerne de andre nøytrale med, Holland og Belgia, samlet reiste seg til en sterk og bestemt og lett begrunnbar protest mot den umenneskelighet som nå i stigende grad går for seg på sjøen fra tysk side. I det hele tatt er jeg litt engstelig for at verden skal være i tvil om vår ideologiske stilling til denne krig, at verden skal tro at vi ser med samme øyne på Vestmaktenes kamp som på Tysklands kamp. Det ville jeg nødig. Naturligvis må en Regjering under offisielle underhandlinger forholde seg nøytralt, men jeg ville beklage overmåte sterkt om Vestmaktene eller noen annen i sin kamp skulle tro at vi hadde den ringeste sympati for grunnlaget for den krig som Tyskland har påført verden, og som i sitt følge hadde Sovjets angrep på Finnland.

Forholdet til Finnland ja! Der kan jo i virkeligheten ikke noen være i tvil, og jeg kan ikke si annet enn at jeg var meget skuffet over president Kallios tale. Også jeg hørte den. Også jeg la merke til hvorledes han satte oss hen med «noen andre land». Hjelpen fra Sverige ble sterkt understreket, og så sympatien og hjelpen fra «noen andre land», og blant disse «noen andre land» var altså Norge. Men jeg synes det var ubegrunnet, for det måtte den finske president vite, at her strøm-

mer mot Finnland en hjelpsomhet, en varme, en sympati, ikke bare i ord, men i handling, som virkelig ikke jeg kjenner til har hatt noe sidestykke i norsk historie. Det er mulig at hr. Hambro kan ha rett i at den norske Regjering har vært noe overdrevent engstelig når det gjelder å vise sine følelser her. Jeg har selv påtalt at jeg savnet i trontalen et mer fylldig og varmt uttrykk for vår deltagelse like overfor Finnland. Men selv om Regjeringen her har vist en noe sterk, for sterk formell forsiktighet, kan ingen og burde ingen i Finnland være i tvil om hvor Norge og også den norske Regjering står. Selv har jo Regjeringen gitt uttrykk for sin stilling i Geneve for at den var med alle de andre land på å yte Finnland materiell og humanitær hjelp, så bak den materielle og humanitære hjelp som ytes, står da også den norske Regjering. Men selv om det norske publikum naturlig nok ikke kan meddeles alt hva den norske Regjering gjør for å hjelpe Finnland, så burde det ikke være ukjent for den finske president. Jeg er ganske sikker på at Regjeringen med den sympati den har for Finnland, medvirker så langt den mener det er forsvarlig innenfor nøytralitetens ramme til den hjelp alle ønsker skal ytes.

Hva nå forholdet til Sverige angår, hadde jeg også et sterkt inntrykk av at hr. Hambro mente at forholdet til Sverige ikke var så klart, ikke så godt, ikke så intimt som ønskelig kunne være. Jeg venter spent på utenriksministerens nærmere uttalelse i så henseende. Jeg har virkelig av utenriksministerens egne tidligere uttalelser hatt det inntrykk at han for sin part opprettholder et så intimt samarbeid med den svenske regjering som overhodet er tenkbart mellom to regjeringer, og at han stadig søker å holde seg i den nærmeste, også personlige, kontakt med det svenske utenriksdepartement. Hva notene til Sovjet angår, er jeg enig i at der var en viss redaksjonell forskjell, og jeg har selv i et utenrikskomitemøte sagt at jeg har en følelse av at vår utenriksminister den morgen *lot seg vekke for tidlig*, og ble så nervøs av den vekkerklokka at han styrtet inn og laget den noten noe for hurtig. Men i de store trekk må det være riktig det som utenriksministeren selv sa den dagen, den 8 januar, da han meddelte oss denne begivenhet, at han ikke har handlet uten å ha vært i kontakt med den svenske regjering, — for han sier selv i sitt foredrag her:

«Eg nemner at den svenske regjeringa har fått ein note frå Russland av omlag same innhaldet som noten til Noreg, og det svenske svaret kjem til å fylgje noenlunde dei same linene som det norske.»

Noenlunde dei same linene som det norske! Når vi ser de to notene, er jeg som sagt enig at der er nyanser. Jeg foretrekker den svenske noten, fordi den mer modig sier fra, men noen dypereleggende forskjell, hvorav man kan slutten en annen politikk fra norsk side enn fra svensk side, er der ikke. Og det er ganske gitt, at enhver norsk utenriksminister i denne tid og under de forhold vi lever under, er nødt til å samarbeide intenst med Sverige, for samarbeid med Sverige i dag er et *livsvilkår* for oss. Norsk og svensk politikk i forholdet til Finland må i hovedlinjene falle sammen, ja jeg tror jeg har rett til å si at Sveriges skjebne der blir vår skjebne, og det kan kanskje være bra og nyttig at folk utenfor denne sal får en sterkere følelse av det enn de kanskje har i dag. Men nettopp derfor er samarbeid så nødvendig, fordi at her forberedes eller kan forberedes noe som vil ramme oss selv, og hvis der ikke var gjensidig samarbeid mellom begge regjeringer, kunne det hende at vi kom opp i det som vil hende, på en måte som vi selv ikke hadde kunnet være med på å forberede i tilstrekkelig grad. Det er noe som faller sterkt i øynene når man studerer svensk politikk i dag. Det ene er den nåværende svenske regjeringens absolutte ønske om å holde seg nøytral. Det står i dag i «Tidens Tegn» en artikkel av Ohlin, som bekrefter dette. Han forteller om to forskjellige stemninger eller to forskjellige linjer innenfor svensk ønskepolitikk, men det bekrefter i grunnen dette at begge mener at de best kan hjelpe Finland ved ikke å kaste seg militært opp i kampen. Men sådan kan utviklingen gå at Sverige, og med Sverige vi, blir tvunget opp i denne kamp. Det annet i dag i svensk politikk som er nokså bemerkelsesverdig, er at der på nokså fremtredende hold i Sverige, og kanskje nokså alminnelig utbredt, er et ønske eller en tanke om den mulighet at Sverige — og med det Norge — skal kunne, når nøden i Finland blir så stor at det blir nødvendig, gripe inn med militær hjelp for Finland, uten at stormaktene blir med, uten at Tyskland og uten at England blir med. Og disse hold i Sverige regner dette som en fordel. De mener nemlig at Sovjet skal kunne trenges tilbake, hvis Norden griper inn. Men faren for alle blir så meget større hvis resultatet av en slik inngripen skulle bli at Tyskland og England også kom med. Jeg leste forleden dag en meget interessant artikkel av den tidligere svenske minister i Paris, Albert Ehrensvärd. Det var en overmåte godt skrevet og en overmåte kultivert artikkel. Han var nettopp inne på disse betraktninger om at Sverige må kunne hjelpe uten å risikere at Tyskland kommer med, fordi Tyskland er så

levende interessert i at handelsforbindelsen med Sverige ikke brytes. Og nå kan det kanskje sies — og jeg synes at den utvikling vi har opplevd i den siste måned, muligens kan tale for det — at Tyskland uhyre nødig vil at Sverige og Norge skal komme med i krigen, både fordi der derved stoppes en del viktige tilførsler, og dernest fordi da Sverige og Norge, begge, vil bli et ledd i den britiske blokade av Tyskland. Det er nok derfor atskillig som kan dra i den retning. Men så kommer den annen side av saken: Jo sterkere Tyskland har vist sin interesse i å holde oss utenfor, desto sterkere synes den annen part å interessere seg for at vi kommer med, — så drar den ene seg tilbake, skyter den annen fram. Har man noen sikkerhet for at Storbritannia vil holde seg utenfor i det øyeblikk at Sverige, og med Sverige Norge, går til militær hjelp for Finland, og at Storbritannia vil innskrenke seg til den materielle hjelp som det nå yter — har man noen sikkerhet for det? Det er all sannsynlighet for at alle interesser drar Storbritannia i retning av da å melde seg — nettopp på grunn av Tyskland og ikke i første rekke på grunn av Finland, og da er man oppe i det som vi naturligvis fremfor noe annet må frykte, at vi kommer med i storkrigen. Det er naturligvis storkrigen som for oss er den største trusel. Den er ikke det *sterkeste faremoment* i dette øyeblikk, for det sterkeste faremoment er den finske krig, men den *største trusel* er storkrigen.

Jeg vil spørre om Sverige og Norge har undersøkt eller kan undersøke nettopp dette vanskelige problem: Kan det tenkes, er det mulig, at Tyskland og England vil holde seg utenfor i tilfelle av at der blir en nordisk militær aksjon for å hjelpe Finland? Jeg har sagt det før at hvis Sverige blir tvunget med, *må* vi følge. Det kan synes å være en dristig påstand, og der er kanskje dem som reiser spørsmålet: Må vi det? Men tenk nå det motsatte, tenk Sverige og Finland sammen i en fortvilet kamp for det som også er Norges interesser, — og vi, vi alene, utenfor! Tenke seg muligheten av at Sovjet gjentar sin note av 6 januar, selv om de melder seg på en folkeligere tid enn sist, og krever at tilførslene gjennom Norge og Sverige skal stanse, — det understrekes jo allerede nå i den russiske presse hvilken hjelp Finland har av britiske flymaskiner og britisk ammunisjon — tenke seg at Sovjet krever det, og det gjelder livet for Finland, og Sverige svarer: Nei, det kan vi ikke, — kan vi da si ja og derved sperre tilgangen av våpen både for Sverige og Finland? Det kan vi ikke. Vi kan det ikke politisk, for vår egen skyld, og vi kan det ikke for

vår æres skyld. Vi kan ikke la Finnland og Sverige sammen forblø, og vaske våre hender — det ble temmelig blodflekke hender. Men nettopp med denne sannsynlighet for øye stiller jeg et spørsmål som er beslektet med hr. Hambros: Har det ved siden av det politiske samarbeid, som jeg går ut fra finner sted, funnet sted noe militært samarbeid? Er begge generalstaber i kontakt med hverandre om hva der skal skje, hvis vi begge kommer inn i det? Det er ikke bare å bygge forsvarslinjer i Norge, det tror jeg ikke engang er den første interesse, men det er hvorledes Sverige og Norge samlet skal opptre i et slikt tilfelle, som dessverre slett ikke er utenkelig.

Det farligste — og nå kommer jeg til det som jeg mener er den største fare — det farligste for oss vil da bli om også Tyskland kommer med. Det er der vi kan vente de største redsler og de frykteligste følger av krigen. Og det vil komme fra luften. Jeg kan ikke tenke meg at det har noen interesse for Tyskland å gjøre landgang på Norge. Jeg tror heller ikke det er av så stor interesse for Tyskland å gjøre noe flåteangrep på Norge, dertil er England for sterkt, skjønt vi må regne med at u-båtene langs vår kyst vil sjenere oss nokså sterkt, iallfall når det gjelder kysten nord til Rogaland. Fra Rogaland og nordover vil Storbritannia ganske sikkert også kunne beskytte den norske kyst. Men luften, hr. president! Nå ser vi i Finnland, som sammenlignet med oss har vært så ypperlig forberedt, at i luften makter de lite. Hele deres land ødelegges dag for dag av den brutaleste nedskytning. Vi må håpe at Tysklands krigsførsel blir noe humanere, men jeg tør ikke si at det håp er vel begrunnet.

Under disse meget alvorlige utsikter må det spørsmål reise seg med styrke: Kan der fra de nøytrale land ikke gjøres noe for å bringe fred i verden? Jeg vil, liksom litt som hr. Hambro, en fredsoffensiv i fleng, men skulle det ikke kunne tenkes at der snart kunne skje en vel overveiet og vel forberedt fredsoffensiv, som kunne legge fram et visst sunt grunnlag for en mulig europeisk fred, og at man på det grunnlag henstiller til de krigførende å komme sammen til en fredskonferanse før Europa er ødelagt? Kunne det ikke tenkes at de nøytrale land snart kunne ta et initiativ i den retning, for kanskje å formå De forente staters president og Mussolini, og kanskje som tredjemann også paven, til samlet, med disse nøytrale land bak seg å foreta et virkelig alvorlig forsøk på å få partene sammen til drøftelser? Jeg er ikke blind for hvor vanskelig dette er, etter alt det vi har opplevd i det siste år. Som den britiske krigsminister sa lørdag i Newcastle, er det vanske-

lig å tro at man i dag ved forhandlinger kunne nå til en fred — som han gjerne ville slutte hva øyeblikk det skulle være — hvis det kunne bli en fred som det var en mulighet for kunne bli varig. Men det er så alvorlige konsekvenser vi kan regne med hvis denne krig skal vare inntil freden kan tvinges fram, at jeg tror det er vel verd, ikke å bli trett av å holde dette fram. — Vel, vel, dette er ting som sikkert utenriksministeren er fullt oppmerksom på.

Det er en annen fredsoffensiv av mer begrenset art, som for oss er av enda større interesse, og det er å skape fred mellom Sovjet og Finnland. For som jeg har sagt tidligere, ligger vår største risiko i den krig. Kunne den krig bli slutt, så er jeg naiv nok til å tro at vi akkurat som siste gang skal kunne holde oss utenfor den store krig. Skulle det ikke der være mulig å gjøre noe, og skulle man ikke der kanskje kunne få Tyskland interessert? Nettopp ut fra de betraktninger jeg tidligere har gjort om Tysklands sterke interesse av at vi holdes utenfor, måtte Tyskland kunne få klar og tydelig beskjed både fra Sverige og Norge om, hvilken risiko der er tilstede ved Finnlands-krigen for at vi kommer med på Storbritannias side, kommer med i verdenskrigen. Tyskland må jo forstå at det øyeblikk Finnland truer med å bryte sammen, er det lite sannsynlig at Sverige kan vedbli å holde seg passivt, og Tyskland må forstå at følgen av det vil meget nærliggende bli at Storbritannia kommer med, og at hele Skandinavia derved kommer med på britisk side. Den fare, den trusel som ligger i det for tysk politikk, er sikkert ikke Tyskland blind for. Og det er også en annen omstendighet som vel i høy grad skulle drive Tyskland til å være interessert i en fredsslutning mellom Sovjet og Finnland, og det er Tysklands interesse av at alt det som nå skjer, blir slutt for Sovjets vedkommende, slik at Sovjet i noe høyere grad kan bli den partdeler i aksen Moskva — Berlin, som Berlin har regnet med at det skulle bli.

Vel, dette er de betraktninger jeg har å gjøre, og det er hva man kaller for åpenhjertige uttalelser; men det er gitt at det er ingen art av partipolitisk kritikk, det er simpelthen ord som jeg kanskje kunne tenke meg kan være verd en diskusjon, verd overveielse. Og det er så meget lettere å fremkomme med dem, som grunntanken i norsk regjeringspolitikk, i norsk stortingspolitikk, og jeg tror jeg kan si i norsk folkepolitikk, er at det ytterste skal gjøres for å bevare vårt land i fred.

Sundby: Først vil jeg gjerne gi min tilslutning til de alminnelige prinsipper vår uten-

rikspolitik har vært ledet etter under den nåværende krigssituasjon. Utenriksministeren har, så langt vi kan bedømme det, bl.a. ut fra de orienteringer vi har fått i den utvidede utenrikskomite, opptrådt med stor fasthet til alle sider og i alle henseender, for å hevde vår absolutte nøytralitet, og også for å hevde våre rettigheter som nøytralt land. Hr. Mo-winckel var nå inne på at utenriksministeren muligens ikke hadde vist tilstrekkelig fasthet overfor de tyske overgrep på vår handelsflåte, ikke reagert tilstrekkelig sterkt overfor dem. Det er vel et spørsmål om det vil nytte noe større, all den stund det ikke har nyttet for langt sterkere makter enn Norge. Men jeg kan nok være enig i at en felles aksjon fra de nøytrale land overfor denne krigsførsel nå kunne være berettiget. Men alt i alt tror jeg vi alle har følelsen av at vår utenriksminister overveier og handler ut fra en meget sterk ansvarsbevissthet overfor det hele folk, slik at vi av og til nesten kan frykte at det tar for sterkt på hans krefter. For det er sannsynlig et svært arbeid og et tungt ansvar som nå hviler på vår utenriksminister. — Jeg har villet innlede med denne — jeg kan gjerne si tillits-erklæring, for om mulig å gjøre det klart, at hva jeg kan ha av avvikende meninger, så er det jeg fremholder iallfall ment å være til hjelp for vurderingen på disse områder, og slett ikke å gjøre oppgavene vanskeligere og tyngre.

Først vil jeg gjerne — som jeg også har gjort i utenrikskomiteen — fremkomme med en liten kritikk overfor samtlige våre nordiske utenriksministre, som på sitt første møte etter krigen så høylytt gav uttrykk for sin enighet om at denne gang ville det være lettere for de nordiske land å holde seg militært utenfor krigen enn forrige gang. Det bidrog sikkert atskillig til at det i den tid som gikk fra krigsutbruddet i Polen og til krigen mellom Russland og Finnland, ikke ble gjort det som gjøres kunne, for raskest mulig å sette vårt forsvar best mulig i stand. Dengang var det jo enda forsvarsmidler å få kjøpt i utlandet, luftvern, jagere m.v. Vi forsømt å skaffe oss det, og siden er det blitt langt vanskeligere, for ikke å si umulig, å få den slags krigsmateriell innen en rimelig tidsfrist. Men jeg ville ikke nevne dette hvis det bare gjaldt det forgangne, for det er det jo ikke noe å gjøre ved. Jeg nevner det for at vi, om mulig, skal være i stand til å se sikrere fremover, og som et uttrykk, fra vår side som også den gang så mørkere på det, for at vi nå vil advare mot å se for lyst på de farer og de situasjoner som vi fremdeles kan komme til å stå overfor, selv om vi anstrenger oss alt det vi kan for å forbli nøytrale.

Ut fra dette syn er det jeg først og fremst vil beskjeftige meg litt med forsvarstiltakene, til tross for at det jo er en utenrikspolitisk debatt det dreier seg om i dag. Men jeg mener at utenrikspolitikken og forsvarstiltakene nå henger på det nøyeste sammen. Hr. Hambro var jo også inne på enkelte spørsmål når det gjelder forsvaret. Jeg har personlig så tidlig som — jeg tror det var i det første møte utenrikskomiteen var samlet til etter krigsutbruddet i Polen, pekt på at vi nå måtte være forberedt på desperasjon fra de krigførendes side før eller siden, og pekt på, som hr. Mo-winckel gjorde nå i dag, at vi først og fremst da må være forberedt på angrep fra luften.

Det jeg aller først nevnte, det var at våre vannkraftanlegg, jo nå er en livsnerve i hele vårt produktive liv, i hele vårt arbeidsliv, slik at hvis vannkraftanleggene skulle bli ødelagt ved angrep fra luften, ville vi stå helt fast på de aller fleste områder. Jeg spurte da hva man hadde gjort for å forberede forsvaret for disse så livsviktige anlegg for hele vårt land og dets produksjonsliv. Det viste seg å være null og ingenting, bortsett fra hva Hydro privat hadde tatt initiativet til og også overveiende hadde skaffet til veie ved private midler. Nå har jeg iallfall hørt at det er gjort atskillig i denne retning også overfor andre vannkraftanlegg, men jeg har ikke fått noen detaljert fremstilling av hvor langt det er kommet, og jeg tror at Stortinget ville ha interesse av å høre hvordan det ligger an i så henseende, og når vi kan vente å ha et noenlunde effektivt forsvar av vannkraftanleggene. Vi erfarte jo at noe av det første russerne gjorde ved angrepet på Finnland, var å søke å ramme landets livsnerve, nemlig vannkraftanlegget ved Imatra, men også at det her var et så godt forsvar at praktisk talt alle flyene som deltok i angrepet blev skutt ned. Derfor har det vel også fått være i fred senere. Tidlig i sommer erfarte jeg at de i Sverige arbeidet helt febrilsk på å legge vannkraftstasjonen ved Trollhättan helt inne i fjellet, slik at den på den måte kunne være absolutt helt beskyttet. Dette var vannkraftanleggene.

Når det så gjelder vårt luftforsvar forøvrig, av våre befestningsanlegg og av våre byer, hvor langt er man kommet? Når jeg spør om dette, er det ikke bare av nysgjerrighet eller for å få vite hvor trygge vi kan være i så henseende, men fordi jeg mener, som jeg har fremholdt også i utenrikskomiteens møter, at det nå er all grunn til å sette alle krefter inn, først og fremst på å få fremmet dette forsvar raskest og snarest mulig, blant annet ved en gjennomgripende mobilisering av den private industri. Det er nokså lenge siden den ærede statsminister i et møte i utenrikskomiteen

teen nevnte at det var arbeider i gang i så henseende. Vi vil være interessert i å høre hvor langt dette er kommet, for det kan ikke bli noen kraft i det bare med våre anlegg som før har produsert krigsmateriell. Vi må ha en hel industriell mobilisering på dette område skal det bli noe tak i det. Man kan naturligvis si at det blir for lenge til. Hva vet vi? Muligens kan disse farer komme i løpet av uker eller måneder, men mulig er det også at det først blir om 1 eller 2 eller 3 år den virkelige desperasjon inntreffer, etter hvert som de krigførende kommer derhen at de kjemper til det ytterste for sitt eget liv, og innen den tid vil det iallfall kunne være gjort atskillig. Jeg peker på at det er enkelte iallfall av våre mekaniske verksteder som ikke for tiden arbeider for full kraft, bl.a. fordi de mangler råmaterialer. Jeg vet at det er så med enkelte skipsbyggerier, de må ha plater fra Tyskland. Det går ikke så fort. Det går folk ledige. Blir det gjort det som gjøres kan for å lære dem opp og for å forberede fabrikkasjonen av halvfabrikata med sikte på at våpenfabrikkene kan gjøre resten, f.eks. når det gjelder luftvernkanoner, eller muligens også når det gjelder jagerfly? Begge ting er til det ytterste nødvendige hvis vi skal kunne ha noe håp om å forsvare oss når den tid kommer som vi må håpe ikke kommer, men som vi dog bør være forberedt på kan komme, da en eller annen av de krigførende i desperasjon gjør lignende angrep på oss som vi nå er så rystet over når det gjelder Finnland. Jeg tror det er grunn til å si som «Gøteborg Handels- og Sjøfartstidning» skrev for en tid siden, at forsømmelser eller forsinkelser på dette område kan måtte betales med blod, og først og fremst også med sivilbefolkningens blod. Overfor den mulighet tror jeg vi alle er enige om å se det slik at intet økonomisk offer, intet offer av noe slag, er for stort når det gjelder å søke å kunne avverge farene. Det er jo også noe som Finnlandskrigen heldigvis har lært stormaktene, at det er ikke noen småsak å angripe et lite land, N.B. hvis det er vel forberedt og vel rustet, og derfor må det jo nå være klarere enn noensinde at et sterkt og godt forsvar, en god forberedthet i enhver henseende, det er den beste sikkerhet for at vi kan bevare freden og bevare vår nøytralitet.

Med det samme jeg er inne på dette, vil jeg også spørre om man er oppmerksom på at sannsynligvis vil i løpet av ganske få måneder tusener, kanskje ti tusen, bygningsarbeidere bli ledige. De burde vel kunne anvendes på en eller annen måte, opplæres i tide. Og selv om de skulle måtte gjøre noe annet enn sitt ordinære arbeid, så er det dog vel de aller fleste av dem som kan gjøre tilsvarende ar-

beid som det som reiste Mannerheimlinjen, og det som reiste Siegfriedlinjen i Tyskland på så kort tid. Jeg tror ikke vi skulle behøve å ha noen arbeidsløshet nå framover. Det er så visst anvendelse for alle krefter.

Men ut fra dette samme syn så vil jeg også, iallfall delvis, erklære meg enig med hr. Hambro når det gjelder vår holdning til spørsmålet om frivillige til Finnland. Det er også etter min mening et forebyggende forsvartiltak av oss å gjøre mest mulig på dette område. Det er jo ganske klart, at selv om Finnland ikke skulle klare seg i det lange løp, vil den erfaring at det er en så hard nøtt å knekke et slikt lite folk, et vel forberedt folk, også gi oss en viss trygghet for at stormaktene ikke så lett går til angrep på hverken vårt land eller andre nøytrale land som de ellers ville gjøre. Jo bedre Finnland klarer seg, jo lenger det holder ut, jo bedre evne vil vi ha til å holde oss utenfor krigen, og jo mer vil man frykte for å trekke de andre nøytrale land inn i krigen. Det er jo også, som hr. Hambro påpekte, ganske naturlig så at hvis Finnland først er knekket, vil det hjelpe oss langt mindre det vi da kan gjøre i retning av forsvar enn det vi nå kan gjøre til hjelp for Finnland. Jeg vil ikke nå rette noen henstilling om at man skal oppheve igjen det indirekte forbud som er gjort mot annonsering av vervingsarbeid overfor finske frivillige, det er vel ikke lett å gjøre noen kuvending i så henseende. Men jeg skulle dog gjerne sett at det nordiske samarbeid, som har vært så intimt på andre områder, også hadde utstrakt seg til et samarbeid med Sverige på dette punkt, slik at vi hadde holdt noenlunde samme linje. Vi må jo være klar over at vi i den henseende står i samme båt som Sverige, hva hr. Mowinckel også så tydelig ga uttrykk for. Hvis Sverige, på grunn av at det er for fryktløst i denne henseende, blir innviklet i en krig, så blir jo også vi innviklet i den, så det hjelper oss ikke det grann om vi på et område som dette er mer forsiktige enn Sverige. Vi burde følge samme linje i denne henseende. Jeg tror ikke at hverken Russland eller, om det skulle være, Tyskland tar det minste hensyn til at vi har vært forsiktigere og mer nøytrale, eller hva man vil kalle det, hvis krigen først bryter løs overfor Sverige.

Men hva jeg vil henstille om, er at man iallfall på annen måte nå i fremtiden stiller seg mer forståelsesfull overfor mulige kunngjørelser av det arbeid som gjøres for å få flest mulig til å reise som frivillige til Finnland; det kan være ved notiser i avisene istedenfor annonser, slik som jeg har hørt man til dels har vært inne på i Bergensavisene, og det kan være ved mange slags annen kunngjørelse. La

oss ikke vanskeliggjøre en slik nøytral handling; for utenriksministeren har jo ganske tydelig gjort det klart tidligere at det er ikke noen unøytral handling for en stat å la frivillige reise, når de ikke reiser som militære og i militære formasjoner.

Jeg vil i denne forbindelse også, som jeg har gjort flere ganger i utenrikskomiteen, henstille at man dessuten gir enkelte militære befalingsmenn anledning til å reise som frivillige til Finnland. Jeg er klar over at vi har få, og at vi har alt for få, men det får ikke hjelpe. Det det mest gjelder, er dog at de offiserer vi har, kan noen ting, og at de har lært noe av den moderne krigsførsel, og da mener jeg at 10 eller 20 eller hvor mange det kan bli, som har deltatt som frivillige i Finnland, når de kommer hjem, er hver verd like meget som 5 andre av våre offiserer som ikke har fått den erfaring i moderne krigsførsel, og under de forhold i Finnland som ligner så sterkt på våre egne. Jeg mener at man må kunne finne former for det i vårt land som i Sverige. Og med hensyn til å sende studiekommisjoner må man jo forstå at finnene ikke er noe særlig glade over å ta imot dem, all den stund vi ikke vil sende frivillige offiserer.

Det var ganske eiendommelig i dag å høre hr. Mowinckel preke krig, krig hvis Sverige kom med. Og selv om det nå er overveiende stemning for nøytralitet både innen den svenske regjering og i det svenske folk, så forstår vi jo hvordan det har stått og vippet, og hvordan det står og vipper, og hvor lite det skal til i en eller annen henseende før det kan vippe over til den siden at Sverige går inn i krigen; hr. Mowinckel nevnte jo endog krig sammen med vestmaktene. Jeg sa det var eiendommelig å høre hr. Mowinckel preke krig, og jeg synes nok det kunne være naturlig om vi fra hr. Mowinckels side hadde hørt litegrann i retning av erkjennelse. Det heter jo: Uten erkjennelse heller ingen omvendelse. Og når vi står så dårlig, så elendig rustet til å kunne forsvare oss, enn si til å kunne gå i krig, så det kan være noen monn i det, så synes jeg at hr. Mowinckel frem for andre skulde ha en liten erkjennelse å fremkomme med overfor Stortinget, selv om det var i et hemmelig møte.

Joh. Ludw. Mowinckel: Enn bondepartiet da, enn bondepartiet da!

Sundby: Hr. Hambro var uenig i at Berggrav skulle reise rundt i fredsarbeid, og mente at det muligens kunne skade oss. Når jeg nå har levert et angrep på hr. Mowinckel, la meg med det samme også komme med et på hr. Hambro, for at det skal være allsidig. Jeg

er helt enig i den forsiktighet som utenriksministeren har vist til alle sider. En eneste gang var utenriksministeren etter min mening en smule uforsiktig, nemlig i en telefonsamtale med hr. Hambro i Geneve, hvor han tillot hr. Hambro å ta presidentplassen i Folkeforbundsforsamlingen. Han har meddelt oss at han en time senere angret det og ville ta tillatelsen tilbake, men da var det ikke mulig å treffe hr. Hambro. Jeg synes at når hr. Hambro nå bebreider Berggrav, er han i noen grad tilbøyelig til ikke å se bjelken i eget øye. For det er vel dog ingen ting som er større fare for vår nøytralitet enn det at vårt stortings første mann, våre statsmaktens første mann, inntar lederplassen i en institusjon som av den ene part av de krigførende anses som et instrument, en institusjon, for de andre og som et av de beste instrumenter de andre har i kampen mot dem. Andre nøytrale land vegret seg for å overta denne stilling i Geneve, og når det nå også i den russiske noten aller først blev nevnt hr. Hambros navn, er jeg ikke i tvil om at det var på grunn av hr. Hambros stilling som president i Folkeforbundsforsamlingen. Jeg advarte for mitt vedkommende på forhånd — om enn ikke direkte mot dette — så dog mot den impulsivitet vi hadde grunn til å frykte av hr. Hambro når han var alene nede i Geneve. Det resultat som ble, var etter min mening verre enn jeg fryktet, og jeg vil også si det her, at når vi i bondepartiet enstemmig ville gå inn for at hr. Hambro ikke skulle gjenvelges som president i Stortinget, etter at han hadde tatt presidentstillingen i Folkeforbundsforsamlingen, så var det nettopp ut fra det syn at vi mente dette var en altfor stor uforsiktighet for et land som vårt. Vi førte det ikke fram, for når vi ikke fikk noen tilslutning, mente vi det bare ville være uheldig overfor utenverdenen å vise en slags tvedrakt i vårt land og også feste oppmerksomheten mer ved denne sak enn nødvendig.

Når det gjelder handelsavtalen med England, så har jeg ikke meget å tilføye. Jeg er enig med hr. Mowinckel i at det hadde vært ønskelig å se tonnasjeavtalen og handelsavtalen noe mer i sammenheng, men det var kanskje ikke så lett å få det til. Hva jeg vil peke på nå, er ønskeligheten av å se handelsavtalen og kredittavtalen i sammenheng. Det har jo vært uttalt at spørsmålet om den kreditt som England nå krever av oss, at vi ikke skal få hjem mer enn en viss del av den valuta som vi tjener opp overfor England, skulle være en sak mellom de to banker, Englands bank og Norges Bank. Jeg mener at det i høyeste grad også er en regjeringssak; for får vi for lite hjem av den valuta vi tjener opp,

vil det gå ut over våre forsyninger, og det vil også gå ut over de krigsforsyninger vi kan få hjem. Derfor er det etter min mening av den største betydning å legge stor vekt på at vi iallfall ikke behøver å gi en større kreditt enn nødvendig, slik at våre forsyninger best mulig kan bli sikret. Det kan jo også her bli spørsmål om et stort tap til slutt. Det vil vel lett komme til å bli betraktet som krigsgjeld, dette, og vi vet hvordan det gikk med Englands krigsgjeld sist, for eksempel overfor De forente stater. Til tross for at England alltid har pleid å holde sine forpliktelser, holdt det jo ikke denne forpliktelse. Og det kan det vel også være vanskelig nok for Norges Bank alene å ta på seg ansvaret for det, hvis det skal bli veldig tap på et område som dette.

Jeg har så til slutt bare en ting å fremføre, nemlig vedrørende jordbruksproduksjonen. Vi kommer vel senere tilbake til selve produksjonen; men hva jeg vil nevne her, er spørsmålet om forberedthet når det gjelder en virkelig stor mobilisering, eller om det også skulle bli en krigssituasjon i vårt land. Vi leser jo i avisene om hvordan de nå i Sverige har organisert jordbruksarbeidet med sikte på mobilisering eller krig, hvordan de har søkt å fylle alle kadrer både med kvinner og med arbeidere fra andre lag av folket, for at jordbruksproduksjonen skal holdes oppe. Jeg vil henstille at dette arbeid også tas opp snarest mulig og med effektivitet og kraft i vårt land. Det er anerkjennelsesverdig hva som er gjort når det gjelder kostholdet, i retning av å forberede det som kan bli nødvendig; men på dette område er det, så vidt jeg kan forstå, mye tilbake å ønske.

Presidenten: Det er inntegnet en rekke talere. Presidenten finner å måtte foreslå at de talere som heretter inntegnes, får en taletid av inntil 5 minutter, under det forbehold at presidenten har adgang til å la statsministeren, utenriksministeren og ordførerne for de fire største partiene få noe lengere tid hvis det blir nødvendig. Presidenten forslag anses for vedtatt.

Statsråd Koht: Det er gledeleg å få slå fast at alle dei som har hatt ordet her i dag, representantane for tre av dei store partia, har sagt seg einige i ein full og klar nøytralitetspolitikk for Noreg. Vi kan vel slå fast at det står dei norske statsmaktene, Regjering og Storting, samstelte om. Eg har for min part aldri meint at det skulle vera ei lett sak i ein ny europeisk krig å halda oppe nøytraliteten vår; men eg har meint det ville ikkje vera militærpolitiske omsyn, ikkje tanken på å nytta ut landet vårt for militære formål, som skulle

koma til å bli den største faren for oss denne gongen, såleis som det var i det minste i visse måtar i den førre verdskrigen. Eg meinte at faren for nøytraliteten vår ville denne gongen fyrst og fremst liggja i handelspolitiske krav som måtte bli reist til oss. Og det har da synt seg å slå til for så vidt. Eg ser da i denne samanhengen bort ifrå det heilt nye som har meldt seg i denne krigen, det russiske overfallet på Finland, som på mange måtar har skapt ein ny situasjon for oss, og for min part vedgår eg ope at den situasjonen hadde eg ikkje rekna med.

I dei handelspolitiske spørsmåla held vi på no i desse dagane å nå fram til ein endskap, til eit resultat. Vi held på å bli ferdige nå med forhandlingane med England om ein avtale om handelen under krigen. Vi vonar at vi straks ovapå det skal få ein avtale av same slaget med Tyskland. Dei forhandlar no her i Oslo, bae partane, om desse spørsmåla, og dei forhandlarane som held på å drøfta saka med Storbritannia, dei har alt for nokre dagar sidan sagt til meg at no kan vi rekna avtalen med Storbritannia for «praktisk tala ferdig». I den samanhengen har det då vori mogleg for Utanriksdepartementet å kunna seia frå til Norges Rederforbund at no treng dei ikkje lenger halda att på tonnasjeavtalen, tonnasjeavtalen som Rederforbundet etter samråd med Regjeringa har haldi mykje att på i dei siste månadene, såleis at det i England har vekt eit visst misnøye, eit misnøye som eg for min part trur det var sunt at dei fekk kjenna i England. Men no har vi kunna seia ifrå til Rederforbundet at no skulde det ikkje vera nokon grunn lenger til dette, no skulde dei kunna la tonnasjeavtalen få full verknad. — Med Tyskland har vi ikkje komi fullt så langt. Men spørsmåla der ligg ikkje fullt så innfløkt som i tilhøvet til England, for di Tyskland har ikkje kontroll over norsk tilførsel frå andre land såleis som Storbritannia i stor mon har. Men Stortinget kjenner til frå den utgreiinga eg gav her i møtet den 8 januar, at just desse handelsspørsmåla i tilhøvet til England og Tyskland var det som førde til det verste trugsmålet mot den norske nøytraliteten som vi enda i denne krigen har møtt, kravet frå britisk side om å gripa inn med krigsførsle på norsk sjøområde. Dette kravet hadde meldt seg just dagen før eg gav den siste utgreiinga her i Stortinget bak stengde dører. Eg kunne ikkje tala om denne saka i det møtet som Stortinget hadde for opne dører den 19 januar, men spørsmålet har vori drøft med England i all denne tida, og det synte seg svært fort — vi fekk greie på det svært fort i det minste — at det som stod bak det engelske trugsmålet, var ikkje det som

var nemnt i sjølve den engelske føreteljinga til oss, dette at vi ikkje kunne verja vårt sjøområde mot den tyske krigsførsla, men den sanne grunnen var den at England ynskte å stengja for serleg den svenske malmutførsla til Tyskland over Narvik. Det var såleis eit reint handelspolitisk føremål som der låg føre, og vi har da no etter kvart fått spørsmålet ført tilbake til den realiteten som her er oppe. Vi har enda ikkje nått til noko slag semje med England i dette spørsmålet, og for så vidt står trugsmålet der på ein måte framleis ope. Men eg trur nok eg torer seia at vi kjenner oss noko tryggare no på at England ikkje vil ta det steget som det truga med, og eg trur at det som har vori til hjelp der, er at vi har sagt frå at mot ei krenking av nøytraliteten vår vil vi verja oss, vil vi setja oss til motverje; vi vil ikkje la England berre ta vårt sjøområde til krigsområde.

Men når det så blir spørsmål om dei planane som Storbritannia kan ha med dette, så kan vi ikkje dølja for oss sjølve at om vi så ikkje vil tru at England beint fram ynskjer å driva oss inn i krigen, så er det heilt visst at England ynskjer å få oss utafor nøytraliteten, og det at det fekk oss utafor nøytraliteten, ville vel til sjuande og sist føre oss inn i krigen. I den siste meldinga vi fekk ifrå England — det siste britiske svaret om dette spørsmålet, som var dagsett 22 januar — heiter det beint fram at den britiske regjeringa ynskjer at Noreg — og Sverige for den saka og, sidan det her gjeld den svenske malmen — at Noreg skal hjelpa Storbritannia med å vinna krigen mot Tyskland så fort som råd er. Det er heilt klart, dette at dei vil ikkje ha oss til å hjelpa militært; men når dei vil ha oss til å hjelpa handelspolitisk, så fører det oss utafor den nøytraliteten som vi vil halda oppe. Og det er dette vi må verja oss mot så godt vi kan, og — som eg har sagt — eg trur at vi står i forhandlingar no som kan føra fram til slik ei semje så vi skal greia dette å halda nøytraliteten vår oppe; eg vil i det minste vona at såleis skal det gå.

Eg har høyrte her i dag frå eit par av talarna varme ord om den politikken som Storbritannia fører, og om dei formåla som Storbritannia har med sin krig, og det er mykje av det som eg for min part kan vera einig i. Men vi kan ikkje gjera oss blinde for den ting at slike handelspolitiske formål for England kan ikkje gjeva dette landet ein rett til å krenkja vår rett og til å driva oss utafor den nøytralitetspolitikken som er heilt naudsynt for oss. Her må da den norske regjeringa, dei norske statsmaktene i det heile, reagera og reagera sterkt.

Så er det sagt, serskilt av hr. Mowinckel, at

han meinte vi ikkje til vederlag reagerte sterkt nok mot den tyske politikken, den tyske minekrigen mot handelen vår. Eg har sjølv i eit intervju med eit utanlandsk blad nyleg nytta det ordet at den britiske handelspolitikken, slik som han vert ført no, med kontroll over vår handel og skipsfart, den *plagar* oss, er til *plage* for oss, men den tyske minekrigen, den opprører oss, og eg trur dette gjev klar skilnad på koss vi ser på desse tinga. Men eg veit godt, skjønar det godt, at utetter kan det sjå ut som vi ikkje reagerer så sterkt mot den tyske minekrigen, for di vi der ikkje har kunna få gjevi dei protestane som vi gjerne vilde få gje. Det heng dessverre saman med noko svært prosaisk, det heng i hop med vansken med å få pålitande opplysningar som vi kan byggja protestane på. Vi har no fått sendt ut pålegg til alle kantar om at sjøforklaring skal bli gjeven så fort som råd er i alle tilfelle der det er spørsmål om minesprenging eller torpedering. Men eg har før her i Stortinget nemnt kor vanskeleg det er å få pålitande opplysningar, og det er klart at ei regjering kan ikkje venda seg til ei anna regjering med protest berre med pressemeldingar til grunnlag. Pressa kan ha rett i det ho fortel; men det kan og henda at pressa ikkje har dei rette opplysningane, og dessverre er det så at frå britisk side blir det sendt ut til pressa range meldingar som ikkje kan ha anna til føremål enn å skape ein uvilje her i landet mot Tyskland — som kan vera naturleg nok i mange tilfelle likevel — men som den britiske regjeringa da ser ei interesse i å styrkja. Det hende no for eit par dagar sidan at det frå det britiske telegrambyrået, Reuters telegrambyrå, vart sendt ut ei melding om at to norske skip var torpederte, torpederte utan varsel og på ein slik måte at mannskapet ikkje kunne ha høve til å berga seg. Det vart sagt at dette bygde på melding frå «autoritativt hold» — heitte det — i London. Vi har fått greie på at desse meldingane kom til Reuters telegrambyrå frå det britiske admiralitetet, og vi har fått greie på at det britiske admiralitetet ikkje hadde det minste grunnlag — det har sjølv vedkjent seg det — for desse meldingane. Det er slike propagandameldingar som kjem ut til pressa, og som sjølv sagt der vekkjer sensasjon, men som Regjeringa ikkje kan byggja nokon politikk på. Det er syrgjeleg at det skal vera såleis; men såleis går det dessverre altfor ofte. Ein har sett at både skipskapteinar og mannskapar og reidarar har kunna seia frå om at her var det tale om torpedering; men når saka så kom til retten, synte det seg at det ikkje var noko grunnlag for det. Vi er nøydde til å vera svært vare her når vi skal koma med våre

protestar, men av det fylgjer sjølv sagt ikkje at kjenslene våre er mindre heite. I slike ting må vi gå varleg fram når vi skal ta opp saka med andre regjeringar.

Det spørsmålet som eg har sagt har komi serskilt inn i denne krigen, og som på mange måtar har skapt ein ny situasjon for oss, er krigen mellom Finnland og Sovjet-Samveldet. Det var ei mistyding av hr. Hambro når han trudde at den norske regjeringa kunne ha meint at dei nøytralitetsfråsegnene som vi hadde sendt ut 1 og 3 september, i seg sjølv skulle gjelda for krigen mellom Finnland og Sovjet-Samveldet. Det har ikkje noko menneske i Regjeringa eller i Utanriksdepartementet tenkt seg. Men det er ei folkerettleg grunnsetning at vi treng i det heile ikkje kunngjera nøytraliteten vår om vi er nøytrale, nøytraliteten er for så vidt sjølv sagt. Men vi har likevel valt i krigen mellom Finnland og Sovjet-Samveldet å rekna det for ein krig og byggja ein nøytralitetspolitikk på dette. Eg trur for min part at dette var — kanskje ikkje det einaste moglege, men det for oss einaste rette. Vi kan ikkje la oss narra av dette at ei regjering seier at ho ikkje fører krig mot ei anna, når ho med væpna makt går inn i landet, herjar landet med bomber og granatar og så berre seier: Vi har skapt ei anna lita regjering, ei «Folkeregjering», som vi reknar med. Det er ei regjering i Finnland, ei regjering som sit i Helsingfors, og den regjeringa er i væpna konflikt med ei regjering i eit anna land. Det heiter i folkeretten krig. Vi kan ikkje da byggja på ein fiksjon; men vi meiner at vi vil vera nøytrale, så er vi nøytrale i denne krigen. Men det at vi er nøytrale, har sine konsekvensar. Det er ikkje så at den svenske regjeringa har sagt at ho ikkje vil vera nøytral. Tvert om. I sjølve den svarnoten som den svenske regjeringa sende til Sovjet-Samveldet, da klaga kom derifrå om at Sverige ikkje var så heilt nøytralt, sa den svenske regjeringa beint fram at ho ville byggja på nøytralitetsprinsippet. Men byggjer ein på nøytralitetsprinsippet, er det heilt klart at derav fylgjer ei lang rekkje med reglar som ein stat må halda. Vi kan ikkje tolka heilt vilkårleg nøytraliteten vår, vi kan ikkje seia at for di sovjetregjeringa ikkje kallar dette for krig, kan vi gjera alt det vi vil og sjølve tolka vilkårleg korleis vi vil ta politikken vår i denne krigen. Vil vi vera nøytrale, må vi setja opp visse reglar som vi vil fylgja. Da er vi usårlege, i det minste folkerettsleg sett, da står vi på klar og grei grunn. Og har vi valt denne politikken, nøytraliteten, som eg trur vi var pliktige til å fylgja, ja vel, så kjem alle reglane så åseia av seg sjølv, da har vi dei i dei internasjonale konvensjonane som

vi skal byggja på og kan visa til. Kan vi visa til dei, har ingen rett til å føra noka klage mot oss, da står vi på sterk grunn. Det var det vi gjorde i den norske regjeringa da vi fekk den russiske noten den 6 januar. Eg trur ikkje at eg for min part var noko serleg nervøs, om det så var tidleg på morgonen eg fekk noten. Eg er personleg van med å stå tidleg opp om morgonen, og eg trur ein kan vera klar i hovudet da. Eg kjende i det minste inga redsle for den russiske noten. Men det som eg meinte var det rette, var just dette at alt det som vart sagt i den russiske noten, skulle bli avvist så fort som råd var, og eg fekk det avvist same dagen. Når ein da kjem og talar om at den norske regjeringa har vist «unnfallenhet», må eg ærleg seia at det skjønar eg ikkje, når vi straks med ein gong avviste det som stod i den russiske noten; for det var det vi gjorde. Det skulle vel heller ikkje vera rett å seia at dette var «lite stemmende med Norges verdighet» at det vart gjort av ei mindretalsregjering. Kvar einaste norsk regjering skulle vel her just verja om det som var verdig for Noreg, og avvisa dei klagene mot vår politikk som der var førde. Hr. Hambro trudde at dette svaret var gjevi — ja han var ikkje viss på det, men han tenkte seg at det var gjevi — utan samråd med Sverige. Nei, det var ikkje det. Noko av det fyrste eg gjorde den same morgonen, det var å ha ein samtale med den svenske utanriksministeren om spørsmålet og klarleggja grunnlinene for det svaret som skulle bli gjevi. Og, som sagt, vi i Noreg svara da same dagen. Det er da ikkje å la seg skræma eller, som hr. Hambro sa, å la seg «påvirke av skremsler», om vi med ein gong avviser slikt som det som kom i den russiske noten.

Tilhøvet til Finnland skulle vel vera klart for Noreg. Den folkemeininga som har reist seg her i landet, ligg klar i dagen for alle, ingen kan vera i tvil om kvar norsk samhug ligg her. I eit møte bak stengde dører i Stortinget trur eg ikkje det er naudsynt å leggja fram noko slag kjenslevitnemål om dette. I det opne møtet den 19 januar, i trontaledebatten, sa eg klart og greitt frå korleis eg for min part så på dette, gav ord, tenkjer eg, for den naturlege samhugen vår med Finnland. Det treng eg ikkje å tala om her. Her skal eg tala om dei praktiske spørsmåla som har reist seg, og dei er da av ulike slag.

Det viktigaste spørsmålet har vori spørsmålet om gjennomførsel gjennom Noreg av materiell til Finnland og av frivillige til Finnland frå andre land. Med omsyn til gjennomførsel av materiell har vi svara, med det same da det spørsmålet kom til oss, frå Storbritannia serskilt, at det skulle vi syrgja for

kunne gå for seg utan noko slag hefte. Det er såleis ikkje noko heilt sitat, det som hr. Hambro sa, at vi berre hadde sagt at vi ville ikkje setja oss mot det. Slikt materiell har så i tida no etterpå vori ført gjennom landet vårt. Vi har freista å la dette gå så stilt som råd var. Eg må gje den norske pressa ros her for at ho har forstått at dette at alt dette materiellet kom, skulle ho ikkje gjera bråk om og ikkje skrøyta opp om, men halda det stilt og roleg. Det har synt seg, merkeleg nok, at dei i England, der dei hadde den same forståinga av at alt burde gå stilt — det har dei sagt frå om til oss — har dei likevel gjevi seg til ein gong gjennom kringkastinga si, British Broadcasting, å melda frå, til og med på tysk, så dei skulle få høyre det i Tyskland, at det var — eg trur det var 200 amerikanske fly som no skulle koma gjennom Noreg. Det var dessverre ikkje sant med alle desse 200 flya; men slikt kunne dei da finne på å senda ut i England. Eg må elles leggja attåt at det var ei norsk kjelde for denne meldinga. Men denne transitten har elles gått for seg og går for seg fredleg og stilt.

Med omsyn til dei friviljuge har eg komi til å ta med meg her i dag dei aktstykke som det gjeld. Da spørsmålet kom til oss — det òg kom frå den britiske regjeringa — om dei kunne få senda friviljuge frå andre land fram gjennom Noreg og Sverige, svara den svenske regjeringa den 23 januar at det hadde den svenske regjeringa ikkje noko innkast mot, men på desse vilkåra: For det fyrste at desse friviljuge ikkje var aktive militære hos dei allierte. For det andre at desse friviljuge skulle ta i veg til Finnland sivilt kledde og i små grupper, og at dei ikkje måtte bli sivilt(!) utrusta før dei kom til Finnland. Endeleg at desse same friviljuge måtte ha visum frå den finske legasjonen i det landet dei reiste ut frå, såleis at det skulle vera heilt klårt at den finske regjeringa var viljug til og ynskte å ta mot dei. Dette svaret frå den svenske regjeringa vart sett opp i samråd med den norske regjeringa, i personleg, munnleg samråd. Det norske svaret kom av reint ytre grunnar til å gå eit par dagar etterpå, den 25 januar. Det bruker berre desse stutte orda om at dei friviljuge skal ha fått finsk og svensk visum, og at dei skal reisa som privatpersonar, ein og ein eller i små grupper. Det er da det standpunktet som begge regjeringane har teki i fullt samråd. I det heile gjeld det om alle desse spørsmåla under krigen i Finnland at den norske og den svenske regjeringa har stått i det næraste samråd, såleis at det om lag dagstøtt er samtalar anten i telefonen eller gjennom serskilde utsendingar frå den eine eller den andre parten att og fram mellom Oslo og

Stockholm. Alt går for seg i samråd. Eg veit ikkje at dette samrådet sviktar på noko punkt. Det kan sume tider vera ei eller anna melding som kan koma litt seinare frå den eine parten enn frå den andre; men viljen til samarbeid er heilt klar.

Men så kjem vi da til dei indre spørsmåla, det som går for seg av hjelpearbeid i kvart einskilt land. Det ligg i dagen at det arbeidet har ein annan stil og andre former i Sverige enn det har hos oss. Det kan vera mange grunnar til det; men ein viktig grunn er den at Sverige har så svært mykje meir krigsmateriell som det kan gje frå seg enn Noreg har. Den norske staten er ikkje så sterkt væpna, at han kan senda frå seg krigsmateriell. Den svenske staten kan det, og dessutan er det så mykje lettare for den svenske staten å la krigsmateriell gå til Finnland som den svenske våpenfabrikasjonen ligg, i det minste formelt, i private hender, medan Noregs våpenfabrikasjon er statsfabrikasjon. Slike ting gjer ein skilnad på den måten, og Sverige har der utvilsamt gjort mykje meir beinveges for Finnland enn nokon annan stat har kunna gjera. Sverige er no dessutan grannestaten, og ligg i så måte nærast til det. — Men så er det dei friviljuge frå bae landa. Der har dei i Sverige lagt alt dette arbeidet med dei friviljuge heilt opp og fritt, dei lyser det ut på alle kantar. Vi har her i Noreg meint at ein burde fara litegrann varleg fram. Og her vil eg nemna dette reint ålment om varleg framferd. Ingen kan la vera å sjå at det er ein viss fare både for Noreg og for Sverige i hjelpa til Finnland. Ein kan peika på at det vil bli fare for Noreg og Sverige, om Finnland måtte bukke under, så det kan melda seg fare på den kanten og; men vi kan heller ikkje dølja for oss at den næraste faren er i det hjelpearbeidet for Finnland som kan bli gjort frå regjeringane, for når regjeringane hjelper til, da blir det å gå utafor sjølvne nøytraliteten, og den svenske utanriksministeren har nyleg sagt klart frå at det er eit vilkår for den hjelpa som Sverige kan gjeva til Finnland, at Sverige held seg nøytralt. Det er da den svenske politikken å vera nøytral. Det er vår politikk og, men eg kan vel her få seia beint ut som eg tenkjer det, at eg meiner at den svenske regjeringa i visse måtar har gått noko uvarlegare fram enn eg for min part ville finna det var rett. Og når ein så talar um den faren det kan bli i den hjelpa, så kan eg ikkje sjå anna enn at Sverige har lagt seg litt meir ope for den faren enn vi i Noreg har gjort eller meint at vi kunne gjera. No, det kan ha sine grunnar på mange måtar, men ein av grunnane for oss er no vel nettopp det som eg nemnde om den militære veikskapen vår.

Vi er ikkje eit militært sterkt folk, og vi må rekna med dette at vår politikk ikkje berre er å halda oss nøytrale i dette eine spørsmålet, men vår politikk må vera å syrgja for at vi ikkje blir dregne inn i krig. Vårt forsvar har, gjennom lange tider i det minste, vori bygt på den grunnsetninga at det som kunne koma til å truga oss i ein krig, det var nøytralitetskrenkingar, og at forsvaret vårt skulle tena til å hindra nøytralitetskrenkingar. Den finske striden har reist dette spørsmålet for oss på ein ny måte, men det har ikkje kunna føra til at vi i ei skunding har kunna leggja om heile forsvaret vårt på nytt grunnlag. Vi må rekna med dette når vi talar om dei farar som vi sjølve kan koma opp i, og vi har da, som eg sa, meint at den norske regjeringa skulle gå varleg fram i alle desse spørsmåla.

Det gjeld da og om dei friviljuge. Vi har i norsk straffelov — det har eg nemnt før her i Stortinget — dette forbodet mot verving. Vi har dessutan meint at det høyrer med til nøytraliteten å fylgja Haagkonvensjonane frå 1907, der det i ein av dei er sett eit forbod mot det som blir kalla innrulleringskontor. Da eg tala om dette spørsmålet her for opne dører i trontaledebatten tok eg desse kontora våre i forsvar, for eg ville ikkje at det skulle bli sagt utafor landet at desse friviljugkontora på nokon måte var i strid korkje med lova eller med internasjonale avtalar, men vi kan ikkje gjera oss blinde for at dei ligg på kanten av det som vi er bundne til ved internasjonale avtalar. Eg skal nemna at med det same dei tok til her i Oslo å lysa ut i blada dagstødt og i alle blad dei kontora som var skipa til hjelp for dei som ville gå friviljug til Finnland, da kom den fyrste varinga eg fekk om dette, frå tysk side, frå den tyske sendemannen her i Oslo. Eg trur ikkje Tyskland har stort imot at det blir gjevi hjelp til Finnland; det er så mykje gamal samhug med Finnland i Tyskland, så eg trur dei ser med ei viss glede på at Finnland greier seg så godt som det gjer i krigen mot Sovjet-Samveldet, men Tyskland står i ein stor strid elles, og må tenkja fyrst og fremst på å berga seg sjølv, og i Tyskland reknar dei utvilsomt med at om Noreg og Sverike går inn i krigen i hop med Finnland, eller om dei kan bli skulda for å gå inn i ein krig der i samband med vestmaktene, da blir det med det same ein krig mot Tyskland, og da blir Tyskland nøydte til å gripa inn. Difor er det ein viktig ting for oss å ikkje gjera alt for mykje oppstyr med den hjelpa som frå private kan bli gjeven til Finnland, og det gjeld det same med desse lysingane for dei friviljuge. Det var dette den tyske sendemannen her i Oslo tala til meg om, og etter alt det eg har høyrte just om dette

spørsmålet er eg viss på at det var uttrykk for tysk politikk det som han kom til meg med, både det som er godvilje for Finnland og det som er ei varing til oss i dette spørsmålet. Hr. Hambro sa at den norske regjeringa utan lovleg heimel hadde fått stansa denne utlysinga som hadde gått for seg for friviljugkontora. Eg må då streka under i Stortinget, at den norske regjeringa har ikkje sett noko forbod mot lysingane for di regjeringa veit likså godt som alle andre at det hadde ho ingen rett til. Men Regjeringa hadde eit samråd med den mannen som står i brodden for arbeidet her i Oslo, formannen i denne nemnda for dei friviljuge, general Aavatsmark, og nemnde for han dei innkasta som vi hadde mot lysingane, og sa han vår meining om dette. General Aavatsmark sa at han ville vera heilt lojal her i dette tilfellet, og at han jamvel på eige ansvar ville senda ut pålegg om at ein skulle slutta med desse lysingane. Han ville ta på seg sjølv heile ansvaret for det, og det var sjølv sagt rett frå hans side. Den gongen da alle desse lysingane tok til, og i alle blada på ein gong, var det ikkje fritt for at dei la merke til dette rundt ikring, og kanskje la meir merke til det i andre land enn naudsynt skulle vera. No har det vori stilt med det ei stund. Det er berre eit par dagar sidan eg hadde ein samtale med general Aavatsmark der eg la fram for han ein ny måte å gjera dette på, såleis at desse kontora likevel skulle få bli kjende, men slik at det ikkje var så mykje sensasjon kring dei, og eg hadde tenkt meg at eg kanskje alt i dag skulle ha sett merke etter det.

Hambro: Det står i den utenbys presse.

Statsråd Koht: Dessverre må eg vedkjenne meg at eg ikkje har fått tid til å lesa blada i dag; det er synd, men eg har ikkje greitt det, for di eg hadde så mykje anna eg skulle få gjort. Denne notisen i pressa er send ut etter samråd med meg, og eg kan gjerne seia det så: etter råd frå meg.

Det er da dei ålmenne tankane som har fått form i slike praktiske saker som eg har kunna gje opplysning om. Eg kan sjølv sagt ikkje få andre til å skifta meining om desse spørsmåla, når dei har andre meiningar. Men eg vil i det minste at Stortinget skal få mi meining om dei og den meininga Regjeringa har, og kva grunnlag det har for seg, så klart og så breitt som råd er, så ein i alle fall ikkje skal døma om politikken vår på urett grunnlag.

Hr. Mowinckel gjekk sterkt inn på dei farane som kunne vera om vi kom med i ein stormaktkrig der Tyskland var mot oss og vi var i lag med vestmaktene. Det ligg klart i dagen

at her er ein stor fare for oss og ein fare som vi må freista verna oss mot så langt vi kan. Når det så blir spurt om samråd med Sverige om dette spørsmålet, får eg seia at den svenske politikken er just den same som vår, den å halda seg utafor stormaktkrigen så langt som berre råd er. Skulle det henda at vi likevel blir dregne inn i stormaktkrigen, får vi vel ta konsekvensane av det; men eg trur ikkje at det er grunn til no å ta opp ei ålmenn drøfting av alle desse spørsmåla. Generalstabane, den norske og den svenske, har i ein viss mon vori i samråd med kvarandre alt gjennom mange månader, for så vidt alt før desse krigane kom i gang, så vi er ikkje heilt ubudde på ting som kunne koma til å henda.

Men eg trur at det viktigaste av alt er det som er sagt i trontalen i år, det er ynsket om fred, ynsket om fred på alle kantar, og eg kan ikkje da vera så svært einig i det hr. Hambro sa da han åtvara mot fredsaksjonar. Sjølv sagt er det ikkje mogleg at alle slag privatfolk skal driva utanrikspolitikk på Noregs vegner, det trur eg nok at kvar einaste regjering må ha seg fråbedi. Men når privatfolk ikkje gjer anna enn freista arbeida opp, så langt dei kan, ein opinion for fred, med fredskrav kringom i alle krigførande land likså vel som i dei nøytrale, trur eg for min part at desse private aksjonane kan vera nyttige, dei held oppe ein idealisme som vi treng til i desse tidene. Og når hr. Hambro serskilt nemnde bispnen Berggrav, så reiser han som privatmann og er slett ikkje send ut av den norske regjeringa, han har ikkje noko med hans misjon å gjera. Men han reiser ikkje berre i Tyskland og land på den kanten, han var fyrst i England, endatil innbeden av erkebispnen av Canterbury, så det er eit arbeid som går for seg til både sider, dette, og eg vil for min part ikkje leggja hindringar i vegen for det; eg meiner det kan koma til å gjera nytte, vel å merka når slikt arbeid held seg innafor den råma som privatfolk kan arbeida innafor, og ikkje går utafor det. Dessverre veit eg at det finst privatfolk som har freista driva privat politikk utafor slike grenser; men det skal eg for min part freista stansa så godt eg kan; for det kan berre gjera skade. Regjeringa har mange gonger drøft — og har drøft med andre regjeringar — spørsmålet om det er mogleg å få i stand fred i verda, fred både mellom dei maktene som først kom i krig, og fred mellom Sovjet og Finnland. Det er spørsmål som heilt naturleg blir drøft mellom nøytrale regjeringar, aller nærast av oss med dei andre nordiske regjeringane. Dei blir drøft, og det som kan bli gjort der, det trur eg for min part skal koma til å bli gjort. Men det er ikkje råd å gå noko nærare inn på

det her i Stortinget, det får ein venta og sjå om det kan koma noko resultat av.

Hr. Mowinckel nemnde serskilt spørsmålet om ein ikkje kunne få Tyskland interessert i fred mellom Finnland og Sovjet-Samveldet. Både den danske og den norske utanriksministeren gjorde ein førespurnad til Tyskland alt i fyrstninga av desember om dette, men fekk det svaret at det ville ikkje Tyskland kunna gjera noko med. Det kunne kanskje vera sterkare reelle grunnar for Tyskland no enn den gongen, men etter alt det eg veit om Tysklands politikk, trur eg ikkje at den tyske regjeringa, i det minste enda, vil vera med på slikt eit tiltak. Det er andre regjeringar i verda som kanskje kan ha meir hug på det og vilje til å gripa inn for freden. Det får no syna seg om det kan føra fram til resultat. Men når trontalen sa at vi ynskte fred, og streka under serskilt for Finnland, da låg det sanneleg ikkje det minste av kalde kjensler i dette for det trur eg at det varmaste og beste ynsket vi kunne ha for Finnland det var å ynskja fred.

H r. M a r k h u s inntok presidentplassen.

Førre: Det er et spørsmål, synes jeg, som bør ha interesse for Stortinget, et spørsmål som forresten hr. Hambro delvis berørte, nemlig at vi måtte se å komme sammen for å drøfte spørsmålet om under hvilke forhold vi eventuelt skulle bruke vårt militærvesen i en krig som vi enten direkte eller indirekte ble innblandet i. Forholdet er nå det at den makt som har truet oss mest utfordrende, det er den makt som hele folkeopinionen tror vi står ved siden av. Til tross for de ytringer som er kommet, f. eks. fra Churchill i hans radiotale, tross pressen vet, tross Stortinget vet, at denne er i full overensstemmelse med det vi har kjennskap til her i Stortinget, så ser vi at en ensrettet presse, støttet av Regjeringen og regjeringsorganene, holder dette helt skjult og fremdeles fremstiller man forholdene som om denne nasjon er vår støtte. Hele vårt land er innstilt på å støtte den ene part, og selvom vi innenfor juridiske begreper kan sies å være nøytrale, er det klart at de på den annen side ikke kan oppfatte vår stilling som nøytral. Og så hører vi i dag av utenriksministeren at hvis de trugsmål som England kom med overfor Norge ble satt i verk, så skulle vi ikke bare protestere men vi skulle sette oss til motverge. Hvilken situasjon kommer vi i da? Hele folket er innstilt på at faren kommer ikke fra England, men det er fra Russland og fra Tyskland at faren melder seg. Og det later til at vi under alle forhold skal stå på Finnlands side i den kamp som kommer, — og så kommer vi kanskje plutselig i den

stilling at det er England som krenker vår nøytralitet, og at vi kommer i krig med England som angivelig skal være Finnlands hjelper. Jeg vil naturligvis si at skal det være mening i hele den såkalte nøytralitetspolitikk med rustninger «for å verge vår nøytralitet», så er konsekvensen det som utenriksministeren uttalte, at vi da skyter på Englands krigsskip og erklærer England krig. Men da ramler jo alle forutsetninger for det som skulle være meningen med vårt militærvesen; vi kommer altså da ikke sammen med Finnlands venner, men tvert imot på den annen side. Og faren ved den stilling Norge inntar i dag, ved den ensrettethet som pressen gir opinionen, den ligger etter min mening deri at England blir mer og mer klar over at om det ønsker Norge og Sverige med i krigen, så har det bare en vei å gå, den nemlig å krenke Norges nøytralitet. Da er det klar over at vi overhodet ikke kan erklære England krig. Men hvis vi ikke gjør det, hvis vi ikke erklærer England krig, så er det også klar over at da kommer Russland og Tyskland til å erklære oss krig. Under alle omstendigheter, etter den stemning som er opparbeidet i Norge, vil antagelig folkeopinionen si at skal vi overhodet ha krig, så skal det være til fordel for Finnland, og det må iallfall England ha inntrykk av blir resultatet. Altså er vi i den merkelige stilling at den nasjon som krenker vår nøytralitet, det er den som vi skal hjelpe. Den krenker vår nøytralitet i den hensikt å få oss i krig med Russland og Tyskland, nettopp for å gjøre det som Churchill sier i sin «Verdenskrigens historie»:

«Det er bare på denne bakgrunn man får et riktig bilde av alle planene om å ta en benvei til seieren ved hjelp av plutselige og uforutsette knep og manøvrer.»

Jeg må si at jeg er helt overrasket over hr. Mowinckels stilling i debatten i dag. Han sier at Sverige kan ikke rolig se på at det finske forsvar bryter sammen. Og konsekvensen av det er at Sverige går inn i krigen med Finnland. Og da kan vi ikke for vår æres skyld unnlate å gå sammen med Sverige, uttalte hr. Mowinckel. Det er altså blitt resultatet av de rustninger vi nå har fått gjennom de siste tider, at man begynner å inbille seg at vi har såpass krigsmateriell som kan bety noe i en krig med en stormakt som Russland — og kanskje også med Tyskland. Hvis det er så som hr. Hambro sier, at man kan vente at den finske front bryter sammen om en 2—3 uker, så kan vi altså vente at Sverige skal gå i krigen nokså snart — hvis det er riktig hvad hr. Mowinckel forutsetter, at de ikke kan se på at den finske front bryter sammen. Og så skal altså vi inn i krigen. Og dog vet vi at er det

et land som kan holde ut i en krig både med menneskemateriell og med krigsmateriell, så er det Russland. Selv om vi kan gjøre det vanskeligere for Russland enn det har det i dag med Finnland, så må vi vite at resultatet blir at hele vårt land blir ødelagt. Og selv om vi kommer sammen med de makter som tilslutt seirer — jeg tror dog ikke at noe land kan seire over Russland, det må vel bli en fred på vilkår — så vet vi iallfall at vi etter krigen finner et land til å bygge videre på som er ødelagt. Og den økonomiske trelldom og det avhengighetsforhold vi da kommer i, er det litt for sent å begynne å diskutere når ulykken er skjedd. Det kunne være på tide at vi tok opp i hele sin bredde det spørsmålet, hva Norges stilling er under de forskjellige eventualiteter. Men det har man altså ikke interesse av å diskutere. Vi føres, uten at det norske folk er underrettet, uten at det er orientert på noe område, suksessivt dag for dag, nærmere krigen. Og jeg har nærmest inntrykk av at hr. Hambro klager over at det ikke går hurtigere enn det gjør mot Norges deltagelse i krigen. Til tross for hr. Hambros aggressive stilling, til tross for hr. Mowinckels oppfatning av våre æresplikter i forholdet til Sverige, at vi skal inn i krigen, slutter de sine innlegg med at man må for allting gjøre alt hvad man kan for å unngå at Norge kommer inn i krig — altså samtidig som de oppmuntrer til at vi skal inn i krigen under forhold som kanskje er nærmere enn noen av oss aner! Men ingen ute i landet som ikke kjenner til disse forhold, er forberedt på den slags eventualiteter.

Der er etter min formening kun en vei Norge har å gå under de forhold vi lever. Kommer noen stormakt og krenker vår nøytralitet, så har vi å protestere, og hjelper ikke våre protester, så kan vi ikke begynne å sette oss til militært motverge, enten det gjelder Russland, Tyskland eller England. Vi får ta de følger som kommer av at vi med vår lange kyst og vår lange grense forøvrig ikke kan føre en krig mot noen stormakt. Jeg er klar over at hvis f. eks. England krenker vår nøytralitet og vi ikke erklærer England krig, så kommer de andre makter og melder seg på den samme krigsskueplass, og norsk område blir gjenstand for krigerske operasjoner. Det er vel noe som vi under den givne situasjon ikke kan hindre. Men det er klart at et land som sier at den konflikt disse nasjoner er oppe i, er vi ikke deltager i, vi er ikke part i den, det land har disse nasjoner ikke den interesse av å ødelegge som de vil ha av å ødelegge et land som er deltager i krigen. Vi kan da ha den chansen at vårt land, når krigen er forbi, kan reise seg igjen til tross for de ulykker som er

skjedd under de krigerske operasjoner som blir en følge av at to eller flere makter blir interessert i å slåss på norsk område, og vi kan kreve erstatning. Jeg mener dette er å føre en absolutt og konsekvent nøytralitetspolitikk. Det har alltid vært arbeiderpartiets linje til ganske nylig, og jeg forstår bare ikke at noe ansvarlig menneske kan mene at vi med det krigsmateriell vi har, kan gå i krig. Hr. Sven Nielsen, som jo ikke er noen forsvarsnihilist, men tvert imot er en sterk forsvarsvenn, sier at det ville være en forbrytelse å sende vår norske ungdom ut i krig med det utstyr vi har. Og jeg vil understreke det: *Det er en forbrytelse å lede en politisk utvikling som kan føre til at den norske ungdom må ut i krig uten chance til å kunne gjøre noe annet enn å «dø for sitt fedreland», som det heter. Og dog dør de ikke for fedrelandet, men de dør for interesser som ligger langt utenfor vårt fedreland.* Vi må være oppmerksom på at den stemning som er ensrettet presse har skapt i landet, er en daglig fare for at England på det tidspunkt da det finner det beleilig, pirker ved vår nøytralitet og hisser de andre makter på oss. Hva betyr ellers dette, som for øvrig utenriksministeren sa i dag, at England vil at vi skal hjelpe til for at det kan bli en hurtig seier over Tyskland? Og hva betyr disse meddelelsene fra England om transporter over Norge, transporter som jeg mener Regjeringen burde ha forbudt. Og hva betyr meddelelsene fra det engelske admiralitet om tyske torpedringer av norske skip som ikke har funnet sted? Det er altså bygget på den taktikk at det gjelder for England at der mellom Norge og Tyskland og Russland kommer et motsetningsforhold som arbeider opp stemningen på begge sider. Jeg tror vi er nødt til å se på England med den største skepsis, at det er *derfra* faren melder seg for Norge, ikke fordi England i og for seg er uvennlig innstilt overfor Norge, men fordi dets interesser ligger i at Norge og Sverige kommer i konflikt med Russland, som i dag er en støtte for Tyskland som England er i krig med. Det kan godt hende at dets taktikk med å hisse på begge sider kan føre med seg at endog Tyskland kan krenke Sveriges nøytralitet; for den hjelp vi og Sverige yter Finland i denne tid, er ikke ubetydelig, og selv om den som sagt er innenfor de juridiske begreper om nøytralitet, så er vår opptreden ikke nøytral i ånd og sannhet. De krigførende resonnerer ikke ut fra paragrafer, men de resonnerer ut fra det faktiske tilhøvet at krigen blir langvarigere og seieren for dem lenger og lenger borte på grunn av hjelpen til Finland. Jeg beklager at samtlige partiførere og også Regjeringens utenriksminister synes å gå ut

fra at overfor enhver tenkelig krenkning av Norges nøytralitet skal vi i krig. Jeg vil gjenta: *dette er ikke det norske folk innstilt på.* Man må være oppmerksom på at folket lever ikke i 1905-stemning. Man må huske på at Norges historie er ikke Finnlands historie. Den krigsmentalitet som man finner i Finland, vil man aldri under de nåværende forhold kunne opparbeide i Norge. Og jeg tror man skal få erfare at det norske folk er dårlig i krig — jeg hadde nær sagt — heldigvis!

Vegheim: Neppe i noe spørsmål har Stortinget uttalt seg mer klart og utvetydig enn i spørsmålet om vårt lands stilling under krig mellom andre stater. Allerede i mai 1938 erklærte som kjent Stortinget:

«I tilslutning til trontalens uttalelse at det «alltid må være en oppgave for norsk politikk å holde landet utenfor krigerske forviklinger», fastholder Stortinget landets rett til å iakttå en hel og ubetinget nøytralitet i enhver krig, som det sjøl ikke godkjenner som noen folkeforbundsaksjon.»

Enhver som har fulgt Regjeringens utenrikspolitikk med oppmerksomhet de to åra som er gått sia dengang, må medgi at Regjeringa har fulgt Stortingets direktiv i smått som i stort. Den kritikk som med rette eller urette kan rettes mot Regjeringa, rammer derfor i like høy grad Stortinget — som har slått fast vår rett til hel og ubetinget nøytralitet.

Utenriksministerens redegjørelse i det overordentlige Stortingsmøte den 8 januar, som foreligger til behandling her i dag, vidner på en fortreffelig måte om at Regjeringa konsekvent har fulgt og følger Stortingets direktiv om uavkortet og ubetinget nøytralitet. Alle de avgjerder Regjeringa er blitt nødt til å ta vis-a-vis de krigførende parter, er truffet på grunnlag av anerkjente internasjonale rettsregler og på grunnlag av anerkjente internasjonale konvensjoner. Et solidere grunnlag kan ingen regjering bygge på. Ingen er vel heller i tvil om at minst 90 prosent av det norske folket står bak Stortingets og Regjeringas nøytralitetspolitikk. Fra alle kanter av landet kommer det daglig oppfordringer om at de som styrer landet, må gjøre sitt ytterste for å holde landet utenfor krigens gru og redsler. Det er overhodet ingen grunn til tvil om det norske folkets stilling i dette spørsmålet. Men sjøl om vi her i landet vil fred, sier det seg sjøl at vi ikke vil fred for enhver pris. Der eksisterer visse grenser sjøl for det mest fredelige folks freds- og nøytralitetsvilje. Vi vil ikke kjøpe freden med oppgivelse av vår nasjonale frihet og uavhengighet. En sveitsisk forfatter sier at nøytralitets-

politikken gjelder for Sveits med det sjølv-sagte forbehold at den ikke må føre til sjølmord. Dette forbeholdet tar sikkerlig også det norske folket. At den nøytralitetspolitikken som hittil har vært fulgt og følges, har vært og er den riktige slik som forholdene hittil har ligget og ligger an i dag, kan det vanskelig herske delte meninger om. Men vi kan ikke godt unnlate å regne med den mulighet at de internasjonale forhold kan endre seg og at det på den måten kan bli skapt nye situasjoner, da vi kan bli stillet foran valg av ymse slag. Det er således sjølsagt ikke utelukket at den situasjon kan oppstå at noen hver av oss meget mot vår vilje må erkjenne at en absolutt og ubetinget nøytralitetspolitikk kan bety sjølmord. Jeg tror det er riktig å regne med en slik mulighet og forberede oss på å møte også den.

Utenriksministeren regner med den mulighet at den britiske regjeringa ser en oppgave i å trekke Norge og Sverige inn i krigen. Etter den leid stormaktenes alliansepolitikk har tatt det siste halve året, er det klart at en slik mulighet foreligger og at det er grunn til å regne med den. Den skandinaviske halvøya ligger mer utsatt for å bli trukket inn i krig enn den noen gang har gjort i de siste 100 årene. Vi har ingen garanti for at vi ikke vil bli lusa mellom de neglene — kanskje før vi vet ord av det.

For min del er jeg imidlertid tilbøyelig til å regne med at den største faren truer den skandinaviske halvøya fra øst, fra Sovjetsamveldet, og ikke fra vest, fra Storbritannia. Når jeg gjør det er det i første rekke fordi Sovjetsamveldet i de siste år målbevisst har orientert seg mot vest og nord-vest. Stalin har fulgt i Peter den stores fotspor og bl. a. lagt den største vekt på å utnytte mulighetene i Leningraddistriktet, Karelen og på Kolahalvøya, samtidig med at der er blitt truffet omfattende militære foranstaltninger — og det vel å merke lenge før det var noen overhengende fare for krig i Europa.

Den nord-vestlig orienterte russiske utenrikspolitikken har som kjent sine tradisjoner. Alle russiske sjølherskere av betydning i de siste 200 årene, har drømt om å gjøre det store Russland til en stor sjømakt. Denne politikken har gått i tre hovedretninger: mot Dardanellene, mot Det stille hav og mot Nordishavet. Slik som maktkonstellasjonene har vært i Europa etter verdenskrigen 1914—18, har imidlertid de russiske makthaverne ikke behøvd å filosofere så meget over dette gamle problemet for å komme til det resultat at den letteste veien til havet går mot nord og vest.

I overensstemmelse med denne erkjennel-

sen har Stalinregimet handlet. Både i Leningrad-distriktet, Karelen, og på Kolahalvøya, er det blitt bygget veier og jernbanestumper, kanaler, kraftverker og industrielle bedrifter av stort omfang. Hvor mektig utviklingen har vært fremgår av den kjennsgjeringen at Leningrad i løpet av de siste 15—20 årene har økt sitt befolkningstall fra mellom 1,5 og 2 til 3 millioner, Karelen fra 200 000 til 500 000 og Kolahalvøya fra 20 000 til ca. 200 000.

Hånd i hånd med utbyggingen og utnyttningen av Sovjetsamveldets nordlige og nordvestlige regioner, har Stalinregimet lagt den største vekt på å militarisere disse regioner. Foruten sterke regulære hæravdelinger har der i grensestrøkene mot Finnland i flere år eksistert sterke infanteriformasjoner med det spesielle formål å vokte grensen, og disse tropper har vært utvalgte. Dessuten er det blitt lagt stor vekt på flyvåpenet og på å skape en sterk Ishavsflåte. Der er bygget flyplasser med hangarer. Hva den russiske Ishavsflåten angår, er det opplyst at der er stasjonert både torpedobåter, destroyere, undervannsbåter og minesveipere i betydelig antall. De siste 10 ukers utvikling har vist at disse militære førebuinger ikke bare har vært av defensiv, men også av offensiv karakter. Spørsmålet er nå hvor langt Stalinregimets offensive planer går, — om de begrenser seg til Finnland eller går videre vestover. Mange mener at det er grunn til å regne med den mulighet at disse offensivplaner går videre vestover, og at det er grunn til å se denne mulighet i øynene og ta den med i våre politiske og militære drøftelser.

I denne forbindelsen er det ingen grunn til unnlate å nevne vårt biland Svalbard, som også kan tenkes å bli et problem for oss i en nærmere eller fjernere framtid. En kan ikke lukke øynene til for den mulighet at russerne også her forfølger bestemte mål, politiske mål. Den vekt de sia 1932 har lagt på utnyttelsen av gruverne i Barentsburg og Grumantbyen viser at de har store interesser her, og vi bør vel ikke lukke øynene til for at russerne kan komme til å stille krav til oss også her.

Men sjøl om vi regner med den mulighet at Sovjetsamveldet kan komme til å stille krav også til oss når tia synes Stalin beleilig, mener jeg for min del at det — slik som forholdene hittil har ligget an — har vært og er riktig å iaktta den strengeste nøytralitet. Det har rett ut sagt ikke vært noen mulighet for å føre en annen forsvarspolitik enn den som er ført.

På den andre sia vil jeg ikke unnlate å gi uttrykk for den oppfatning at vår eneste sjanse til forsvar ligger på den finsk-russiske fronten. Blir ikke russerne stoppet der, kan

jeg ikke skjønne at det har noen hensikt å forsøke å stoppe dem når de er kommet oss inn på livet. Det ville i tilfelle være unyttig ofring av menneskelig og materielle verdier etter min mening.

Kommer forholdene i Europa fortsatt til å arte seg som i dag og vi sammen med Sverige fortsatt kommer til å iaktta den strengeste nøytralitet, kan jeg ikke skjønne bedre enn at konsekvensen av vår nøytralitetspolitikk må bli fredelige forhandlinger med Sovjet-samveldet om de krav som måtte komme. Å tenke på militært forsvar etter at Finnland er nedkjempet vil etter min mening være ufor-svarlig. Skal vi tenke på å forsvare oss mili-tært må det skje sammen med Finnland og Sverige, ikke isolert.

Med sikte på arbeidet for fred vil jeg gjerne gi uttrykk for min oppfatning i få ord. Den ene oppgaven må være å bidra til utarbeidel-sen av et konkret fredsprogram med sikte på å få bilagt de pågående krigerske konflikter. De viktigste punktene i dette programmet må nødvendigvis bli full og hel anerkjennel-se av nasjonalitetsprinsippet, og anerkjen-nelse av prinsippet om alle folks like adgang til jordens råstoffkilder. Den andre oppgaven må være å fjerne årsaken til krig, og hovedår-saken til krig er av materiell natur. Enten en ser på krig mellom nasjonale eller krig mel-lom klassene, kan en ikke komme bort fra at en av hovedårsakene er at vi i de menneske-lige samfund anerkjenner på den ene side det ene menneskenes rett til å utbytte og utnytte andre mennesker, og på den andre siden en nasjons rett til å utbytte og utnytte andre na-sjoner.

For å skape varig fred er det uomgjengelig nødvendig å søke å oppheve denne utbyt-nings- og utnyttingsretten. Kan vi ikke som siviliserte og opplyste folk arbeide oss så langt fram at vi kan få opphevet denne rett, få bannlyst den, så har vi også små utsikter til å skape forutsetninger for en varig fred.

Seip: Eg bad om ordet for å nemna eit par spørsmål som no sidan i ordsiftet har vori tekne fram frå andre. Det er fyrst det spørs-målet: Kva skal vi gjera dersom vi vert dreg-ne inn? Det er ingen som ikkje vil halda oppe nøytraliteten så langt som råd er, men det kan vel tenkjast at vi må sjå i augo at den tida kan koma at det ikkje lenger vert råd, av di vi til dømes vert utsette for eit overfall slik som Finnland har vori utsett for. Eg tvilar ikkje på at Regjeringa har tenkt på dei alterna-tiv ein då må føra fram, og kanskje og drøft kva ein da skal gjera; men eg vil reisa det spørsmålet, om ikkje tida no er inne til og å drøfta dei spørsmål med Stortinget. Det er no

mange alternativ som kan tenkjast. Hr. Mo-winckel nemnde det eine, at fronten i Finn-land braut saman, og at Sverige gjekk mot Sovjet, og han reiste det spørsmålet: Kvar står vi da? Det kan vel og tenkjast at Sovjet går Sverige forbi og går nordover, og det spørsmålet reiser seg da — hr. Hambro var inne på det —: Skal vi evakuera Nord-Noreg og dra vår front til dømes frå trerøysgrensa og ned til Skibotn? Det er spørsmål som rei-ser seg både av sivil og militær art, og som det er for seint å avgjera når vi står framføre dei, og eg meiner det er så viktige spørsmål at Regjeringa åleine ikkje bør avgjera dei, men dei bør avgjerast i samråd med Stortin-get. Dei alternativ som kan koma under ein slik situasjon, bør vel og drøftast med Sveri-ke og vel kanskje og med England. Spørsmå-let om å evakuera og i tilfelle gjeva opp Nord-Noreg i ein slik situasjon, eit spørsmål som krev ei rekkje tiltak på førehand, er vel i grunnen eit spørsmål som vi ikkje kan avgje-ra åleine, men som må drøftast med Sverige og vel og med England, av di det vil ha ei så stor interesse for England kva resultat vi kjem til der og kva som vert gjort, og vår sto-de der kan vera avhengig av den stode Eng-land tek til det. Og heile vårt forsvar må vel også stillast inn på det alternativ som vi kjem til å velja, så langt valet står til oss. Og også alternativa militært set bør drøftast med Sverige, og vel også med England, slik at vi nyttar ut dei etter måten små ressursar vi har, i samband med dei vi meiner vi kan koma til å stå saman med, så dei vert mest ef-fektive. Eg tvilar som sagt ikkje på at Regje-ninga har vori inne på dette og har drøft det, og at også i Forsvarsdepartementet har reist seg desse spørsmåla, men eg trur ikkje dei har vori til inngåande drøfting i grannelanda våre, men det vil eg be forsvarsministeren ut-tala seg om. Men eg vil spørja her, fordi dette kjem inn på heile vår eksistens, heile framti-da for landet vårt: Er ikkje dette så viktige spørsmål at det no bør drøftast ikkje berre inna Regjeringa og heller ikkje berre mellom Regjeringa og utariks-nemnda, men her i Stortinget, slik at vi alle kan få taka stand-punkt til dei?

Det var noko eg ville få segja til slutt. Eg tykjer det er liten grunn til gong på gong her i Stortinget no å taka fram dette spørsmålet om hvem som har skulda. Hr. Sundby kunne ikkje dy seg i dag att. Eg kan forstå at det vert gjort for opne dører når ein vil driva agi-tasjon med det, men at det også her i dag skulle takast fram, det skynar eg ikkje grun-nen til, så mykje meir som hr. Sundby må vita at han har nett det same ansvaret som vi andre.

Madsen: Regjering og Storting har flere ganger enstemmig slått fast at vår linje skal være nøytralitet, den skal være å søke å føre en klar og fast nøytralitetspolitikk. Herom har alle vært enige, og sett ut herifra synes jeg hr. Hambros innlegg i dag var temmelig uklart — for å bruke et mildt uttrykk. Det skyldes vel at stillingen er uklar innen høyre, og at den da er vanskelig for høyres fører. Stillingen er vanskelig innen høyre, det kan vi meget vel forstå, men av den grunn burde ikke hr. Hambro komme med aggressive bemerkninger mot Regjeringen slik som han gjorde. Jeg synes hans veiledning var uten verdi, det var en rekke ord, ord, ord. Det var politiske kandestøperier av forskjellige art, men der var i virkeligheten ingen konklusjon. Vil hr. Hambro holde fast ved den nøytralitetslinje som tidligere er fastslått, eller vil han slå inn på en ny linje? Det er det som er hovedspørsmålet, og her fikk vi intet klart svar.

Hr. Mowinckel kom med en del spørsmål, en del tanker. Han ønsket gjerne — og det gjør vi vel alle sammen —, om det var mulig, å få klar beskjed om Tysklands og Englands stilling om Sverige og Norge skulle komme i krig med Russland. Jeg for min del tror ikke det er mulig å få noen klar beskjed fra de krigførende makter, og om vi får klar beskjed, kan vi ikke stole på den. Vi kan ikke stole på løfter eller erklæringer eller på nok-så høytidelige garantier, det synes jeg at alt som har passert i de siste år, skulle ha lært oss tilstrekkelig godt.

Jeg mener at Finnlands kamp er Nordens kamp, og at vi derfor i henhold til Folkeforbundets vedtak bør understøtte den så godt som vi evner, og innenfor den vedtatte nøytralitets ramme. Derfor synes jeg også at forskjellige anker, små anker, som er fremkommet mot Regjeringen, er mer individuelle og mer følelsesmessige betonte, enn de kan sies å være konkret begrunnet. Hr. Hambro har flere ganger i utenrikskomiteen, og nå også her i Stortinget, nevnt dette om de frivillige som ikke får lov til å ta sangbøker fra hærens trykkeri med til Finnland. Det er en så liten sak at den selvfølgelig ikke burde nevnes. Der fins da andre sangbøker og andre trykkerier. Dette å ha stempel på at det er hærens materiell, det er klart at det ligger en liten provokasjon i det, som vi alle skal være oppmerksom på.

Når det gjelder de frivillige, er vel alle enige med statsråd Koht i at her må man gå ytterst varlig fram, ikke minst da det jo er en kjensgjerning at vervingen av frivillige misbrukes til politisk agitasjon. Når folk innen arbeiderbevegelsen, som ønsker å reise, skri-

ver til et av disse kontorene innen de drar av gårde og ber om opplysninger om hvordan de skal forholde seg, får de tilsendt plakater hvor det med store typer står: «Stem Quisling inn på Stortinget!» Og det er klart at når vervingen misbrukes på den måten, er det ytterst betenkelig, og det tjener ikke til å fremme vervingen, det må enhver være oppmerksom på.

Hr. Mowinckel reiste spørsmålet om militært samarbeid med Sverige, — jeg forstod det slik at det var tanke om et forsvarsforbund mellom Norge og Sverige. Og hr. Seip kom med en del spørsmål i samme lei om stillingen nord i landet. Det er jo to måter å se den sak på. Der kan tenkes et offensivt forbund mot Russland. Det kan også tenkes en defensiv forsvarallianse for å verge egne grenser, verne vår egen nøytralitet, vår egen uavhengighet. Disse vanskelige spørsmål som er reist på dette område de ligger i luften, de diskuteres mann og mann i mellom, det ligger i selve tiden at slike spørsmål reises, men jeg tror ikke det vil være riktig å diskutere dem her i dag og forsøke og ektemporere et standpunkt eller forskjellige synsmåter i en så vanskelig sak som det her er tale om. Jeg mener en sådan sak er så alvorlig og betydningsfull at den må nøye undersøkes, og den må granskes fra de forskjellige sider før vi tar noen bred og alminnelig debatt. Men vi må også være oppmerksom på at selv en foreløbig undersøkelse av disse ting kan sies å innebære et delvis initiativ, innebære en invitt, og her mener jeg at Regjeringen i ethvert tilfelle må ha initiativet, må ha ledelsen og må ha ansvaret. Stortinget bør ikke her forsøke å være den administrerende, den initiativtagende og den ledende forsamling når det gjelder så viktige spørsmål som de der her har vært reist. Personlig vil jeg si at jeg er villig til å gå meget langt når det gjelder å slå angrep på Finnland og på Norden tilbake, men enhver av oss i denne sal er jo klar over at det er ikke spørsmål om vår personlige følelse, vårt personlige instinkt og vårt personlige syn, det er jo langt viktigere ting det her er tale om. Derfor er det den kalde og rolige fornuft som alene bør være den rådende.

Statsråd Ljungberg: Hr. Hambro spurte bl.a. om hvordan det var med planleggelsen av forsvaret av vår østgrense. Det som nå er den aktuelle del av vår østgrense, er Øst-Finnmark. Jeg skal bare ganske kort referere distriktkommandosjefens syn på den sak. Distriktskommandosjefen deroppe, som i tilfelle av krig også vil være høyestbefalende over samtlige stridskrefter i Nord-Norge, har

bl. a. fastslått oppgaven for forsvarssjefen i Øst-Finnmark slik, at Kirkeneshalvøya til Svanvik under ingen omstendighet må oppgis uten etter innhentet tillatelse fra distriktskommandoen eller eventuelt som en nødvendig følge av et alvorlig nederlag. Ut fra det syn divisjonssjefen har på forholdene, har divisjonen siden i sommer og særlig siden september måned søkt å skaffe støttepunkter for et hårdnakket forsvar i Øst-Finnmark, såvel i Sør-Varanger som på nord-siden av Varangerfjorden. Som det ble nevnt her i den utredning jeg gav i begynnelsen av januar, har vi på grunn av forholdene med Russland forsterket besetningene i Øst-Finnmark, så vi i dag igrunnen har en bataljon mer enn vi etter planene skulle ha. Linjene deroppe er etter hvert forsterket med blokkhus osv., så jeg tror vi kan si at med de midler vi har rådd over hittil, er denne østgrense viet all mulig oppmerksomhet. Kommanderende General deler divisjonssjefens syn på dette, og Regjeringen er enig.

Så var det sangboken. Vi har fulgt den generelle regel at det fra hærens depoter ikke leveres ut militært materiell direkte. Ved den henvendelse som skjedde, ble det gjort oppmerksom på at disse sangbøkene utleveres i tusenvis til rekruttene hvert år. Det fåtall av frivillige som eventuelt ikke på forhånd måtte være i besiddelse av den sangbok, kan få den meget lettere enn man f.eks. får samlet inn ryggsekker og den slags. Det var altså ikke mangel på velvilje like overfor Finland, men vi har hatt som en generell regel at vi leverer ikke direkte ut noe fra hærens magasiner. Som sagt, noen vanskelighet med sangboken var det altså ikke. I denne forbindelse kan jeg nevne at det er materiell av atskillig større betydning enn sangboken som nok kanskje kan komme fram ad andre veier. Jeg skal bare få nevne at Regjeringen har stillet seg meget velvillig like overfor forhandlinger som nå pågår om en kompensasjon med Bofors. Vi har en del meget gode feltkanoner med tilhørende ikke så lite antall brisante granater som Bofors kan komme til å overta som en del av betalingen for det nye materiell vi skal ha fra Bofors. Hvorvidt Bofors kommer til å beholde kanonene og ammunisjonen selv eller ikke, det kan enhver gjøre seg opp en mening om.

Hr. Sundby var inne på spørsmålet om luftvernet bl. a. for kraftanleggene. Etter en konferanse som vi hadde for vel en uke siden, har Kommanderende General fått i oppgave å utarbeide en generell plan for det stedlige luftvern. Vi må der rangere objektene først og fremst etter deres militære betydning. Jeg kan nevne at en by som Drammen, som av

rent militære grunner må komme meget høyt på listen. Skulle broen i Drammen ryke, ville det sette oss i en meget vanskelig stilling militært sett. Nok av det. Kommanderende general holder nå på å utarbeide en generell plan om hvilke steder som skal få luftvern først osv., og så blir de luftvernvåpen vi får, satt på plass med en gang etter som de kommer. Det var naturligvis vanskelig da krisen kom, å skaffe tilstrekkelig luftvernkanoner. Vi må jo ha det aktive luftvern; man kan snakke så meget man vil om det passive, om evakuering, man kan snakke om å anbringe sandsekker på loftene, om mørklegning osv., det er vel og bra, men hva nytter det hvis vi ikke har aktivt luftvern, ikke har kanoner? Hvis de fiendtlige bombefly kan gå ned så lavt de vil og slippe bombene på akkurat det taket de ønsker, nytter det ikke med alt dette. Har vi ikke det aktive luftvern i orden, er det ingen som kan hindre eventuelle bombefly i å komme i lyset, så da har f. eks. mørklegging ingen betydning. Vi arbeider så godt vi kan for å skaffe midler til det aktive luftvern, skaffe luftvernkanoner, og jeg kan i et lukket møte meddele at for ganske kort tid siden ble det sluttet en forretning med Tyskland på over 8 millioner kroner med levering som skal begynne i februar og mars. Vi er i det hele tatt på markedet der hvor vi kan få dette, vi har folk i Italia nå, vi har en kommisjon i De forente stater, vi har folk i Tyskland osv.

I forbindelse med luftvernet var hr. Sundby inne på spørsmålet om mobilisering av den sivile industri. Der forholder det seg slik, at for en rekke år tilbake ble det ordnet på den måte at generalfelttøymesteren fikk seg tildelt de og de bestemte sivile verksteder og fabrikker for mobiliseringsforberedelser, på samme måte som generalintendanten har for konfeksjonsvarer osv. Bevilgningene til dette har imidlertid ikke vært så særlig store. Den siste bevilgning, gitt direkte til dette — det var i 1939 — var på 320 000 kroner, som skulle gå til å forberede militær produksjon ved sivile verksteder. Og det ble da satt i gang små prøveleveranser, hvorunder bedriftene har fått anledning til å opparbeide verktøy og skaffe seg det nødvendige grunnlag for detaljplanleggelse av krigsproduksjon. For øyeblikket har generalfelttøymesteren i sin plan 31 bedrifter, men de midler som hittil har stått til rådighet, har ikke strukket til til ordentlig opparbeidelse av alt det spesialverktøy som skal til.

Jeg fikk for noen dager siden en henvendelse fra den sivile verkstedsindustri, om man ikke nå kunne få dette satt i verk raskere. Det viser seg jo at Kongsberg trenger sin tid for

å levere det luftvernmateriell vi har bestilt der, og det viser seg som før nevnt, at på det åpne marked ute i Europa er det vanskelig å få noe. Jeg fikk nettopp en rapport fra Italia, som sier at visse kriser i Øst-Europa gjør at det strømmer bestillinger til Italia, fra Irak, fra Tyrkia, ja omtrent overalt fra, så det er vanskelig å få noe. Derfor ville det spille en meget stor rolle for oss, både hva tiden angår og også økonomisk, om vi kunne fremstille dette materiell raskere her hjemme. Den sivile verkstedindustri som var oppe hos meg med to representanter, vil gå i gang med dette så snart som mulig, og sist fredag ble det i statsråd gitt kongelig resolusjon om nedsettelse av en kommisjon på inntil 5 mann som skal ta fatt på dette arbeid med en gang. I kommisjonen blir det sittende representanter for verkstedindustrien og for Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund, foruten en militær representant. Kommisjonen skal som sagt gå i gang med dette øyeblikkelig, så vi kan få gjort hva vi kan for å hjelpe Kongsberg og Raufoss i denne produksjon.

I denne forbindelse vil jeg også få si litt om noe annet som ble nevnt i denne debatt, nemlig utnyttelse av bygningsarbeiderne. Det er en ting som har vært forberedt i lengere tid. Jeg kan bare nevne fra mitt eget distrikt det arbeid som man der har hatt med å planlegge hvordan de forskjellige linjer skulle forsterkes. Det ble bestemt nøyaktig hvor hvert blokkhus, hver kasematt skal ligge, og der er allerede innhentet oppgaver fra alle entreprenørfirmaer i distriktet, således at vi vet hvilke kvanta sement, armeringsjern osv. som finnes der, og hvilke maskiner — betongblandere osv. — vi i tilfelle kan få til disposisjon. Og i meget stor utstrekning ligger allerede rekvisisjonene på dette materiell ferdigskrevet, slik at det hele skulle kunne settes i gang straks. Dette spørsmål om organisering av egne arbeidsavdelinger, mobiliserbare på et øyeblikk, er under fullt arbeid, og som kanskje mine herrer har sett, er det nettopp kommet en liten brosjyre om det, hvor det er tale om å utnytte det kartotek som fagforeningene har, så vi kan få fatt i den rette mann på kort tid og sette ham på den rette plass.

Det ble spurt om i hvilken grad det foregår militært samarbeid med våre naboland. Der kan jeg nå kun si at kontakten når det gjelder utveksling av opplysninger, er meget god, men jeg kan nå på dette tidspunkt iallfall ikke komme inn på i hvilken grad strategiske og operative planer behandles sammen med nabolandene.

Jakob Vik: Nøytralitetspolitikken for vårt land har Stortinget fastlagt. Eg kan ikkje forstå anna enn at den stemneline som er fastlagd, har vår regjering fylgt. Men når det gjeld konflikten mellom Sovjet-Russland og Finnland, er eg samd med dei som meiner at Finnlands strid i dag er ein strid for Skandinavia og for dei idear som her står høgt. Eg er såleis mykje samd med representanten Vegheim, når han heldt fram, at vår front i dag ligg i Finnland. Ut frå det syn vil eg understreka det som har vori haldi fram i dag, at Regjeringa på ingen måte må leggja hindringar i vegen for friviljuge som vil til Finnland, for di dei ikkje kan få ro hjå seg sjølv før dei gjer eit offer for sitt ideelle syn og dermed også for vårt land. Men etter talen åt utanriksministeren har eg det inntrykk at Regjeringa ikkje legg hindringar i vegen for dei som vil til Finnland for å strida, og heller ikkje for gjennomfart av friviljuge frå andre land. Men det kan ikkje nektast at det ute i vårt folk er mange som har fått den meining at Regjeringa ikkje har sett med velvilje på dei som har teki opp arbeidet for å skaffa friviljuge til Finnland, og på dei som har reist. Eg er difor glad for at utanriksministeren sa det han gjorde i dag, og at han har vori hjelpsam med å få til eit slag kunngjering om desse opplysningskontora som er kommet i stand.

Når det gjeld fyrebuingspolitikken vår i det heile, er det ikkje i dag tida til å diskutera fortida. I dag er det om å gjera å koma til klarleik over alt det ein kan gjera for å styrkja verjekrafta åt landet om ulykke skulle vera ute. Her trur eg vi i dag gjer det vi kan. Etter talen åt forsvarsministeren har vi i alle fall fått inntrykk av at Regjeringa er ute på alle marknader for å skaffa oss materiell, så det ikkje er noko anna å gjera enn å prøva å nytta ut alla sjansar for å få det materiell ein kanskje kan trenga.

Når det gjeld tilhøvet til Tyskland, trur eg for min del, etter den evne eg kan ha sjølv til å døma om situasjonen, og etter det eg har høyrte av andre, at Tyskland vil nok i ikkje liten mon tola at vi hjelper Finnland, for di det i Tyskland er ikkje liten sympati for Finnland, og for di Tyskland sikkert trur at det er betre tent med eit sjølvstendig Skandinavia enn eit Skandinavia som vert avhengig av Sovjet.

Med det same eg har ordet, vil eg også understreka det som hr. Seip snakka om, dette med planane for vårt vern av landet, og kva som kan koma til å bli gjort i dei landsluter som er mest utsette for overfall. No har forsvarsministeren sagt at vår austgrense ligg oppe på grensa mot Finnland, og den skal

verjast til det siste, så vidt eg forstod. Men likevel er det full grunn til å planleggja — og eg vonar Regjeringa har hatt det spørsmålet oppe — kva som bør skje i tilfelle det går gale, evakuering av landsdelen og kvar vår neste forsvarsgrense ligg. Det er eit så stort og alvorleg spørsmål at eg synest det er god grunn til at det blir reist her. Det er eit spørsmål som Regjeringa ikkje bør ta standpunkt til åleine. Stortinget må i si tid bli gjort kjent med det, bli spurt til råds og ta ansvaret saman med Regjeringa. Her er vi inne på så svære og alvorlege ting at det må vera godt planlagt i tide. Eg vil vona at ein alt er komen langt på veg i arbeidet.

Når hr. Madsen fann grunn til å átvara mot innblanding frå Stortinget, vil eg seia at eg synest ikkje den átvaringa høyrer heime her. Regjeringa er sikkert klar over, og er kanskje også takksam for, at Stortinget vil vera med her, ikkje for utidig å blanda seg inn i spørsmålet, men for å vera med på råd og for å vera med på å ta ansvaret.

Hr. Magnus Nilssen hadde her inn tatt presidentplassen.

Statsminister Nygaardsvold: Utenriksministeren har greidd ut om Regjeringens syn på disse spørsmål som her har vært under debatt. I så måte har jeg svært lite å legge til. Men jeg må allikevel tilstå at jeg ble noe forbauset over hr. Hambros innlegg i denne sak, skjønt jeg kjenner noe til hr. Hambros syn på disse spørsmål før. Men det foredrag han holdt her i dag, må jeg si, i likhet med mange andre, at jeg ikke fikk full klarhet over hva han mente med. Hr. Hambro begynte jo med å gi Regjeringen sin fulle tilslutning til den nøytralitetspolitikk som Regjeringen har fulgt. Og jeg vil si at det skulle bare mangle at han ikke gjorde det. Stortinget har jo ved enhver anledning streket under at det måtte være enhver regjerings plikt å sørge for at landet vårt i disse vanskelige tider førte en hel og full nøytralitetspolitikk, og å gjøre alt hva den kunne for å holde landet utenfor krigen, så i så måte tror jeg nok at: Regjeringen i hele sin politikk, i alt hva den har foretatt seg, skulle være i full overensstemmelse med det som var kommet til uttrykk som Stortingets uttalte vilje. Men etter at hr. Hambro hadde gitt denne tilslutning, så slo han helt om og beskyldte Regjeringen for unnfallenhet og for at den drev en kortsynt politikk. Ja, det er lett å komme med sådanne store ord uten at man setter seg helt og fullt inn i alle de vanskeligheter som foreligger. Det kan være godt nok å samle opp rykter på gater og streder både her og i andre land, og si

den forsøke å bygge en mening, eller iallfall forsøke å uttale en mening på grunnlag av sådanne løse rykter. Hva var det så hr. Hambro hadde å klage over, hva var det så som lå bak alle disse mange ord og tildels nokså sterke anklager mot Regjeringen? Ja, jeg kunne med min beste vilje ikke finne annet enn at det var at Regjeringen skulle ha stoppet annonseringen fra disse kontorer som gir veiledning for dem som vil reise som frivillige til Finnland. Utenriksministeren har jo redegjort for hvordan det ligger an. Jeg har deltatt i de forhandlinger, de samtaler, som er ført omkring dette, og det ble fra dem som styrer de kontorene, sagt at Regjeringen behøvde slett ikke uttale noe ønske en gang; hvis de forsto at det kunne bli betraktet slik at det vanskeliggjorde Regjeringens stilling, så ville averteringen straks bli innstilt. Jeg har gitt uttrykk for det samme i utenrikskomiteen, at jeg finner ikke med mitt syn på forholdene å kunne tilrå at man går fram akkurat på samme måte i alle spørsmål som man går fram i Sverige. Jeg anser at stillingen er såpass alvorlig at man må nøye overveie hva som kan skade landet i disse tider. Men jeg har også lagt til det, og jeg kan legge til det også i dag: Hvis Stortinget mener at man på dette spørsmåls område skal gå mer aktivt og utfordrende til verks her i landet, ja ja, da blir det jo en helt annen sak; da blir det på et vis Stortinget som får ta ansvaret for det. Min oppfatning omkring dette, og det har jeg gitt uttrykk for i utenrikskomiteen, er at Regjeringen i alle disse vanskelige spørsmål skal opptre slik at dens handlinger og landets nøytralitet til enhver tid er dekket av inngåtte konvensjoner og anerkjent folkerett. Det kan sies at det er et feigt standpunkt, det kan sies det er et kortsynt standpunkt. Nå vel, da får noen annen føre en mer aktiv politikk og en mer langsiktig politikk. Men jeg tror, som det også ble uttalt av en annen taler, at bestrebelsene for å holde oss utenfor krigen har tilslutning av så store deler av vårt folk, at de som nå snakker lettsindige ord — lettsindige ord, hr. president — om unnfallenhet og alle sånne noe sterke uttrykk, vil ikke få så stor tilslutning ute blant folket. Jeg ser det slik at i disse tider har ikke en regjering rett til å la seg lede av stemningsbølger, og heller ikke har den rett til å ta stemningsbetonede chanser i vanskelige spørsmål.

Jeg tenker disse ord kan være nok til å forklare min og Regjeringens stilling sammen med det som utenriksministeren har sagt om alle disse ting.

Hr. Hambro klaget også over vår svarnote til Sovjet-Samveldet. Ja, jeg har hørt den kla-

gen før jeg fra hr. Hambros side. Jeg har også hørt den over andre noter. Men det forundrer meg ikke det minste. Jeg vet jo av erfaring at hr. Hambro aldri er fornøyd med de noter eller skriftlige uttrykk som andre kommer med og slett ikke med det som den nåværende regjering kommer med. Vi får finne oss i det. Det kunne vel hende at det er en hel del som heller ikke er fornøyd med de noter som hr. Hambro også enkelte tider sender ut, og det kunde kanskje bli enda verre hvis han fikk mer ansvar.

Jeg kan bare si at min oppfatning har vært den — og den mener jeg å stå på, inntil Stortinget på en aller annen måte gir uttrykk for noen annen oppfatning — at Regjeringen bør opptre korrekt, men også forsiktig, så korrekt og forsiktig som situasjonen nå krever og som de inngåtte konvensjoner gir oss anledning til å opptre. En sånn opptreden gagnar landet vårt bedre enn mange og store ord og beskyldninger mot andre for unnfallenhet og feighet osv.

Presidenten: Den reglementsmessige tid er på det nærmeste ute. Presidenten foreslår at forhandlingene stanser nå og fortsettes i ettermiddag kl. 17. — Presidentens forslag ansees vedtatt.

Protokollen ble deretter lest opp. Den foranlediget ingen bemerkninger.

Møtet hevet kl. 13,55.

Møte for lukkede dører mandag den 5 februar 1940 kl. 17.

President: Magnus Nilssen.

Dagsorden:

Den på formiddagens kart oppførte sak.

Presidenten: Presidenten foreslår at dette møte holdes for lukkede dører — og anser dette forslag som bifalt.

Videre foreslår presidenten at de samme personer som hadde adgang til formiddagsmøtet, også får adgang til dette møte — og anser også dette forslag som bifalt.

Man fortsatte behandlingen av innstillingen fra den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite angående utenriksminister Kohts redegjørelse i Stortingets møte den 8 januar 1940 (innst. S. C.).

Sig. Jacobsen: Til denne tid kan vi altså være takknemlige fordi vi ikke i noen vesentlig grad er berørt av den krig som raser omkring oss. Men om denne takknemlighet skal adresseres til våre myndigheter, eller om vi skal takke de stridende parter for at vi får være i fred, det får etterslekten svare på. I øyeblikket ser jeg stillingen sånn, at det er vår egen evneløshet — idet vi er så få som *kan* slåss i forhold til de store som *vil* slåss — som gjør at vi er nødt til å bruke alle fredelige midler og triks for å få være i fred. Vi kan ikke, som Mussolini en gang uttalte, bygge vår fred med bajonetter. Jeg tror å kunne si at vi bare har et eneste våpen hvormed vi kan trygge freden, og det er vår forstand. Med forstand og *mindre høyroset* og *synbar partitag* og *deltagen* overfor de stridende, kan vi ha sjanse til å bevare freden. All sympati for Finnland til tross må vi erkjenne at de opprop og opplysninger og oppfordringer som de norske avisene daglig kommer med, må virke sterkt opphissende på russerne. En gammel god regel går ut på at ens venstre hånd ikke skal se hva den høyre gjør. Det går an å vise sin sympati, sin offervilje og gavmildhet mot den ene part, uten at man samtidig legger an på å opphisse den annen part. Vi må regne med at Russland er en nasjon på 170—180 millioner, og når alle disse millionene er opplært i den edle Hambro-Oxford-kristne krigskunst, kan det nok hende at vi får høste hva vi i øyeblikket sår.

Men før hr. Hambros krigsopphissende veltalenhet helt ut har gjennomsyret både Stortingets medlemmer og Regjeringen, vil jeg få lov å fremsette en tanke som går stikk imot hr. Hambros agitasjon for våpenbruk. I hele hr. Mowinckels tale i formiddag — som for øvrig var så innholdslos som vel mulig, bortsett fra at han ville slå følge med hr. Hambro for ærens skyld — skimtet man dog ønsket om at det måtte komme i stand fred mellom Sovjet og Finnland — hvilket også ville være til fordel for oss. Riktig nok var det bare uttrykt i den sedvanlige ønskeform, det var bare det sedvanlige pratet uten hentydning til positiv handling. Men når det gjelder dette spørsmålet om våpenstillstand og fred, kan vi da ikke komme lenger enn til bare et fromt ønske? Kunne der ikke utrettes noe for å oppnå forståelse hos de krigførende? Eller er denne forsamling allerede så innforlivet i krigspsykosen at den mener *et hvilketsom helst middel* til å oppnå en fredelig løsning ikke skal *benyttes*? Vi vet ennu ikke med sikkerhet hvilken av de krigførende parter som kan komme til å krenke vår nøytralitet. Og nå, da vår nøytralitetspolitikk er kommet dit hen at det ikke bare er blitt et forsvarsspør-

mål etter internasjonal oppskrift å verne kvinner og barn i første omgang, men også en såkalt æressak å forsvare vårt territoriale område, mener jeg det eneste vi har å gjøre offisielt overfor de krigførende, er å arbeide for en hurtig våpenstillstand og fred. Dette bør vi gjøre av hensyn til oss selv, og uten noensomhelst hensyntagen eller partitagen til noen av de krigførende parter. Det haster med dette. Det er ennu en sjanse til å oppnå våpenstillstand og fred. Ingen av de krigførende parter har fått overtaket ennå. Den dag da en av partene får overtaket, er det for sent, da kan vi forberede oss på en langvarig krig som vi før eller senere kan bli dradd inn i. Det er de nøytrale som må ta initiativet i denne sak ved å formidle forhandlinger og eventuelt fremsette meglingsforslag, forslag som ligger innenfor rammen av det som der strides om. Og dette synes jeg må gjøres snarest mulig. Det er forståelig at ingen av de krigførende parter på egen hånd vil begynne noen fredsforhandlinger så lenge de er i krig og ikke har lidd noe følelig tap.

Det tales så meget om å ofre for fedreland og for fred. Og i dette tilfelle hvor det kunne bli tale om at Norge ville opptre som fredsmeglingsland, var det tenkelig at det ble reist spørsmål om Norge har noe å ofre i forbindelse med et forslag til fredsforhandling. Og vi kunne da *vurdere om dette eventuelle offer er av mindre verdi enn de offer eller tap som ville komme som en ufrivillig følge av at vi ble trukket inn i krigen.* Som et eksempel vil jeg nevne noe som vi alle kjenner til. En av betingelsene for freden i 1905 var at vi ofret eller nedla noen av våre grensefestninger, og ingen vil vel i dag benekte fordelene ved dette offer. *Nu melder seg et lignende spørsmål:* Har vi noe å ofre eller selge eller overlate til en av de krigførende, noe som kan skape grunnlag for våpenstillstand og fred?

Når det gjelder Russland, som tilsynelatende er kommet oss nærmest inn på livet med sine krav: — Enn om Norge for fredens skyld tilbyr seg iallfall delvis å oppfylle de krav som ble stillet til Finnland, og som ble avvist, med krigen til følge? Hvis Russland f.eks. absolutt har brukt for isfri Atlanterhavshavn — og ingen er vel i tvil om at de har det, om ikke til krigshavn, så dog til utskipningshavn, — har ikke vi her i Norge overflod nettopp på slike havner? Sett at vi tilbød at Russland — *enten mot vederlag eller som et ledd i en fremtidig handelsforbindelse* — fikk adgang til en eller flere av våre isfri fjorder mot å avblåse krigen med Finnland? Vi kjenner alle til at vårt naboland Sverige hadde behov for en eksporthavn mot Atlanterhavet for skipning av malm. Ofotbanen ble bygd,

og Narvik ble reist. Sett at en lignende forbindelse kunne stilles i utsikt overfor Russland, — *selvfølgelig under forutsetning av helt fredelige hensikter.* Kanskje da Norge med fordel kan by Russland det som de vil tvinge seg til i Finnland. Vi vet iallfall at når det gjelder forbindelse med Atlanterhavet, er Norge hundre ganger bedre stillet enn både Finnland og Russland til sammen. Spørsmålet blir da: *Er det i den nåværende situasjon anledning for oss til å tilby noen de fordelene vi har på dette område? Og innebærer denne mulighet noen sjanse til å avvikle krigen mellom Russland og Finnland?* I så fall synes jeg at vi bør utnytte denne sjansen. Jeg synes at om det skulle betraktes som noe offer fra Norges side, og vi dermed kunne oppnå fred mellom Russland og Finnland og også trygge forholdene for vårt eget vedkommende, så var det offeret vel verd.

Etter hva det er blitt meg fortalt, har denne tanke om å avstå isfri havn til Russland, vært fremholdt i tidligere tider, av vår store menn som Ullmann, Gunnar Knudsen og Bjørnson. Bjørnson skrev blant annet: «Var det ikke bedre å la Russland få en havn?» — Og jeg vil si at var dette aktuelt før, så må det vel — på bakgrunn av hva vi muligens kan oppnå ved en slik imøtekommende forhandling — *betraktes som tusen ganger mer aktuelt i dag.*

Anderssen-Rysst: Den sak som egentlig er under behandling her i dag, er jo utenriksministerens redegjørelse for de handelspolitiske spørsmål, som han avga i Stortinget den 8 januar i år, men debatten har spredt seg på andre felter og omkring andre problemer som det jo kan være naturlig å berøre i forbindelse med den saken som foreligger. Jeg vil få lov til å si et par ord først om de handelspolitiske forhold som er omhandlet i redegjørelsen, det vil si det handelspolitiske forhold til Tyskland og det handelspolitiske forhold til England. Vi kan her konstatere, som redegjørelsen gjør det, at der er og har vært enighet mellom de nordiske land med hensyn til det grunnlag hvorpå disse forhandlinger skulle føres, og de er jo ført hver for seg mellom de forskjellige land og de to krigførende makter. De nordiske land har gjort gjeldende så sterkt at det måtte være en grunnsetning for forhandlingene og for forholdet i disse tider, at det skulle være adgang til normal handel — handel i fredstidsomfang, sies det i Kjøbenhavnermøtets protokoll såvidt jeg husker. Den tradisjonelle handel mellom de nordiske land og de krigførende land skulle opprettholdes. Det fremgår jo også av redegjørelsen at de to krigførende stater som står mot hverandre, og sterkere og

sterkere mot hverandre for hver dag som går, Tyskland og England, har akseptert denne grunnsetning for disse forhold. Men på tross av denne prinsipielle innstilling, på tross av at man aksepterte selve grunnlaget, viste det seg når man kom til de praktiske forhandlingene, når man kom til den praktiske utformingen, de traktatmessige bestemmelser i enkelthetene, — at den ene vanskelighet avløste den annen. Redegjørelsen gir jo undertiden dramatisk beskjed om det. Det har vært ikke bare i utenrikskomiteen, men sikkert også i Stortinget at man har imøtesett den videre utvikling av disse forhandlinger med stor bekymring. Jeg minner om det møte som redegjørelsen omtaler, som fant sted den 16. desember, tror jeg det var, i utenrikskomiteen, og som ga et referat av de krav England hadde stillet, og som ble presentert på en slik måte at man ikke skulle tro det kunne være mulig etter at Storbritannia hadde akseptert det prinsipielle grunnlag for forhandlinger om normal handel, slik som det før hadde gjort. Men det viste seg altså — og det er jeg for mitt vedkommende meget glad over å kunne konstatere — at forhandlingene tross disse store vanskeligheter har kunnet utvikles videre til det som den ærede utenriksminister ga opplysning om i dag, — jeg forsto det som en bebudelse av at de handelspolitiske forhandlinger mellom Norge og England som har vært ført i den siste tid med spesiell engelsk utsending i Oslo, nå kunne avsluttes.

Jeg skulle ha stor interesse av å bringe i erfarings om det resultat som foreligger, betegner en ny avtale til erstatning for den handelsavtale vi har mellom England og Norge av, såvidt jeg husker, 1933, eller om det er en provisorisk avtale under de foreliggende forhold som er avsluttet, og som følge derav ikke skal forelegges for denne forsamling til nærmere behandling. Utenriksministeren har jo gjort rede for at disse forhandlinger med England først måtte avsluttes. Han måtte ha klarhet over situasjonen der før man opptok forhandlingene med Tyskland. Disse forhandlinger både med England og med Tyskland har jo den aller største betydning for vårt næringsliv. Jeg skulle ønske at den ærede utenriksminister kunne gi oss en nærmere orientering. Jeg kan tenke meg at han ikke kan det i dag, men det var ønskelig at han ga en orientering i all fall til utenrikskomiteen så snart som mulig. Jeg håper det må kunne lykkes å nå til en tilfredsstillende ordning med Tyskland også. Der er her store interesser som står på spill for den mest nødlidende næring vi har i dette landet for tiden. Jeg skal ikke gå nærmere inn på disse spør-

mål nå, det kan bli anledning til det siden.

I denne debatt har særlig vært tatt opp — på foranledning av utenrikskomiteens ærede formann — Norges forhold til Finnland under den foreliggende situasjon, og enkelte krigførendes oppfatning av den måte hvorpå vårt forhold tilkjennegis. Jeg har under de forberedende drøftelser i utenrikskomiteen fått inntrykk av at utenrikskomiteens ærede formann undertiden kanskje kan ha hatt en oppfatning forskjellig fra den offisielle norske oppfatning i disse spørsmål, men jeg har ikke sett det som noe mer enn som en nyanse. Jeg har gått ut fra at der var samstemmighet i selve grunninnstillingen.

Hva er Regjeringens oppfatning? Regjeringens oppfatning er den, at Norge skal tilkjennegi og hevde nøytralitet likeoverfor den konflikt som har utviklet seg mellom Sovjet-Samveldet og Finnland, og det skal hevde denne nøytralitet på Haagerkonvensjonens grunn. Det er sin oppfatning i så henseende Regjeringen i praksis har fulgt. Og som det også fremgår av denne redegjørelse et sted, sier den ærede utenriksminister at det har aldri vært så intimt samarbeide mellom de nordiske land eller mellom Norge og Sverige som i denne tid siden krigen brøt ut. Han dokumenterer hvordan dette samarbeide har avsatt seg i den ene konferanse etter den annen, at det har ført til en felles innstilling og en felles oppfatning på forskjellige punkter. Det har etter min mening også ført til samstemmig oppfatning hva angår disse to lands, Sveriges og Norges, forhold til Finnland. Det som den nye svenske regjering ga uttrykk for da den ble dannet i desember måned, tror jeg det var, det var at den likeoverfor Finnland ville yte humanitær og materiell hjelp. Det er den samme oppfatning som vi har gjort gjeldende, ikke bare i ord men også i praksis. Men etter hva den ærede formann i utenrikskomiteen i dag gjorde gjeldende, måtte man forstå det slik at det nærmest var en vesensforskjellighet i disse to lands forhold til den finske konflikt. Hr. Hambro kom i slutten av sitt innlegg med uttalelser, som er bemerkelsesverdige i betraktning av hvem de kom fra — utenrikskomiteens formann, Stortingets førstepresident, en mann med forbindelser i politiske og ledende kretser hos vestmaktene, som vi alle kjenner til. Han sa det slik:

«Jeg tror at det meget vel kan hende, at Norges nøytralitet kommer til å briste på grunn av vårt forhold til konflikten i øst. Jeg tror at det er på det punkt at også det eventuelle trykk fra Vestmaktene vil komme til å bli så sterkt at det bringer oss i den aller største fare, og jeg tror at det er riktig at vi på forhånd både overveier og drøfter det og ikke later som om vår stilling ikke er alvor-

lig, for den er ganske overordentlig alvorlig i mer enn en henseende — — —».

Jeg oppfattet det slik, at hr. Hambro rettet meget sterke bebreidelser mot Regjeringen for dens, hva jeg vil kalle unnfallenhetens politikk. Jeg har hatt anledning til å følge denne politikk i de forberedende drøftelser i utenrikskomiteen på forskjellige tidspunkter, og jeg må bekjenne det her på stolen, at jeg hver gang jeg har uttalt meg om denne politikk, har måttet anerkjenne den, har måttet gi den min tilslutning, fordi det var en korrekt politikk, etter den stilling vi nu en gang står i, og en forsiktighetens politikk, og jeg tror at den oppfatning har vært den overveiende i utenrikskomiteen, for ikke å si at den har vært samstemmig i utenrikskomiteen tidligere.

Jeg leste i et utbredt svensk blad forleden, det var en ledende artikkel, at Sverige har gjort mer enn alle andre stater tilsammen, og jeg forsto det slik at denne artikkel tok sikte på at der også i Sverige var misnøye med at den svenske politikk ikke var aktiv nok, ikke var fullbyrdende nok av det som man mente burde skje. Jeg tror det er riktig at Sverige har gjort mest av alle, og det har særlige grunner for å føle det slik, det har historiske og følelsesbestemte grunner, som ikke er tilstede i så sterk grad i noe annet folk, og Sverige kan også hjelpe mer enn alle andre, fordi Sverige ligger slik til og har en produksjonsmessig mulighet til å hjelpe mer enn andre. Jeg minner om den svenske våpenindustri, som arbeider på verdensmarkedet, en ledende industri i verden, ypperlig organisert med stor produksjonsevne, og som dertil, såvidt jeg vet, ikke er statens industri men en privat industri. Vi har også her i landet gjort meget, som det tidligere har vært omtalt her, og vi bør fortsette å hjelpe innenfor våre forpliktelsers ramme, som adgangen tilsier det, så langt som vi kan hjelpe. Men vi kan heller ikke være blinde for at der hos oss er sterkere behov for utbygging av våre egne maktmidler enn der er i Sverige. De nærmeste kravene er sterkere i så måte hos oss enn der, og med henblikk på de eventualiteter som kan melde seg, er det vår første plikt, og denne forsamlings plikt, i samarbeid og ofervilje å gjøre hva vi kan i så måte.

Det har vært berørt i debatten her tidligere at der burde skje en klarlegging av hva jeg vil kalle de situasjoner som man kan frykte fremtiden vil skape, en klarlegging i samarbeid og i drøftelse med Sverige, og det er rimelig at slike spørsmål blir reist. Men jeg tror at det må være Regjeringens sak å være oppmerksom på disse ting, og jeg tror at vi må ha den tillit til Regjeringen at den i så

måte foretar det som situasjonen tilsier. Jeg for mitt vedkommende kan iallfall ikke være enig i at slike spørsmål i øyeblikket skulle tas opp i denne forsamling og undergis drøftelse her. Men jeg er enig i at Regjeringens oppmerksomhet, hvis det skulle være nødvendig — hva jeg ikke tror — henledes på disse spørsmål, og at den i samarbeid med de organer i Stortinget som nærmest skulle være rette vedkommende, kan foreta det som det for tiden bør treffes beslutning om. Jeg er helt klar over det og gir min tilslutning til både hr. Mowinckel og andre talere som har vært inne på det, at et intimt samarbeid mellom Sverige og Norge under de nåværende forhold er en nødvendighet. I utenrikskomiteen har jeg vært inne på det problem på den måte at jeg har spurt om det ikke ville være ønskelig at vi fikk en utbygning av enkelte legasjoner i utlandet, som for tiden må sies å ha en særlig betydning for vår politikk og vår skjebne. Jeg tror det kunne være ønskelig om man hadde en sådan stille ordning når det gjelder Stockholm, og jeg håper — jeg behøver ikke si håper, jeg er forvisset om — at Regjeringen, og den ærede utenriksminister er oppmerksom på disse ting, og at man foretar de skritt i så måte som situasjonen tilsier. Det er ikke nok for oss under de nåværende forhold å ha en utmerket diplomatisk fagmann i Stockholm, det ville være det beste om man hadde en mann som også kunne representere hva jeg vil kalle den politiske side ved dette forhold.

Stray: Det kan synes å være overflødig å fortsette denne debatt. Det kan nemlig sies at alle de innlegg som kommer frem her i Stortinget, allikevel ikke kan gjøre fra eller til i den alvorlige stilling vårt land befinner seg i. Regjeringen gjør hva den kan for å unngå å bringe vårt land inn i krig, og sørger etter evne og anledning for å sikre landet så godt den kan. Når jeg allikevel har funnet grunn til å ta ordet, er det ikke fordi jeg er i tvil om Regjeringens oppriktige vilje til å gjøre hva den kan, for å holde vårt land utenfor krigen. Heller ikke fordi jeg har så meget jeg skulle ha sagt når det gjelder det Regjeringen eller vår utenriksminister har gjort. Vi er alle klar over de store vanskeligheter Regjeringen har vært stillet overfor, og vi kan bare lykkønske Regjeringen og oss selv med at vi — enda så ille det er med våre krigsforliste fartøyer og det som følger med forlisene — ikke er blitt trukket inn i større katastrofer, når det er tale om enten krigerske forviklinger eller mangel på forsyninger.

Grunnen til at jeg tar ordet, er den at det forekommer meg at den debatt som har vært

ført her i dag, i altfor liten utstrekning gir gjenklang av det som tenkes og tales mann og mann imellom i Norge i dag. Det kan ikke nektes at den store del av det norske folk i dag er av den samme oppfatning som den der har funnet uttrykk i den svenske utenriksminister Günthers ord: Finnlands kamp er vår kamp. Og hvis dette er riktig, og hvis dette syn deles av Regjeringen, synes jeg nok en må si at spørsmålet om den positive hjelp vi kan yte Finland, kanskje burde ha vært ennå mer i forgrunnen i debatten enn det har vært. Jeg er fullt klar over alle vanskeligheter, og jeg respekterer fullt ut statsministerens syn når han sier at Regjeringen ikke kan la sin politikk bestemme av stemningsbølger. Men på den annen side, hvis det er riktig at Finnlands kamp er vår kamp, er det ikke bare følelser og stemninger som tilsier oss å yte Finland all mulig hjelp, men da er det den kalde fornuft som taler for det. Jeg forstår at Regjeringen er av den oppfatning at det er klok politikk ikke å gi annen hjelp enn den vi allerede er i ferd med å yte, eller å yte hjelp i andre former enn de former som formelt sett ikke kommer i strid med folkeretten, hensett til de plikter og rettigheter som gjelder for nøytrale, enda det kan være rett nok det som er hevdet, at det er lite konsekvent av Russland å kreve nøytralitet av andre land i en konflikt som det ikke selv kaller for krig. Men det være hermed som det vil, jeg vil bare fastslå at etter min mening har ikke det norske folk, og heller ikke den norske regjering, rett til å vise spørsmålet om hvordan vi kan hjelpe Finland, fra seg med et: non liquet — eller, som vi kan si: vi er nøytrale, det angår ikke oss. Krigen i Finland er etter den alminnelige oppfatning i Norge i dag ikke noe som ikke angår oss. Og jeg forstår Regjeringen så at den deler denne alminnelige oppfatning. Men da håper jeg også at Regjeringen fortsatt vil ha sin oppmerksomhet henvendt på spørsmålet om på hvilken måte vi best kan hjelpe Finland, og gjøre hva der står i dens makt for at de veier som står åpne, når vårt land selv ikke skal gå inn i krigen, å gjøre hjelpen så effektiv som mulig, og mer effektiv enn hittil.

Bare på et enkelt punkt står jeg noe uforstående når det gjelder Regjeringens stilling til de hendelser som er passert. Det gjelder vår stemmegivning da Folkesambandet behandlet Finnlands sak i desember i fjor. Den forklaring utenriksministeren ga i sin redegjørelse den 8 januar d.å. angående dette, var nokså kortfattet, og det er mulig at et mer utførlig referat av det som passerte i Folkesambandet ved den nevnte anledning, kan oppklare mulige misforståelser. Angående vote-

ringen over det fremsatte forslag opplyste utenriksministeren følgende:

«Konklusjonen på vedtaket skilde seg i to parter: den eine parten var ei oppmodning til alle statar om å gje Finland materiell og humanitær hjelp, og det kunne vi godt vera med å røyste for; den andre parten var eksklusjon for Sovjet-Samveldet, og den måtte alle dei nordiske statane ta fråstand ifrå.»

Jeg tror jeg tør si at det gjorde et pinlig inntrykk over hele verden, og ikke minst her hjemme, at de nordiske land unnlot å stemme da det gjaldt å slå fast at Russlands opptreden overfor Finland var en voldshandling, som var uforenlig med fortsatt medlemskap i en organisasjon som skulle ha til formål å løse alle tvistigheter ved forhandling og på rettens grunn. Det har vært anført at de nordiske lands flukt fra stemmegivningen hadde sin grunn i de reservasjoner som de samme land hadde tatt likeoverfor anvendelsen av folkeforbundspaktens § 16. Vi har som betjent også forbeholdt oss adgang til å stille oss helt og ubetinget utenfor en krig som ikke har karakter av noen folkeforbundsaksjon.

Alt dette er vel og bra nok. Men det er ikke ensbetydende med at vi skal vike tilbake for å delta i de aksjoner som vi mener er riktige og nødvendige. Her hadde Finland, stilt overfor et av de mest hensynsløse overgrep som den nyere tid har opplevet, anket sin sak inn for Folkesambandet, og Folkesambandet var i ferd med å uttale sin fordømmelse over det skjendige overfall; og i dette øyeblikk opplever man at de nordiske land trekker seg unna. Men her skulle nettopp vi, som så sterkt som noen er gått inn for at retten bør settes i maktens sted, ha hatt plikt til å opptre. Vi har plikt til å være med på å skape en verdensopinion mot voldelig overfall fra stormaktene mot de små nasjoner. Vi har plikt til å protestere mot at høytidelig inngåtte traktater og avtaler behandles som papiplapper som ikke er verdt det papir de er skrevet på. Kan det ikke reises en verdensopinion mot en slik framgangsmåte, ser det sandelig bedrøvelig ut for de små nasjoners fortsatte eksistens. Det er mulig det har vært sterke grunner — grunner som i tilfelle ikke ligger i dagen — som har diktert Norges, Sveriges og Danmarks opptreden i Genève. Men så meget er sikkert at når det tales om fredspolitik, så må også denne, om den skal kunne nytte noe, være aktiv. De som kjemper for fredssaken, må ikke være redd for å vise sitt ansikt. Eller kan man tenke seg at en stor bevegelse kan skapes, når de som skal være dens forkjempere ikke tør stå fram og tale dens sak? Det er ikke få som har oppfattet de

nordiske lands opptreden i Genève som et forrederi mot rettens og fredens sak. Og det er vel forståelig at denne oppfatning kan bre seg på grunnlag av de kortfattede meldinger som er gitt om dette. Forrådt av dem som vakt skulle være — ja, just av dem. Jeg vet at det kan innvendes at Folkesambandet ikke er universelt, og at vi må være varsomme med vår opptreden der så lenge store maktgrupper står utenfor. Javel, det er sant, men det gjelder først og fremst spørsmålet om vi fortsatt skal være medlemmer i et slikt forbund, medlemmer i et forbund som kanskje forsterkt domineres av enkelte makter. Men nå var vi altså medlemmer, og vi møtte der, og det møte som var sammenkalt, var blitt til etter anmodning fra et lite broderfolk. Og den sak som skulle behandles, var ikke en sak mellom to stormaktsgrupper, men en sak mellom vårt lille broderfolk og en overmektig nabo. Da forekommer det meg, etter det materiale jeg har kunnet skaffe — det skulle glede meg om utenriksministeren kunne legge fram materiale som kunne overbevise meg om noe annet — det forekommer meg at de nordiske lands opptreden ikke var som man kunne ha ventet den.

Det er også et stort spørsmål om vi fortsatt kan se på Russlands myrderier av den sivile befolkning i Finland, uten å løfte vår røst til protest. Jeg går ut fra at Regjeringen angående dette spørsmål samrår seg med andre land, og at den på en eller annen måte kan medvirke til at det skapes en verdensopinion også mot denne barbariske og umenneskelige framferd av en stormakt mot et lite og i denne henseende forsvarsløst land. Her er det ikke tilstrekkelig å sende sanitetsmateriell og ambulanser. Vi må forsøke å være med å henlede verdens oppmerksomhet på det som nå foregår i Finland. På hvilken måte dette skal skje, det kan skje på så mange måter, skal jeg ikke nå gå nærmere inn på, men jeg vil henstille til Regjeringen å ha sin oppmerksomhet henvendt på saken.

Jeg har hittil i det vesentlige oppholdt meg ved hendelser som er passert. Jeg skal nå gå over til spørsmålet om hvordan vi vil være stillet overfor det som kan komme. Og her er det igjen et par spørsmål som jeg gjerne vil stille Regjeringen. Flere talere har forresten tidligere vært inne på det. Først skal jeg få lov å bemerke at det selvsagt er ganske riktig når utenriksministeren i dag har anført at vår nøytralitetspolitikk må være slik at vi sørger for at vi ikke blir dradd inn i krig, og det blir sikkert underskrevet av de aller fleste i forsamlingen. Men jeg er ikke sikker på at denne politikk er ensbetydende med at vi fortsatt skal sitte stille når det gjelder vår

utenrikspolitikk, og ta det som måtte komme, så godt vi kan. Det kan tvert om være et spørsmål, om det ikke nå kan være positive skritt som kan tas for å hindre at vårt land blir trukket inn i krigen. Venstres parlamentariske fører, og nu sist også utenrikskomiteens nestformann, har vært inne på spørsmålet. Jeg vil gå litt nærmere inn på det.

Jeg vil da først gjøre oppmerksom på følgende: Vi kjenner jo ikke innholdet av den tysk-russiske ikke-angrepspakt, iallfall ikke i sine enkeltheter, men så meget forstår vi at det utvilsomt er med denne ikke-angrepspakt som bakgrunn at Tyskland rykket inn i Polen og Russland tok herredømmet i de baltiske land og nu sist rykket inn i Finland, tilsynelatende uten annen begrunnelse enn utvidelse av sitt «Lebensraum». Som jeg sa: Vi kjenner ikke innholdet i detaljer av den tysk-russiske pakt — jeg vet ikke om man har gjort seg opp en mening om dens innhold i det norske utenriksdepartement, men jeg kan ikke innse at det er forsvarlig å unnlate å gjøre seg opp en mening om den, når det er tale om den politikk vi fortsatt skal følge. Vi har et par uttalelser om denne pakts innhold fra offisielt tysk hold. De sier kanskje ikke så meget, men de sier kanskje heller ikke så lite. I et brev til den engelske sendemann av 25 august 1939 sier den tyske fører og rikskansler Adolf Hitler om denne pakt:

«Overenskomsten med Russland var betingelsesløs og betydde en vending i rikets utenrikspolitikk for bestandig. Russland og Tyskland vilde under ingen omstendigheter gripe til våpen mot hverandre mere. Bortsett fra dette, vilde de overenskomster som var inngått med Russland, også sikre Tyskland økonomisk for den lengst tenkelige krigsperiode.»

Det var Hitlers uttalelse i brev til den engelske sendemann av 25 august 1939. Den 1 september 1939 holdt fører og rikskansler Adolf Hitler en stor tale i riksdagen, og der uttalte han om denne pakt følgende:

«Derfor har vi besluttet oss til å inngå en pakt med hverandre, — en pakt, som for all fremtid utelukker enhver maktanvendelse, forplikter oss til konsultering i visse europeiske spørsmål og muliggjør et økonomisk samarbeide, slik at de to store staters krefter ikke sløses bort i gjensidige rivninger.»

Altså, vi vet så meget om denne pakt at disse to stormakter for alltid har avstått fra maktanvendelse. Jeg skal se bort fra spørsmålet om pakten for all fremtid vil bli holdt, men foreløpig vet vi altså at dette er innholdet. Og videre har de forpliktet seg til i visse europeiske spørsmål å konsultere hverandre

og samrå seg med hverandre. Jeg går altså ut fra etter disse uttalelser — det ligger i hvert fall etter det som er passert meget nær å slutte det — at overfallet på Finnland og overfallet på Polen må ha sin grunn i den russisk-tyske ikke-angrepspakt, og Russlands opp treden overfor Finnland må være skjedd med Tysklands fulle sanksjon. Det stemmer også godt med hva den ærede utenriksminister har opplyst her i dag, nemlig at den danske og den svenske utenriksministers henvendelse til Tyskland om å megle eller forsøke å skape fred mellom Finnland og Russland, ble avvist.

Jeg spør nå den norske Regjering: Har den gjort seg opp en mening om innholdet av denne avtale? Har vårt etterretningsvesen i utlandet kunnet få noen meddelelse om hva den går ut på, ut over det som vi kan slutte oss til av de fakta som foreligger? Det er sant som utenriksministeren har sagt, det går mange rykter om innholdet av avtalen, og ved en leilighet sa utenriksministeren også, at alle disse rykter sies å skrive seg fra de mest pålitelige hold uten at de derfor er pålitelige. Jeg har også hørt uttalelser som skulle skrive seg fra pålitelig hold, jeg tør ikke borge for at de er riktige, men det sies at avtalen mellom Tyskland og Russland går ut på at Tyskland får Danmark som sitt «Lebensraum», og at Russland får frie hender i Norge og Sverige. Det er ikke usannsynlig, etter det vi vet, at avtalen kan gå ut på dette. Vi vet i hvert fall nå at det må være med Tysklands samtykke at Russland rykket inn i Finnland. Når vi er stilt overfor dette alvorlige faktum, er det klart at det kan få store og viktige konsekvenser for vår fortsatte utenrikspolitikk, og jeg kan ikke forstå at Regjeringen kan stikke ut linjene for den fortsatte utenrikspolitikk uten å danne seg en mening om de spørsmål jeg nå har reist.

Jeg hadde hatt lyst til å be om å få besvart enkelte spørsmål for åpne dører, av den grunn nemlig at vi bak oss har et stort folk som svever i uvisshet, som gjør seg opp sine meninger, som er nervøst for hvordan utviklingen videre skal gå. Folket har krav på å få orientering om hvordan alt ligger an. Jeg er fullt klar over at det er mange utenrikspolitiske aktstykker som ikke kan offentliggjøres, misforstå meg ikke; men jeg tror vi hittil har drevet med altfor stort hemmelighetskremmeri. Det gjelder også hjelpen til Finnland. Det har ikke vært talt om dette for åpne dører i den norske nasjonalforsamling, ikke slik som folket har krav på i hvert fall, og jeg mener det må kunne skje på en måte så vi ikke setter viktige interesser i fare.

Jeg tillater meg nå som en konklusjon på

det jeg har sagt, å rette følgende spørsmål til utenriksministeren: Anser Regjeringen det for sannsynlig at Russland, såfremt det besetter Finnland, også vil gjøre territoriale krav gjeldende like overfor Norge?

Det er det første spørsmål. Det andre spørsmålet stiller jeg i tilfelle Regjeringen finner å måtte besvare dette spørsmål bekreftende, og det lyder: Antar Regjeringen at risikoen for fremsettelse eller gjennomføring av slike krav vil være vesentlig mindre om Norge og Sverige går i forsvarsforbund?

Jeg tror nemlig at det er i lite time dette spørsmål om forsvarsforbund mellom Norge og Sverige reiser seg. Hr. Anderssen-Rysst uttalte seg om dette og han mente at det er noe som ikke kan diskuteres her, det fikk bli Regjeringens sak å behandle det, og den fikk ta sin tid til dette, slik forstod jeg ham. Jeg tror det haster, og etter min oppfatning er det stor forskjell på det militære samarbeid som eventuelt skal finne sted den dag Russland overfaller oss, og det at vi for all verden erklærer — også overfor Russland — at Norge og Sverige er gått i forsvarsforbund. Norge kan vel, tror jeg, ikke tape noe på et slikt forsvarsforbund, med mindre man da tror at Russland kunne overfalle Sverige og at vi kunne bli stående utenfor i lykkelig ensomhet. På den annen side — blir det klart for all verden at Norge og Sverige står sammen, så er det mange ting som taler for at det kan bli vanskeligere for en annen makt, også for en stormakt, å gå til angrep på en av oss. Jeg tror ikke det er forsvarlig å fortsette vår utenrikspolitikk uten å ta klar stilling til disse ting. Derfor retter jeg disse spørsmål til utenriksministeren i dag.

Presidenten: Som det tidligere er tatt forbehold om, vil de etterfølgende talere få en tale tid på inntil 5 minutter.

Handberg: Situasjonen ute i Europa og vår stilling innbyr jo til mange overveielser, således: Kan vi forbli nøytrale, kan vi utenfra få de forsyninger vi nødvendigvis må ha og hva kan vi selv skaffe tilveie så en ikke lider nød på den ene eller annen måte? Det siste er ikke det minst viktige. Hva vår stilling til de krigførende makter angår, eller de makter som slåss uten at det innrømmes at det er noen krig, så har det i Stortinget vært uimotsagt: Vi skal være nøytrale. For å være nøytrale må vi imidlertid være forberedt på å forsvare vår nøytralitet. Vår hærordning av 1927 blitt gjennomført helt ut etter planen, ville vi ha hatt et godt grunnlag for vårt forsvar. Men denne hærordning ble ødelagt idet man fikk hærordningen av 1933. Distriktsbefalet ble

satt på porten, fikk så å si betaling for å ta avskjed som militære befalingsmenn, nemlig ved å få 90 prosent av den fulle lønn som pensjon. Hvor dette førte hen, vet vi nå, befalsmangel overalt. Dertil mangel på øvelser og alt mulig. Det største ansvar for dette har de menn som etter 1927 under-minerte denne hærordning og forberedte og gjennomførte den av 1933. Hr. Mowinckel nevnte de beløp som fra 1925 av var foreslått som hærbudsjett av de forskjellige regjeringer. Denne oppgave rammer ikke rettferdig for det var jo regjeringer, f.eks. bonderegjeringen, som måtte oppsette et budsjett i henhold til en hærordning som var vedtatt av Stortinget. Senere har jo høyre og bondepartiet søkt å bøte på mangelen gjennom forslag om ekstrabevilgninger.

Jeg nevner dette, provosert dertil tidligere av hr. Mowinckel, for det er fakta som ikke kan motsies. Det er imidlertid gledelig å kunne konstatere at det nu er *samling* om på beste måte å styrke vårt forsvar for den ulykke kan jo ramme oss, at vi blir dradd inn i en krig.

Det spørsmål melder seg så å si for hver dag: Hva skal vi videre gjøre for å sikre vårt land og vår selvstendighet framover? Man må jo være enig i det syn, at Finnland på en måte slåss også for oss, idet det jo blir langt farligere for oss om Finnland må gi seg og vi får Sovjet som nabo på en del av vår østgrense. En må derfor følge Finnlands kamp med den aller største oppmerksomhet, for at vi — uten å oppgi vår nøytralitet — kan støtte dette vårt naboland så godt vi kan. Det må skje privat, men også privat kan der gjøres meget. Sverige har gjort langt mer enn vi — vi må følge etter.

Jeg nevnte Sverige. Også Sverige inntar det samme nøytralitetsstandpunkt som vi, det viser klart den siste regjeringsdannelse i dette land, da Sandler tråtte av som utenriksminister. Begge lands stilling skulle således være ens. Det gledet meg å høre utenriksministerens uttalelse om den nøye kontakt det er mellom vårt lands utenriksstyre og Sveriges. Likeså forsto jeg av forsvarsministerens foredrag at det iallfall er en føling hvor det gjelder militære disposisjoner og mål. Det vil imidlertid etter min mening være meget viktig om en kom atskillig lenger den vei, ved f.eks. forhandlinger i møter mellom sakkyn-dige fra de to land.

Å oppnå fred mellom de krigførende eller de som slåss uten at det betegnes som krig, er vel ikke å tenke på så snart. Jeg vet ikke hvem som nå skulle opptre og megle. Folkeforbundet er jo i så måte et ubrukelig apparat for det har ingen autoritet. Man så det jo da

München-avtalen ble vedtatt, idet forbundsstatene England og Frankrike opptrådte som om Forbundet ikke eksisterte.

Jeg nevnte til å begynne med våre forsynninger fra andre land. Jeg har næret noen frykt i anledning av handelsflåte-avtalen, at den skulle kunne bringe oss opp i alvorlige vanskeligheter. Det er jo en privat overenskomst mellom England og Rederforbundet, det er så, men kobles den for meget sammen med handelsavtalen med England, kan den så lett få en annen karakter. Jeg håper dette søkes unngått.

Den innenlandske forsyning er jo diskutert under hr. Sundbys interpellasjon, og man kommer senere til disse spørsmål, så jeg skal ikke si noe derom nå.

Jeg vil få lov til å uttale en anerkjennelse av den ro og sindighet, den dyktighet hvormed vår utenriksminister opptrer under de for landet så vanskelige forhold. Han er loyal like overfor Stortinget og er ikke av dem som vimser snart til den ene kant, snart til den annen.

Chr. L. Jensen: For oss alminnelige stortingsmenn er det ofte vanskelig å delta i de utenrikspolitiske debatter. For oss som ikke er medlemmer av den utvidede utenrikskomite, er det ikke så lett som for komiteens medlemmer med de hyppige møter den har med Regjeringen, å få tilstrekkelig oversikt over de problemer som til enhver tid reiser seg. Men så håper vi til gjengjeld på, at vi under de stortingsmøter hvor utenriksministeren og komiteens medlemmer orienterer oss, da også skal få full rede på de mange spørsmål som vi stiller oss selv. Jeg må innrømme at jeg i dag er blitt skuffet, jeg er blitt dypt skuffet, over den mangel på orientering Stortingets medlemmer har fått nettopp på det store og brennende spørsmål som drøftes over hele landet, og som ligger oss allesammen nærmest på hjerte nettopp nå, vårt forhold til Finnland. Jeg er dypt skuffet, sa jeg, over at vi ikke er blitt mer og bedre orientert om hvorledes vår stilling der er. Det er fra flere talere rettet en rekke spørsmål til utenriksministeren og til Regjeringen. Det er spurt: Hvorledes vil vår stilling bli hvis Finnland kjempes ned og Russland angriper både Sverige og Norge eller en av disse stater? Vil vi da stå sammen med Sverige? Hvilke er våre utsikter til da å klare oss? Er det på forhånd mellom den svenske regjering og den norske drøftet et nærmere samarbeid? Er det i det hele tatt planer oppe om en forsvarspakt? Men enda mer brennende er kanskje spørsmålet: Hvorledes skal Norge, — hvorledes kommer Sverige til å stille seg hvis den

finske front begynner å bryte sammen, hvis den finske hær må trekke seg tilbake? Og det spørsmål reiser seg for oss: Kan vi gjøre noe for å gripe inne på et tidligere tidspunkt, kan vi gjøre noe for alt er for sent? Jeg hadde håpet at jeg i dag skulle fått nærmere opplysninger om dette, men utenriksministeren kom ikke inn på disse problemer, og statsministeren heller ikke; hvis jeg ikke husker feil, nevnte ikke statsministeren i sin tale engang Finnlands navn. At forsvarsministeren ikke kom inn på disse spørsmål, anser jeg for gitt, det det er vel riktig av ham bare å holde seg til de rent militære spørsmål; men både utenriksministeren og statsministeren burde etter min mening ha uttalt seg om det. Men arbeiderpartiets fører sa en ting som ikke bare skuffet meg, men også forbauset meg. Han sa at om et slikt spørsmål er det ikke riktig å ekstemperere et synspunkt eller et standpunkt, dertil et spørsmålet alt for vanskelig. Jeg trodde at dette spørsmål forlengst var inngående drøftet av Regjeringen, at Regjeringen virkelig hadde gjort seg opp en mening om det, og at den også anså det for riktig å gjøre Stortingets medlemmer bekjent med sitt syn på forholdene.

Jeg slutter meg i alt vesentlig til det som representanten Stray nå har uttalt. Jeg ville, hvis ikke han hadde uttalt seg som han gjorde, ha gått nærmere inn på disse spørsmål jeg også. Men jeg slutter meg til ham, og sier at hvis ikke Regjeringen i dag kan svare på disse spørsmål, så må vi snarest mulig få et nytt møte hvor Regjeringen nærmere redegjør for disse ting. De er jo dog avgjørende for hvorledes vi på en rekke punkter fremover skal forholde oss. Stortingets medlemmer må ha krav liksom vel som Regjeringen selv på å bli nærmere bekjent med hvorledes spørsmålene bør besvares. Det avhenger av så mange ting, kjennskapet til forholdene, til de allierte, til Tyskland osv. Det gjelder også å få vite: Hvorledes er vår forsvarsberedskap? Vi har fått høre en rekke opplysninger fra forsvarsministeren i et tidligere møte og også nå i dag om hva det er gjort, hvorledes det og det er kjøpt og anskaffet og de og de tropper plassert. Men vi har ikke fått noen vurdering over hvilken betydning dette har, hva våre utsikter til å kunne greie oss i de og de situasjoner er. Det har vi ikke hørt noe om hverken i dette møte eller i andre møter, og det bør vi få vite for at også vi andre kan ha begrunnelsen for de standpunkter vi må innta.

Et lite spørsmål til slutt. Kan ikke Regjeringen gjøre om den beslutning den har truffet om å nekte offiserer å melde seg som frivillige til Finland? Jeg mener at en slik tilatelse burde gis, for det første fordi de offise-

rer som reiser, vil kunne bli kanskje våre beste offiserer hvis faren senere kommer over oss, men dernest også av hensyn til de gutter som allerede er reist til Finland som frivillige. Det har sin store betydning for menige soldater i en fremmed arme at de ikke bare har seg selv å holde seg til når de skal vareta sine interesser, men at de også har en offiser, helst en høyere offiser, til å tale sin sak, når komplikasjoner og vanskeligheter inntreffer.

Moseid: Under trontaleordskiftet uttalte jeg at jeg gikk ut fra at det var et alminnelig og sterkt ønske hos alle om å kunne bevare vår nøytralitet. Men, fortsatte jeg, «det ville være ansvarsløst av oss å bygge vårt folks tilværelse på et håp som når som helst kan bli brutt». Etter min mening er det Stortingets selvfølgeligelige plikt å drøfte alle de muligheter som kan melde seg i den framtid vi med så stor uhygge ser imot, og da må vi nytte alle midler for å forberede oss på å møte de verste utslag av denne tids forferdelige politikk. Vi må gjøre oss helt klart at vi i denne forsamling har det direkte ansvar overfor det norske folk for hvorledes landet styres i denne tid, og det går ikke an, slik som hr. Anderssen-Rysst og hr. Madsen uttalte her, å velte ansvaret bort fra landets nasjonalforsamling og over på Regjeringen, idet man sier at den får ha ansvaret og den får ta følgene. Det er selvsagt Stortinget, landets nasjonalforsamling, som her har det direkte og fulle ansvar like overfor vårt folk, og det må det ta. Hvis det forsømmer noen anledning til å gjøre seg klart hva det kan gjøres på ethvert område for å bygge opp vårt forsvar, for å sørge for våre forsyninger, for å lede utenrikspolitikken etter de linjer som best kan føre oss gjennom vanskelighetene, hvis det forsømmer noe som helst her, nytter det ikke baketter å ville velte ansvaret over på andre. Vi må ta det selv.

Nå er det ganske visst så at Stortinget har trukket opp de prinsipielle linjer for sin nøytralitetspolitikk, og det er også så, som jeg uttalte i trontaleordskiftet, at jeg for min del er enig i de prinsipielle linjer som den ærede utenriksminister har fulgt ut fra dette mandat. Men det er langt fra at jeg er enig i alle de avgjørelser som er truffet. Og for mitt vedkommende kan jeg ikke lukke øynene for at vi er kommet i en uheldigere stilling på mange vis enn vi behøvde å ha vært, hvis disse spørsmål hadde vært drøftet av Stortinget under fullt ansvar og fullt alvor på et tidligere tidspunkt. Jeg hørte med tilfredshet de uttalelser som falt her i formiddag fra hr. Hambro, fra hr. Mowinckel og spesielt fra hr. Sundby, og som viser at vi er kommet inn i

et virkelighetsnært alvor ved drøftelsene av disse spørsmål, bort fra den besynderlige livsfjerne debatt som vi så ofte tidligere har hatt. Men jeg undres på om det ikke må begynne å demre for noen hver i denne forsamling, både på regjeringsbenken og i stortings-salen, hvilken betydning det ville hatt om disse alvorlige uttalelser hadde falt på et tidligere tidspunkt? Jeg tror det er grunn til å se på om ikke det kunne ha avverget forskjellige av de uheldige ting som er skjedd i mellomtiden. Jeg vil ikke gå inn på enkeltheter. Hr. Sundby nevnte et par av disse ting. Han nevnte forhandlingene i Genève og forberedelsen av dem, disse forhandlinger som etter min mening ikke var tilfredsstillende, hverken i forberedelsen eller i sine konsekvenser, og han nevnte hva Regjeringen hadde foretatt, man må vel nærmest si for å legge hindringer i veien for frivillig hjelp til Finnland.

Presidenten: Tiden er omme.

Moseid: Da skal jeg bare få lov til å slutte med å si at jeg går ut fra som en given sak at disse spørsmål drøftes, helt gjennomdrøftes, her i Stortinget, og at det er ganske uforsvarlig fra denne forsamlings side å la spørsmålene hvile og uten videre overlate dem til Regjeringens forgodtbefinnende i de enkelte tilfelle. Man må derfor drøfte disse spørsmål. Jeg fester oppmerksomheten ved hva hr. Stray har nevnt, jeg fester oppmerksomheten ved hva hr. Sundby var inne på. Jeg tror det er en hel rekke spørsmål av den art at en feilaktig løsning kan bringe oss store farer, kanskje ødeleggelse, mens en riktig løsning kan bidra til å føre oss gjennom vanskelighetene.

Markhus: Eg vil med eit par ord få nemna eit av dei spørsmål som brenn kanskje sterkast i sinnet hjå mange vedkomande dette som vi har for oss i dag, det gjeld den krigføring som vi er vitne til imot dei nøytrale handelsskip. Eg har for meg ein liten artikkel som er skriven i ei avis i ein av dei sjøfartsbyane som har mått ofra mest av verde, både materielt og av menneskeliv, på grunn av denne krigføring. Det står til overskrift: «Der må protesteres». Så heiter det:

«Ulykkesbudskapene fra havet kommer dag etter dag. Skib etter skib blir rammet, store verdier går tapt, og det verste av alt: menneskeliv stryker daglig med.»

Så nemner artikkelen vidare korleis det for folk som ser på dette, må sjå ut som det serleg er dei små nøytrale landi som vert råma av denne krigføring, medan større nøytrale land sine skip slepp etter måten lett

gjennom og unna desse farane. Og bladet spør:

«Folk spør om de nøytrale stater vil finne sig i dette. Man spør om ikke tiden er inne til for disse stater — i fellesskap å protestere på det kraftigste mot overgrepene. Vi vet ikke om det er gjort, men er det ikke bør man ta fatt på opgaven straks. Det må sies greit og tydelig fra at de små nasjoner ikke kann finne sig i det sjørøveri som nu foregår.»

Eg er glad for at ein er komen inn på dette spursmålet her i dag ved det hr. Mowinckel sa, og ved det som andre har vori inne på. Eg er også glad for det utanriksministeren sa då han hadde ordet, det han fortalde om kva han hadde sagt til eit utanlandsk blad i eit intervju. Han hadde sagt noko slikt som at den krigsførsle vi ser mot fredelege folk på skipsflåtane, fyller oss med gru og redsle. — Eg trur det er både rett og turvande at dette vert sagt. For når ein ser på dei sigersbulletinane frå den eine parten i krigen, som ein kan lesa dagleg, der dei med tydeleg sigersglede melder nett om resultatet av krigen mot fredelege handelsskip, så må ein stundom få den tru at dei kanskje snart reknar denne krigsførsle for normal og i samhøve med både folkerett og humanitet. Men det er det mange meiner, at det både burde og kunne seiast frå på ein meir effektiv måte enn gjennom eit intervju. Eg skynar godt at det har sine vanskar og at ein må fara fram slik at ein står på trygg grunn. Men skulle det ikkje nå vera råd på tryggt grunnlag å kunna koma med ein slik protest — ikkje berre frå oss — endå me sikkert er dei som har fyrste retten til protest — men frå fleire nøytrale i ein sams protestnote? Eg trur det ikkje berre er vår rett, men at det etterkvart også er vår plikt å gjera opptaket til ein slik protest. Det kan nok seiast at det ikkje vil stoppa brotsverket, men det vil i alle tilfelle markera vårt syn på det, og det vil gjera sitt til at ikkje den trua skal få lov til å festa seg, at ein snart reknar dette for å vera i sin orden. Det har sitt å seia at dei nøytrale, slik som det har vori sagt av fleire talarar, seier frå om desse ting. For det vil kunna peikast på det i framtidi, det vil kunna vera råd å peika på det nettopp i slike høve der det gjeld om at ein har sagt frå om det som ein meiner.

Carl R. Olsen: Blant de forskjellige spørsmål som har vært framme i dagens debatt, brakte militærkomiteens formann, hr. Seip, på bane spørsmålet om under de nåværende utrygge forhold, i en gitt situasjon, å gå til evakuering av Nord-Norges befolkning. Det ble også indirekte omtalt av et annet medlem av militærkomiteen, nemlig representanten

Vik. Jeg vil jo, liksom alle andre, håpe at dette ikke må bli aktuelt. Men ingen kjenner den videre utvikling av de truende uværsskyer, og jeg har bedt om ordet for å understreke det som ble sagt om nødvendigheten av å vie saken den aller største oppmerksomhet. På hvilken måte forberedelsene skal skje legger jeg selvsagt i fagkyndighetens hender. Det er trist, og mer enn det, at man må se den sannhet i øynene, at det kanskje kan bli aktuelt å flytte ihvertfall en del av Nord-Norges befolkning til andre steder i vårt land. Det er jo de f.eks. av Finnmarks befolkning, som allerede har følt uhyggestemningen ved kano- nenes torden på forholdsvis nært hold.

Bjørnson: Representanten fra Akershus, hr. Jensen begynte sitt innlegg med å si at han igrunnen var misfornøyd med den debatt som var holdt her i dag, den hadde ikke skaffet noen større klarhet. Jeg er i grunnen ikke enig med ham i dette, jeg synes tvert imot at denne debatt har skapt en ganske god klarhet, og det har vært meg en stor glede å høre på den. Jeg synes Stortinget derved er kommet nærmere folket enn det var før denne debatt begynte. Vi som er ute og taler med folk, som vel de fleste av oss gjør, vil sikkert ha fått det inntrykk at er det noe man nå venter, så er det at vi skal tre litt aktivt inn og vise vilje til det alle ønsker, at vi skal være med å hjelpe Finland i dets nød. Jeg synes at Regjeringen ved den erklæring som i dag er kommet i bladene, og ved utenriksministerens uttalelser, har bidradd til at vi er kommet denne tanke nærmere, derved at vi nå åpenlyst kan fortelle Norge at vi ønsker at våpenføre frivillige menn skal tre inn i rekene i den kamp Finland fører til forsvar for Norden. Jeg vil ha sagt i denne forbindelse at når jeg leser om alle disse dyktige sportstiltak som gjøres her i Norge, alle de seire vi der har, så er det iallfall mitt ønske: gid de menn sto på en annen front, at de istedetfor å kjempe her på sportsplassene i Norge, sto som representanter for Norge i Finland, og hjalp finnene i den store kamp de fører mot den brutale fiende.

Det ble av representanten Jacobsen nevnt Bjørnstjerne Bjørnson her i dag. Ja, jeg husker meget godt den tid da Bjørnson kom fram med de uttalelsene, at Norge skulle være med i fredens dager å skape en isfri havn for Russland. Jeg vil ha sagt, med det kjennskap jeg tror å eie til den samme mann, at jeg tror neppe han i dag hadde sagt en slik ting som han dengang sa. Det var en ganske annen mentalitet over Russland dengang enn nå, det var til og med før zarismen forsøkte å slå ned selvstendigheten i Finland. Det var i begyn-

nelsen av 90-årene. Vi vet hvordan zarismen siden stillet seg til det fredselkende dyktige lille folk, for det endte med at Schaumann skjøt ned — jeg kan gjerne kalle ham «bødde- len» Bobrikov. Og den mentalitet som der reiste seg allerede under zarismens tid, den har utviklet seg. Det er ikke lenger om å gjøre for Russland å utvide sine landegrenser, det er om å gjøre å føre en ny kultur inn i det gamle Europas kulturrike, en kultur som skal bygges opp på den absolutte politikk, på terrorens linjer. Det kalles riktignok arbeiderfolkets frigjørelse; men disse ordene, og hvordan de kommer fram i sin praksis, kjenner vi. Det er vel intet land i verden hvor arbeiderne lider mer og har mindre å si enn i Russland. Og det er de former vi ikke vil ha. Jeg tror neppe at Bjørnstjerne Bjørnson i dag, under den mentalitet som nå er tilstede i det russiske folk, og som lederne der har vært med å signalisere over hele verden, ville ha vært med på å gi en isfri havn til Russland. Om man gir russerne en finger, så tar de lett hånden. For dem er det om å gjøre å utvide grensene for på den måte å lage revolusjon.

Her har vært holdt mange utmerkede taler av de forskjellige politiske ledere. Jeg vil også gi min kompliment til dem for den saklighet og den enighet som dog, tross alt, ånder bak disse taler. Jeg vil spesielt være med å underskrive det som ble sagt av advokat Stray — det var et ord i rette tid — og jeg vil håpe at utenriksministeren svarer på det. For ett er sikkert: skal Norden bestå i framtiden, og skal en klare det som nå er en påkjenning, så kan det ikke skje ved at vi bare sitter her og lager pulsvanter og sender penger, men da får vi få et forsvarsforbund istand og følge Sverige, som jeg håper snart er ferdig til å kunne rekke den hånd som Finland så sterkt ber om.

Statsråd Koht: Eg har, både i den utgreininga eg gav i Stortinget den 8 januar og i det innlegget eg hadde i ordsiftet her i føremiddag, gjort så pass greie for den politiske lina som Regjeringa følgjer i denne tida, så no treng eg ikkje leggja attåt meir enn nokre få spreidde merknader.

Fyrst eit lite svar på eit spørsmål frå hr. Anderssen-Rysst. Han spurde etter den handelsavtalen med England som vi i desse dagane vonleg held på å få ferdig. Han spurde om samanhengen mellom denne avtalen og den handelsavtalen vi har med England frå 1933. Det er ingen samanheng. Den avtalen det er spørsmål om no, er ein avtale berre om dei vilkåra for handelen som krigen skaper, det er såleis ein avtale som ikkje skal gjelda

lenger enn krigen varer, og kanskje ikke så lenge for såvidt, for di det er råd til å seia han opp; det er i alle tilfelle berre ein førebels avtale. Denne avtalen kjem til å byggja på den grunnsetninga som vi frå fyrsten sette opp her i landet, om normalt varebyte med dei krigførande landa. Stortinget veit at England under forhandlingane ei stund gjekk frå dette prinsippet og ville byggja på eit anna prinsipp, på handelssperring mot Tyskland. Den britiske regjeringa har i desse forhandlingane komi tilbake til grunnsetninga om normal handel. Det siste store spørsmålet som det der stod om — det kan eg godt nemna her — var spørsmålet om normal utførsle av fersk sild frå Noreg til Tyskland, og det skulle no vera i orden på vårt grunnlag.

Det som har fylt svært mykje av ordsiftet her i dag, er spørsmålet om tilhøvet vårt til Finnland. Det kan vera naturleg, både for di det er det spørsmål som på mange måtar har komi nærast inn på oss, og for di det er det einaste spørsmålet som det synest vera litegrann usemje om, kanskje ikkje så mykje om sjølvne gjerninga som om dei kjenslene som skal liggja bak gjerninga. Det er nemnt spørsmålet om hjelp til Finnland, og hr. Stray bad at Regjeringa skulde hjelpa Finnland. Eg går ut frå at dette ikkje er meint såleis av hr. Stray at han ville Regjeringa skulle gripa inn her. For Regjeringa ville seia det same som staten, og da ville det føra oss utafør den nøytralitetspolitikken som både Regjeringa og Stortinget ynskjer vi skal fylgja. Men ein annan talar forma det såleis at Regjeringa måtte ikkje hindra hjelpa til Finnland. Det har da heller ikkje Regjeringa gjort, det ville ikkje vera i samsvar med dei tankane som rår i Regjeringa. Men det som Regjeringa har ynskt, når det er spørsmål om hjelpa til Finnland, det er at alt dette skal bli gjort på slik ein måte at det ikkje kjem til skade for nøytraliteten for landet vårt. Vi meiner at vi, just når denne hjelpa blir gjeven så pass stilt, så pass mykje utan sensasjon og utan skrøyt og rop, kan gje mykje meir hjelp til Finnland enn vi elles kunne, for det er når vi tek til å ropa opp om alt dette, at vi, om ein vil, kallar på faren. Eg vil ikkje seia meir om dette spørsmålet no, eg trur det kan vera nok.

Men så har sume talarar, særskilt hr. Stray og hr. Chr. L. Jensen, reist spørsmål som gjeld framtida, spørsmål som det står i skrifta at ingen kan vita noko om. Hr. Stray spurde om vi veit kva som står i dei løynlege avtalane mellom Sovjet-Samveldet og Tyskland. Dei er løynlege, og det kan vera mange ting gøymde der som vi ikkje veit noko om. Men eg trur nok eg torer seia at ein skal ikkje tru

det aller minste på alle dei gjetorda som går, og på alt det som det blir sagt kjem frå pålitande kjelder. Dei er ofte svært upålitande. Gjetord kan ein ikkje byggja nokon politikk på. Etter alt eg trur eg veit — eg vil ikkje seia det minste meir enn at eg trur eg veit det — så var det i dei fyrste forhandlingane mellom Tyskland og Sovjet-Samveldet korkje tale om Finnland eller om dei andre nordiske landa. Etter alt det eg trur å vita, kom det russiske overfallet på Finnland uventande på Tyskland. Dei var ikkje noko serskilt glade for det i Tyskland, men dei meinte at det ikkje kom i strid med dei avtalane som før var gjorde, så dei tagde, og dei hadde sjølv sagt sine sterke grunnar for dette; dei hadde sin krig å føra, dei kunne ikkje leggja seg opp i alt for mykje. Men Tyskland har systematisk haldi seg utafor denne krigen, i det minste til no. Kva som kan koma til å henda i framtida, er det ingen av oss som kan vita. Vi kan gissa, vi kan ha tankar både om det eine og det andre, men ingen kan vel gje seg ut for at han veit nokon ting om det som røynleg kan koma til å gå for seg i framtida. Her er så mange uvisse ting, og den som har granska historia litegrann, veit at det visse ein lærer av historia, det er at ein skal aldri spå. Nær sagt all ting hender såleis som ein ikkje hadde venta det. Difor er det uråd å byggja ein politikk på tankar om kva ein reknar skal henda. Her vart det reist spørsmål om ein trur at Russland vil reise krav på norsk landområde om det ein gong vinn på Finnland. Her kan ein seia både for og imot og føra gode grunnar både for den eine og for den andre tenkjemåten. Ingen kan vita noko visst om dette. Men der får eg minna om det gamle norske ordtaket, som eg trur er nyttig i politikken òg, at ein skal vona det beste, men vera budd på det verste. Det er det som ligg under den politikken Regjeringa har fylgt i denne krigen når vi har styrkt forsvaret vårt i Finnmark såleis som vi har gjort, styrkt det såleis at militære sakkunnege seier at vi står sterkare no i Finnmark enn finnane stod i Nord-Finnland den gong russane braut inn der. Det er ein naudsynt politikk for oss å vera budde på denne måten, det er då det som må vera grunnlaget for politikken vår, og det som Regjeringa kan gjera i alle slike spørsmål, det er å vera budd på det verste, og så føra politikken, så langt som Regjeringa greier det, i samsvar med dei krava som lever i folket og her i Stortinget. Stortinget er det næraste organet for folkeviljen; det har streka under grunnsetningane for utanrikspolitikken vår. Regjeringa er den utøvande makt, og Regjeringa skal da setja i verk alt det som trengst til å setja denne politikken ut i livet. Vi får ha den tillit til kvarandre at vi

alle gjer dette så godt som råd er, så godt som vi duger til. Kva det så kan bli spørsmål om i framtida, kan ingen vita.

Men her blir det reist spørsmål om eit forsvarssamband med Sverige. Det har heile tida så lenge vi har haldi på med det nordiske samarbeidet, vori sagt at dette samarbeidet skulle ikkje vera militært, det skulle ikkje vera eit krigssamband det her galdt å reisa, det skulle vera eit fredleg samarbeid. Det er just det finske spørsmålet no som har lagt denne tanken på ein ny grunn, og vi ser alle at i dei spørsmåla det her gjeld, må Noreg og Sverige følgjast. Det er heilt naturleg. Lagnaden for desse to landa er så sambunden, så det som går ilt for det eine landet, går ilt for det andre òg, så her er det ein naturleg fylgjeskap i alle tilfelle, det kan vi rekna med. Kva former det skal ha, treng vi ikke drøfta i denne stund; dei gjev seg såleis som dei har gjevi seg før. Vi har hatt eit samarbeid no med Sverige etter unionen vart oppløyst, så intimt som aldri før. Vi har hatt samarbeid der utan det minste slag av formelle avtalar, utan noko slag konvensjonar eller traktatar. Eg trur at det samarbeidet er bygt på slik ein grunn at det kan koma til å stå gjennom tide- ne og gjennom alle farar som måtte melda seg.

Seip: Det er skjønnleg at utanriksministeren ikkje gjerne vil gje seg inn på det som han har kalla hypotetiske spørsmål. Men jamvel om ein ikkje veit kva som vil koma til å henda, så kunne det vel vera så — og det er vel også sjølvsagt så — at Regjeringa har laga seg ei meining om dei alternativ vi kan koma til å møta, og da er spørsmålet om det ikkje ville vera rett at Regjeringa og Stortinget saman drøfte kva ein skulle gjera under dei ymse alternativ. Hr. Madsen sa at dette var spørsmål ein ikkje kunne ekstempera ei meining om. Nei, sjølvsagt kann ein ikkje ekstempera nokon ting om det. Men Regjeringa kan leggja spørsmåla førebudde fram for oss, seia si meining um dei, og på grunnlag av den førebuinga kan vi då drøfta dei og ta standpunkt til dei. Det er så viktige spørsmål dette gjeld, at eg er samd med hr. Moseid i at det er berre Stortinget saman med Regjeringa som kan taka avgjersla. Vi skal vera budde på det verste. Ja, ikkje berre det; vi skal mest mogleg vera budde på alt, og der kjem tilhøvet til Sverige inn tolleg sterkt. Det er rett at føresetnaden for det nordiske samarbeidet har vori at det skulle vera eit fredens samarbeid, ikkje eit forsvarssamband, men når stoda har komi til det, som òg utanriksministeren gav uttrykk for, at Noreg og Sverige heng så saman som dei gjer i dette spørsmålet, er

det ikkje då rett at også Stortinget er med og drøfter kva vi nå skal gjera? Skal vi nå gå vidare i det samarbeidet enn vi hittil har gjort? Militærnemnda sit og drøfter løyvingar på over 100 millionar, vi kjem vel upp imot dei 200 millionane, og det er vel nok, men vi vilde gjerne òg ha litt meir kjennskap til grunnlaget for desse løyvingane, og til korleis dei skal nyttast. Det er klart at den militære førebuinga i ikkje liten mon er avhengig av den politikken landet skal føra, og den måten desse store løyvingane skal nyttast på, kann verta ulik under dei ulike alternativ, men vi sit heilt utan kjennskap til det. Eg trur ikkje dette er heilt rett.

Chr. L. Jensen frafalt ordet.

Stray: Jeg vil takke utenriksministeren for det svar han har gitt, men jeg hadde nok ønsket at han hadde gått litt nærmere inn på de spørsmål jeg nevnte. Jeg tror det haster med disse spørsmål. Jeg vet nok at det er et gammelt ord som sier at «å vente er det halve hell», men det er en sannhet med store modifikasjoner. Vi her i landet har i de siste 10—20 år tatt sjansen på at det ikke skulle bli noen ny verdenskrig med det første. Den sjansen har også Regjeringen tatt, ihvertfall de første år av sin tilværelse, og jeg bebreider den ikke så meget for det. Vi var med på det mange. Men vi har lidt store skuffelser. Jeg har også hatt den samme tro som arbeiderpartiet har hatt på den mektige sovjetrepublikks fredspolitik. Så lite tro jeg har hatt på de økonomiske systemer den har bygget på, så har jeg, likesom arbeiderpartiet, trodd at det var en veldig fredsfaktor i Europa. Men, som sagt, vi er blitt veldig skuffet, ikke bare fordi Russland ikke ved sitt arbeide gjorde noe for å bevare freden i Europa, men ved at det tvert imot inngikk en avtale med Tyskland som slapp krigen løs. Nu er det spørsmål om vi én gang til skal ta sjansen, sjansen på at Russland ikke har videregående planer enn å erobre Finland. Utenriksministeren sa at han hadde som historiker lært at en skal aldri spå om det som kan hende i fremtiden. Ja, en av våre klassikere hadde det motsatte syn på historien, Ludvig Holberg sa at historien lærer oss å spå, og i dette tilfelle kan jeg bruke det gamle ord at «sporene skremmer». Etter det vi har sett i den siste tid av historie, mener jeg der er dobbelt grunn for Regjeringen og for oss her i Stortinget til å være på vakt og til å regne med den mulighet at Russland har videregående planer enn å erobre Finland. Hvis Regjeringen ikke regner med det, er det med full grunn at det norske folk er nervøst, og at også Stortinget er nervøst. Jeg har sagt

at jeg komplimenterer Regjeringen med den måte hvorpå den hittil har ført oss frelst gjennom vanskelighetene så langt det var mulig, men jeg vil også si at jeg er engstelig for Regjeringens fortsatte utenrikspolitikk, hvis jeg skal forstå utenriksministeren slik i dag at han ikke førebuer seg på den situasjonen at Russland også har planer mot oss. Det er mulig at mitt spørsmål til utenriksministeren kunne ha vært formet på en annen måte, det lød så:

«Anser Regjeringen det for sannsynlig at Russland, såfremt det beseirer Finnland, også vil gjøre territoriale krav gjeldende like overfor Norge?»

Kanskje det hadde vært riktigere å spørre: Regner Regjeringen med muligheten av slike territoriale krav like overfor Norge hvis Finnland blir beseiret? Hvis Regjeringen ikke har gjort seg opp noen mening om dette og ikke arbeider med denne mulighet for øye, vil jeg ikke si at vi kan gi Regjeringen den attest at den forbereder seg på det verste. Jeg vet at dette spørsmål som jeg har reist, selv om jeg forstår at utenriksministeren mener at det er utidig at jeg har reist det, det reises overalt i Norge i dag. Og det neste spørsmål, om Regjeringen antar at risikoen for fremsettelsen eller gjennomførelsen av slike krav vil være vesentlig mindre om Norge og Sverige går i forsvarssamband, det spørsmål mener jeg det er en plikt for Regjeringen og en plikt for Stortinget å gjøre seg opp en mening om i dag. Skyver vi det spørsmål fra oss, tror jeg det kan komme til å bli skjebnesvangert for landet. Jeg tror at det spørsmålet vil komme tilbake til Stortinget, og jeg håper nokså snart. Jeg vet ikke om det er mulig å oppnå et forsvarssamband med Sverige i dag, jeg vet ikke om Regjeringen har undersøkt om det er mulig. Hvis den ikke har gjort det, vil jeg henstille til Regjeringen at den ihvertfall bringer denne side av saken på det rene.

Statsminister Nygaardsvold: Denne diskusjon har jo beveget seg på mange felter. Det er først og fremst omkring spørsmålet Finnland diskusjonen og debatten har dreid seg. Når det gjelder det spørsmål, er det sagt så mange ganger i dag og av så mange talere at vi må yte Finnland all den hjelp som vi kan. Denne oppfordringen er selvfølgelig fortrinnsvis rettet til Regjeringen. Utenriksministeren har jo vært inne på dette, og jeg vil streke under det han sa omkring spørsmålet. Hvis Regjeringen skal yte all den hjelp den kan til Finnland, slik som Finnland står i dag, så vil det jo, som utenriksministeren sa, bli Norge, den norske stat, som går inn for å

hjelpe Finnland. Og hvis vi gjør det, hvis vi skal organisere denne hjelpen, hvis vi skal yte direkte hjelp i kampen, ja, da er vi utenfor den ytterste grense for det vi hittil har kalt for nøytralitet. Hvis vi gjør det, så har vi ingen ting vi skulle ha sagt hvis vi blir dradd inn i denne krigen på en eller annen måte; det må vi være oppmerksom på. Jeg ser det slik: den materielle hjelp som skal ytes, den bør ikke Regjeringen stille seg i spissen for; det har den ikke gjort, og det kommer den ikke til å gjøre. Den ser naturligvis, likedan som kanskje størstedelen av det norske folk, med stor forståelse, med glede, på den offervilje som er tilstede her i Norge overfor Finnland i disse tider; men hvis Regjeringen direkte skal gå i spissen, kan det skade vår nøytralitet. Jeg vet imidlertid at det kan gjøres en del mer indirekte fra Regjeringens side, jeg kjenner til det. Forsvarsministeren antydte noe i dag. Jeg kan tillate meg å nevne at det også på andre områder indirekte og med omgående bevegelser, om jeg skal uttrykke meg slik, er blitt ytt materiell støtte til Finnland fra Regjeringens side. Men vi går da så menn ikke ut på gater og streder og utbasunerer det vi gjør. Vi gir oss heller ikke til å skrive «innsendere» i alle hovedstadens aviser om hva Regjeringen har gjort og hva den gjør. Vi har da ikke sådan skrivekløe som enkelte er så besatt av i disse tider; heller ikke er vi så løse i kjeften at vi behøver gå frem og fortelle alt vi har gjort. Men jeg vet at Finnland har vært takknemmelig for alt det den norske regjering på det viset indirekte og omgående har ytt Finnland av støtte.

Hr. Jensen var så dypt skuffet over den orientering han i dag hadde fått omkring disse spørsmålene. Ja, det er godt mulig at det kan sies på den måten. Jeg har hatt den oppfatning at Regjeringen har bestrebt seg for å legge fram stillingen slik som den utvikler seg til enhver tid på de forskjellige områder, legge den fram for utenrikskomiteen, og legge den fram for Stortinget i lengere og større og mer omfattende redegjørelser enn det kanskje blir gjort i utenrikskomiteen, og det er omkring den redegjørelsen vi i dag debatterer, og det er til den redegjørelsen det i dag er gitt ytterligere opplysninger. Men det er godt mulig at det er riktigere, det som visstnok både hr. Jensen mener og hr. Moseid mener, at istedenfor at Regjeringen som den utøvende makt her skal ta stilling til de spørsmål som daglig melder seg, og som det må tas stilling til, skal vi bringe dem inn her i Stortinget og diskutere dem — jeg vet ikke om en klarer seg med en dag på hvert spørsmål, det er godt mulig det ble lite — diskutere alle de spørsmål som berører vår nøytralitet, og som

det daglig kan bli anledning til å ta stilling til for utenriksministeren, og også for Regjeringen. Våre forsvarsplaner skal vi legge fram her og diskutere, — ja det blir jo generalstaben da, som må møte opp her og spørre om den kan få sanksjon på den ting og den ting. Vår utenriksledelse i det hele skal diskuteres her, ellers er ikke løsningene riktige; det er da først de riktige løsninger kan frembringes, og da kan en forhindre vanskeligheter, er det blitt sagt her i dag.

Det er sagt at man ikke er enig i de avgjørelser som er truffet av Regjeringen i disse vanskelige spørsmål. Det kan jeg så godt forstå. Jeg venter ikke at 150 mann skal være enig i smått og stort som Regjeringen har gjort. Men hvis det er noe av betydning for landet vårt, slik som det er gitt utseende av her i dag, hvis det er slik at de avgjørelser som Regjeringen har truffet, skader landet, skader oss i fremtiden, så legg da fram de avgjørelser, og la så Regjeringen få unngjelde for det!

Det er nevnt en eneste ting her, forberedelse til behandlingen i Genève. Andre ting er ikke nevnt av de avgjørelser som man ikke har vært enig i. Men man får, som sagt, finne seg i det at ikke alle er enige i Regjeringens handlinger. Men når det gjelder de handlinger som dreier seg om vår utenriksledelse, om vår nøytralitet, og de spørsmål som kan bringes sammen med det i disse tider, har da så menn Regjeringen ment at den skulle stå på Stortingets standpunkt og på landets beste. Det har så menn ikke vært lagt et eneste korn av partispørsmål eller partisynsmåter i de diskusjoner eller i de bestrebelser som Regjeringen har måttet gjøre i disse tider.

Det er nevnt en enkelt ting av representanten fra Finnmark, evakuering av Nord-Norges befolkning. Det er selvfølgelig et trist spørsmål å se hen til, men det er lenge siden Regjeringen har behandlet det, og planene for evakuering av Øst-Finnmark især ligger fiks ferdige, så de kan settes i verk på den kortest mulige tid. Ja, det er like til bestemt hvilke båter en skal bruke og hvor lang tid de skal ha for å gå fra der de befinner seg, og hvor lang tid det skal ta å samle folket til evakuering. De planene ligger ferdige. Men skulle vi også lagt det fram her og tatt oss en dag og diskutert det først kanskje? Nei, vi gjorde ikke det. Vi ordnet det.

Folket svever i uvisshet, blir det sagt her. Nå ja, men jeg tror jeg tør si at det som folk flest er i uvisshet om, det er det store spørsmål: Kan vi makte å holde oss utenfor krigen. Det mest brennende ønske i vårt folk i dag er at landet ikke kommer med i krigen. Jeg snakker også litegrann med hva jeg kan

kalle den store masse her i landet. Jeg kommer ikke så mye ut nå som før, men kommer jeg ut, så snakker nå folk med meg, og jeg snakker med folk. Og jeg har ikke blant de folk jeg har truffet, hørt noe annet ønske enn det: Hva dere enn gjør, så sørg for at vi opptrer slik at *vi ikke kommer med i krigen*. Det er et så spontant ønske i den almene befolkning i vårt land, så man skal ikke se bort fra det forhold, og jeg er enig i at det er det store nettopp nå å føre en politikk slik at hverken den ene eller den annen kommer til å lide under krigen og dens følger.

Det er også i denne debatt reist spørsmålet om forsvarsforbund. Ja, jeg forstår at tanken reises, men man må jo være oppmerksom på at det er et spørsmål som ikke bare her i landet, men også i de andre nordiske land, ikke har vært knyttet sammen med det som kalles «samarbeidet i Norden». Det er tatt avstand fra det, jeg tror sogar i anførsler her i Stortinget, at nordisk samarbeid måtte ikke medføre militære forpliktelser, og selv har jeg tatt avstand fra det både her og i andre nordiske land. Det kan vel stille seg anderledes nå. Det er ganske naturlig at det spørsmål beskjeftiger ikke bare Stortinget, men også andre. Men vi må være oppmerksomme på at går vi inn på det spørsmålet i hele dets bredde, så reiser det seg mange problemer som det kanskje vil bli vanskelig å løse, mange problemer som man ikke under en debatt kan ha oversikt over. Jeg er klar over at slik som stillingen er, må man tenke over og tenke gjennom mange ting. Det får man nok lov til å gjøre om man ikke direkte tar dem opp til en bredt anlagt debatt hverken her eller andre steder.

Det er falt enkelte ord fra hr. Stray som det kunne være fristende å gå litt polemisk inn på, men jeg skal ikke gjøre det i dag, for jeg mener hele denne saken er slik at jeg hverken vil oppfordre til eller vil delta i noen polemikk. Men jeg kan da få lov til å slutte med å si den ting etter hr. Strays noe provokatoriske uttalelser, at hvis Regjeringen ikke trodde det hadde vært noen fare på ferde, så hadde den vel ikke opptrått slik som den har opptrått hverken i bevilgningsspørsmål eller i mange andre spørsmål.

Moseid: Den ærede statsminister var også i dag, som tidligere, nokså avvisende overfor den tanke som jeg har gjort meg til talsmann for, at statsmaktene plikter å etablere et mer intimt samarbeid jo farligere situasjonen er, og at her er det Stortinget som direkte har ansvaret overfor det norske folk. Jeg tror ikke jeg behøver å svare statsministeren med mer enn en henvisning til forholdet i Sverige,

hvor riksdagen ble innkalt samme dag som i Norge, og hvor den svenske riksdag dag for dag gjennom hele året har drøftet alle de aktuelle spørsmål som meldte seg for Sverige for at det derigjennom kunne være best mulig rustet for alle eventualiteter. Jeg har gjennomgått riksdagsforhandlingene, og har sett hvorledes man der fra dag til dag i samarbeid mellom regjering og riksdag bygde opp sitt forsvar, bygde opp sine forsyninger og traff de avgjørelser vedkommende de indre forhold som var ønskelige og nødvendige for å få et godt samarbeid i stand. I vårt land har Regjeringen ikke vært villig til å følge denne linje, og min personlige mening er at det er lykken som har vært bedre enn forstanden, når vi ikke er kommet ennå verre ut i det enn vi er. Men det kan etter min mening ikke være tvilsomt at der er skjedd forsømmelser og feil på det forsvarsmessige område, på forsyningsområdet og på andre områder, som vi neppe i dag eller i den nærmeste fremtid har anledning til å rette fullt ut.

Chr. L. Jensen; Der er ingen uoverensstemmelse mellom statsministeren og meg om den ting at Norge bør holde seg nøytralt så lenge det er mulig. Men den situasjon kan komme at nøytraliteten ikke lenger lar seg opprettholde, at vi må se den situasjon i øynene at det er bedre å innrette seg på en annen måte enn fortsatt å holde seg nøytral. Statsministerens uttalelser i dag viser, så vidt jeg forsto ham, at han mener det under alle omstendigheter vil være riktig å holde seg nøytral. Jeg tror at litt av det jeg har vært inne på, kanskje klarlegges ved at jeg refererer fra professor Worm-Müllers foredrag i Bergens Rederiforenings møte i forrige uke — det er et referat i Norges Handels- og Sjøfartstidende — hvor professoren blant annet sier:

«Nøitraliteten er blitt et politisk slagord, men den gir ikke tilstrekkelig sikkerhet, og vi kan ikke holde på nøitralitet for enhver pris. Vi kan bli tvunget ut av nøitraliteten. En krig vilde være en forferdelig ulykke, men en ennu større ulykke er kapitulasjon uten sverdslag . . . Det er en realitet når vi sier at Finnlands kamp er vår kamp. Og ut fra et rent norsk standpunkt må vi hjelpe Finland alt hvad vi kan, og det som landet først og fremst trenger, er menn både ved fronten og i arbeidslivet. Vi må følge Sveriges politikk, og det vilde være nøitralitetsvanvidd å vente til vi selv blir angrepet. Nu er de to land knyttet sammen i et skjebnefellesskap, og vi må stå sammen som Nederland og Belgia. Vi må heller gå under sammen med Sverige enn å kjempe alene eller kapitulere.»

Ja, alt dette underskriver ikke jeg. Men det viser de problemer vi står like overfor. Det er

problemer som man ikke behøver å være spåmenn for å se, det er ting som kan bli virkelighet om noen uker, om en måned eller to, og da mener jeg det er Regjeringens plikt å orientere oss i dette, å holde Stortinget underrettet om hvorledes den ser på den nærliggende katastrofe som vi kanskje står overfor.

Hvis forholdet er det at vårt forsvar er så veikt som utenriksministeren ga en antydning om, så bør Stortinget få vite det. Vi skal ikke holdes i uvitenhet om den stilling det er i. Forsvarsministeren sammen med Regjeringens sjef må orientere oss også her. Er det så — vel så får vi innrette oss deretter. Men det er vel mulig at det ennå er tid, så vi kan gjøre litt for å bedre stillingen. Det er kanskje ennå noen måneder igjen vi kan bruke til å styrke vår stilling. Alt dette bør vi alminnelige stortingsmenn også få vite.

Det har ikke vært hr. Moseids, og det har ikke vært min mening at Regjeringen skal forelegge alle løpende spørsmål av utenrikspolitisk art for Stortinget. Slik har ikke jeg uttalt meg, og det gjorde heller ikke hr. Moseid. Men det vi ønsker er at et slikt vitalt spørsmål som dette bør Regjeringen veilede Stortinget om og drøfte sammen med det.

Komitéen hadde innstillet:

Utenriksministerens redegjørelse i Stortinget 8 januar 1940 vedlegges protokollen.

V o t e r i n g :

Komitéens innstilling ble enstemmig vedtatt.

Protokollen ble deretter lest opp, og foranlediget ingen bemerkning.

Møtet hevet kl. 19,05.

Møte for lukkede dører tirsdag den 13 februar 1940 kl. 17.

President: Magnus Nilssen.

D a g s o r d e n :

Forslag fra Presidentskapet om offentliggjøring av innstilling og debatt i det overordentlige Stortings møte den 16 september 1939, om nøytraliteten og militære bevilgninger.

Efter forslag fra presidenten besluttet enstemmig:

1. Møtet holdes for lukkede dører.
2. Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til møtet.

Forslag fra Presidentskapet i samråd med Regjeringen om at debatten i det overordentlige Stortings møte den 16 september 1939, om nøytraliteten og militære bevilgninger, blir å offentliggjøre, med utelatelse av visse deler.

Likeså at innstillingen (innst. S. VIII) blir å offentliggjøre, forsåvidt komiteens bemerkninger, flertallets og mindretallets, angår.

V o t e r i n g :

Presidentskapets forslag ble enstemmig vedtatt.

Protokollen blev opplest og vedtatt.

Møtet hevet kl. 17,5.

Møte for lukkede dører tirsdag den 20 februar 1940 kl. 17.

President: Magnus Nilssen.

D a g s o r d e n :

1. Innstilling fra justiskomiteén angående justisministerens redegjørelse i Stortingsmøte for lukkede dører den 17 januar 1940 (innst. S. F.).
2. Referat.

Presidenten: Presidenten foreslår at dette møte holdes for lukkede dører — og anser det som vedtatt. Videre foreslår presidenten at Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer samt ekspedisjonssjef Platou og politimester Welhaven får adgang til å være til stede i møtet — og anser det for vedtatt.

Statsminister Nygaardsvold overbrakte en kongelig proposisjon som straks referertes.

R e f e r a t :

Kgl. prp. om fullmakt for Finansdepartementet til å opprette et innkjøpsselskap i New York i anledning av statens varekreditt i Sambandstatene.

Enst.: Sendes finans- og tollkomiteén.

S a k n r. 1.

Innstilling fra justiskomiteén angående justisministerens redegjørelse i Stortingsmøte for lukkede dører den 17 januar 1940 (innst. S. F.).

Colbjørnsen: Jeg forlangte ordet i anledning av det som står aller sist i innstillingen, og hvor det heter:

«Justisministeren har i sin redegjørelse nevnt at Stortinget vil få seg forelagt forslag til lov om sivilt vern og andre midlertidige foranstaltninger under krigstilstand.»

Da jeg nevnte dette spørsmål om ekstraordinær fullmakt på det forrige møte vi hadde, hadde jeg spesielt i tanken fullmakt under en tilstand som den vi lever under nå. Problemet er vel ikke akkurat så meget det å få fullmakter under krig, for dem har man vel allerede i en viss utstrekning, og de gir seg jo selv. Men det er å få fullmakter som kan brukes i den periode vi er inne i nå, altså tilsvarende den svenske lov, lov om visse tvangsmidler ved krig eller krigsfare, som det heter, som jo gjelder ikke bare under krig, men ellers under ekstraordinære, av krig foranledigede forhold. Dette er etter min mening selve poenget i denne sak. Jeg vil gjerne høre om det ikke er så å forstå at den lov som forberedes, også skal gjelde før den egentlige krigstilstand er inntrådt, da behovet kanskje er aller størst for den, og om ikke både justisministeren og justiskomiteén faktisk har ment det, selv om det av teksten kan se ut som det bare skulle gjelde under formell krigstilstand.

Fjalstad (komiteens formann): Jeg er helt ut enig i de betraktninger som representanten Colbjørnsen har fremholdt, det vil man jo komme tilbake til senere i en annen forbindelse.

Komiteen hadde innstilt:

Justisministerens redegjørelse vedlegges protokollen.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig vedtatt.

Presidenten: Forlanger noen ordet før møtet, for lukkede dører heves?

H. Halvorsen: Den sak jeg har tenkt å omtale her i et hemmelig møte, hørte egentlig hjemme under den sak som ble behandlet i går kveld, utenriksministerens redegjørelse om den engelske nøytralitetskrenkelse forle-